

József Attila Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kara
Pedagógiai Tanszék

A Honvédelmi nevelőmunka és a katonatiszti hivatás

Doktori értekezés

Irta:

Takács Miklós

S z e g e d, 1984

Témavezetők: Dr.Kunsági Elemér
tanszékvezető egyetemi tanár

Dr.Koncz János
docens

Napjainkban a honvédelmi nevelőmunka a szocialista országokban különös jelentőséggel bír. Fejlődésüknek mai szakaszán a polgári társadalmak élükön az Amerikai Egyesült Államokkal, jelentős fegyverkezésre próbálják kényszeríteni a kelet-európai szocialista országokat. Megkísérlik megbontani, maguk javára kedvezőbbé tenni a katonai erőviszonyokat azzal a szándékkal, hogy zsarolással lassítsák a haladó erők megállíthatatlan előretörését. A szocialista társadalmi rendszerektől idegen a fegyverkezés, a fegyverekkel történő fenyegetés, elrettentés. Ez teszi szükségessé azt, hogy a honvédelmi képességet mindig olyan szinten tartsák, hogy az méltó választ tudjon adni a reakció mesterkedéseire.

A honvédelem a hazafiságnak és a proletárinternacionalizmusnak fontos megnyilvánulása, szerves része, elméleti, gyakorlati viszony. Kialakításában fontos helyet foglalnak el az általános iskolák, a középiskolák, főiskolák és egyetemek. Kiemelt jelentősége van azoknak a felsőfoku intézményeknek, tudományegyetemeknek, melyek a jövő pedagógusait képezik. Az értekezés a jelenlegi helyzetet elemzi, összehasonlítást végez, bemutatja a szocialista országok honvédelmi nevelőmunkáját. Javaslatokat tesz egy fejlettebb honvédelmi oktatás bevezetésére.

Nemzeti történelmünk alakulásában a hivatásos katonák általánosságban közömbösek, vagy egyszerűen árulói voltak a magyar nép forradalmi és honvédelmi ügyének, érdekeinek. Különösen nyilvánvalóvá vált ez az állítás a két világháborúban, illetve a két világháború között. 1919-ben a forradalmi honvédő háborúban is viszonylag kevesen vettek részt, s akik résztvettek azok sem a nép, hanem a reakció oldalán harcoltak. Természetesen vannak kivételek, s éppen ezért külön megbecsülést érdemelnek azok a hivatásos katonák, akik hűek maradtak a magyar nép nemzeti ügyéhez a haladáshoz.

Az ötvenes évek sem teltek el probléma mentesen, így a köztudatban eléggé eklektikus felfogás van jelen a szocialista katonatisztekéről.

A nemzetközi osztályharc menetében, a nemzetközi katonapolitikában - az utóbbi évek során - bekövetkezett változások és a napjainkban is zajló események tovább növelték a szocialista honvédelem kérdéseiben való tisztánlátás fontosságát. A nemzetközi imperializmus kihívásai, provokációi, támadásai a szocializmus, a haladás, a béke erői ellen fokozottan megkövetelik a szocialista honvédelem céljainak, feladatainak tudatosítását, elfogadtatását és a gyakorlati követelmények teljesítésére irányuló meggyőző, mozgósító munkát. Ez a tevékenység nem nélkülözheti az iskolákban a honvédelmi nevelőmunka fokozását. A tanárok hatékonyabb felkészítését ez irányú feladataik pontosabb megfogalmazását. Az értekezés elő kívánja segíteni új tartalmi és formai jegyek általánosítását.

"A szocializmus számára a béke, a leszerelés a természetes és csak az imperialista körök érdekeltek a háborús feszültség szításában, a fegyverkezés fokozásában." Különösen az amerikai imperializmus az, amely egyfelől a haladó erőknek az enyhülés időszakában történt további térnyerésén felháborodva, másfelől elvesztett presztízisének visszaszerzését, gazdasági gondjai megoldását és a szocializmus gazdasági tönkretételét remélve, támadást intézett az enyhülés eredményei, a kialakult katonai erőegyensúly ellen és a fegyverkezési verseny újabb veszélyes fordulóját indította el.

Ebben a helyzetben a Varsói Szerződéshez tartozó országok kénytelenek a kihívást elfogadni, az erőegyensúly megbontására irányuló törekvéseket megghiusítani. Ha az imperializmusnak sikerülne a katonai erőegyensúlyt a maga javára megváltoz-

tatnia, az jóvátehetetlen cselekedetekre csábíthatná az imperialista uralkodó köröket, hiszen már ma is vannak Nyugaton olyan elméletek, amelyek szerint bizonyos körülmények között - például a szovjet rakétákra mért megelőző, "lefejező" csapás alkalmazásával - a termonukleáris háború célszerű és megnyerhető.

Ebben a helyzetben könnyen mérhető, hogy bár a Varsói Szerződés országai erejük tudatában higgadtan, megfontoltan reagáltak a különböző kihívásokra /melyeket az imperializmus propagandisztikus rágalomhadjáratokkal, a terrorizmus vádjával, gazdasági és politikai zsarolással, embargóval, stb. fűszerezett/, mindig időben megtették a szükséges válaszlépéseket a NATO által provokált fegyverkezési versenyben. Tettük ezt e mellett, hogy évek óta hangsúlyozzuk: az erőegyensúlyt a ma meglévő fegyverek egyharmadának szintjén is fenn lehetne tartani.

A szocialista országok diplomáciája minden lehetséges fórumot felhasznál a béke megőrzésére. 1975 és 1983 között 130, csak 1983-ban 30-nál is több azon konstruktív javaslatok száma, amelyeket a leszerelési tárgyalásokon, más nemzetközi fórumokon, vagy a különböző sajtóorgánumok útján a megegyezés őszinte szándékával, az ésszerű kompromisszumra való hajlammal tettünk. Ezeket Nyugaton vagy tudomásul sem vették, vagy érdemi válasz nélkül hagyták.

Ilyenek voltak

- 1983. január 4-6. Prága - a Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testületének nyilatkozata,
- 1983. június 28. Moszkva - hét szocialista ország párt- és állami vezetőinek nyilatkozata,
- 1983. szeptember 20. Moszkva - a nemzetközi és ideológiai kérdésekkel foglalkozó központi bizottsági titkárok tanácskozása,

- 1983. október 13-14. Szófia - a Varsói Szerződés tagállamainak külügyminiszteri értekezlete;
- 1983. október 18-20. Berlin - a KGST XXVII. ülés-szaka;
- 1983. október 20. Berlin - a Varsói Szerződés Honvédelmi Miniszteri Bizottságának ülése;

A Magyar Néphadsereg tanintézteiben a fiatalok előtt lehetőség nyílik arra, hogy kibontakoztathassák képességeiket. A katonai életpálya megadja mindazokat a lehetőségeket, amelyek személyi adottságaik érvényesítését, céljaik, törekvéseik elérését, szakmai képzettségüknek, egyéni hajlamaiknak, érdeklődési körüknek, megfelelő kielégítését biztosítja. Ezt lehetővé teszi a fegyvernemek és szakcsapatok széles köre, a szakterületek sokrétősége. Ezekből éppugy választhatnak a műszaki, technikai ismereteket kedvelők, mint a társadalom- és természettudományokhoz vonzódó fiatalok.

A katonapálya széleskörű lehetőségeinek megfelelő néphadseregünk iskolarendszere, amelyben a fiatalok - teljes ellátás mellett - felkészülhetnek a katonai hivatás gyakorlására.

Melyek ezek az iskolák? Hol lehet továbbtanulni?

A 14-15 éves, nyolc általános iskolát végzettek a középiskolai katonai kollégiumokban /Eger, Nyíregyháza, Tata, Győr, Szeged, Balassagyarmat/ és a szakmunkásképzéssel egybekötött tiszthelyettes-iskolákban /Szabadszállás, Budapest, Tápiószecső, Szolnok/.

A 17-18 éves, általános iskolát végzettek, vagy szakmunkásbizonyítvánnyal rendelkezők a tiszthelyettesképző iskolában. A szakmunkás-képesítéssel és megfelelő szakmai gyakorlattal /két-három év/ rendelkezők egy éves főiskolai előkészítő tanfolyam sikeres elvégzése után a katonai főiskolákon.

18 éves kortól a középiskolai érettségi bizonyítvánnyal rendelkezők a hazai /Budapest, Szentendre, Szolnok/ és külföldi /Szovjetunió, Lengyel Népköztársaság/ katonai főiskolákon. Ezen kívül a Honvédelmi Minisztérium ösztöndíjaként a hazai egyetemeken és főiskolákon.

Minden képzési formára, illetve iskolatípusra a Honvédelmi Minisztérium évenként pályázati felhívást ad ki. Ezek tartalmazzák a választható szakokat, valamint a részletes pályázati feltételeket.

A területvédelmi és hadkiegészítési parancsnokságok személyügyi osztályai minden érdeklődő fiatalnak részletes felvilágosítást és tájékoztatást adnak.

Tekintsünk be a honvédelmi nevelőmunka rendszerébe, a katonatiszti pályára készülők és a már katonai pályán tevékenykedők életébe!

A Varsói Szerződéshez tartozó szocialista
országok honvédelmi oktatása

Szovjetunió

A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa az ifjúság politikai fejlődésének érdekében 1967 októberében olyan törvényt hozott az általános hadkötelezettségről, amely a tényleges katonai szolgálat idejének csökkentésével egyidejűleg elrendelte a középfoku iskolákban tanulók alapfoku honvédelmi felkészítését.

"A Szovjetunióban a tankötelezettség időtartama a 7. életévtől a 17. életévig tart".² A katonai szolgálat kezdetét a törvény egységesen a 18. életévben határozta meg. Így a fiatalok a középfoku tanulmányok befejezése után a fegyveres erők soraiba lépnek. "A tanulóifjúság katonai előképzése hivatásos katonák vezetésével az általánosan képző iskolák 9. és 10. osztályaiban, a technikumok és a középfoku szakmunkásképző iskolák utolsó két osztályában történik. Az ifju nemzedék középfoku oktatásának alapvető formája a 10 osztályos általánosan képző politechnikai munkaiskola, amely három tagozatra oszlik: 1./ alsó tagozatra /1-3 osztály/, 2./ felső tagozatra /4-8 osztály/ és középiskolai osztályokra /9-10 osztály, kivéve a Balti Köztársaságokat, ahol 9-11 osztály." ³ A kiképzés új, korszerű tartalmára való áttérés arra ösztönözte a szakembereket, hogy alaposabban tanulmányozzák azokat a társadalmi-gazdasági és eszmei-politikai tényezőket, amelyek meghatározzák az egész oktatási rendszer megújulásának és fejlesztésének, a formai változásoknak és a színvonal emelésének a törvényszerűségeit. A két világrendszer ideológiai harcának feltételei között a képzés elméleti színvonalának és gyakorlati irányultságának növelése mellé a szovjet iskolákban az ifjúság kommunista meggyőződésének kialakításához szükséges világnézeti eszmék megismertetése és megszilárdítása társul. Különösen fontos az öntudat formálása, mivel a cél az, hogy képessé tegyék az ifjúságot a burzsoá ideológia befolyásával szembeni ellenállásra.

"Az 1968-69-es tanévben a Szovjetunió megfelelő oktatógárdával és anyagi eszközökkel rendelkező kísérleti iskoláinak 9. és 10. osztályaiban bevezették a "Honvédelmi ismeretek alapjai" tantárgy oktatását 70-70 órában."⁴
Ebből 35 óra polgári honvédelem és 35 óra haditechnika /gépkocsivezetés, motorozás, hírközlés, villany- és rádiószerelés, rádiólokációs programozás, radarkezelés, stb./.
A foglalkozásokat osztályonként vagy tanulócsoportonként heti két órában határozták meg. A foglalkozások között hadijátékok, különböző kirándulások is helyet kaptak. A lányok e tantárgy keretében egészségügyi ismereteket, ápolónői képzettséget szereznek. Az osztályozás a többi tantárgyhoz hasonlóan történik. Az érettségi bizonyítványba bekerül az osztályzat, s aki ebből a tárgyból megbukik, érettségi bizonyítványt nem kaphat. Az iskolai honvédelmi nevelést a közoktatás helyi szervei és a helyi katonai parancsnokságok szervezik, akik együttesen állapítják meg az oktatás helyét, időpontját, a katonai szakképzés profilját. Kiválasztják az oktatókat és ők végzik az ellenőrzést is. Az oktatók olyan tartalékos tisztek, akiknek felsőfoku katonai, vagy pedagógiai képesítésük van.

A honvédelmi ismeretek oktatói az iskola honvédelmi vezetői is, szoros kapcsolatot tartanak fenn a testnevelő tanárokkal és az osztályfőnökökkel.

A nevelőtestület feladata, hogy a honvédelmi vezetőnek az iskola kollektívájába történő beilleszkedését segítse. Az iskolának kell gondoskodnia a honvédelmi kabinet, a raktár felszereléséről. A Honvédelmi Minisztérium megfelelő szervei látják el az iskolákat a szükséges katonai felszereléssel.

"Az általánosan képző 10 osztályos politechnikai munkaiskola 9. és 10. osztályában a honvédelmi alapismereteket tanító oktatók az iskola státuszába tartoznak, ugyanannyi fizetést kapnak, mint az igazgatóhelyettesek."⁵

A Szovjetunió oktatási miniszterének közlevele értelmében a honvédelmi vezető oktató-nevelő munkája a kötelező és fakultatív honvédelmi foglalkozásokra /haditechnika, polgári honvédelem, stb/ oktatófilmek bemutatására, honvédelmi szakkörök vezetésére is kiterjed.

A hadsereg szakember utánpótlásának képzése a szovjet egyetemek és főiskolák feladata. A Komszomolszervezet, a DOSZAAF és a patronáló katonai alakulatok szoros együttműködése biztosítja a tanulók honvédelmi nevelését. A nevelés szempontjából igen eredményes módszernek bizonyultak az országos emlékturák, a történelmi események színtereinek meglátogatása, a szovjet forradalmi és katonai hagyományok megismertetése, többek között a "Villám" elnevezésű sporthadjáték keretében. A honvédelmi nevelésben is óvakodnak a formális megoldásoktól, támogatják a tanulók öntevékeny kezdeményezéseit és aktivitását.

"A szovjet fiatalok hazafias nevelésének forrásai; a nemzeti múlt hagyományai, az SZKP története, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom eseményei, s az azóta eltelt korszak vívmányai. A Szovjetunióban kedvező változások mentek végbe a nép, a nemzet hazafiui öntudatában és érzéseiben." ⁶ A mai társadalmi valóság még a hagyományoknál is erőteljesebben határozza meg a hazafiságot. Sőt a korszerű hazafiság értelmi-érzelmi szférájában egyre inkább meghatározó helyet foglalnak el a szocializmus vívmányai, törekvései, eszméi.

"Az 1971-ben megjelent új "Óvodai nevelési terv" - többek között - feladatul tűzte ki az elemi társadalmi fogalmak megismertetését már az óvodáskorban és a hazafias érzésre nevelést. Az eddigi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a hétéves gyermekek már ismernek számos történelmi eseményt, s kezd kialakulni igazságérzetük, kezdik gyűlölni az elnyomást, az elnyomókat." ⁷

Egyszerű példákön tanulják meg becsülni a felnöttek munkáját és felismerni a kölcsönös segítségnyújtás jelentőségét, amely a szovjet népek barátságát jellemzi. Az értelmi, az esztétikai és a testi nevelés egységében ismertetik meg a gyermekekkel a szovjet hadsereg dicső tetteit. A képek, a versek, az elbeszélések mély érzelmeket váltanak ki belőlük, játékaikban újra és újra felelevenítik a hősi tetteket. Az óvónők biztatására kérdezzetik ezekről szüleiket is. Így igyekeznek a nevelők bekapcsolni a családot is a hazafias nevelésbe. Moszkva város óvodáiban "Leningrádi Kirándulás" elnevezéssel játékot szerveztek, amelyben felelevenítették a forradalom eseményeit. A gyermekek a játék során vörösgárdisták, matrózok, munkások voltak. "A megfigyelések szerint a játékok folyamán a gyermekek fegyelmezetten viselkedtek, jobban segítették egymást. Ez is bizonyítja K.D. Usinszkij igazát, aki szerint a "nevelés egyik fő célja tartalmat adni az érzéseknek".⁸

"A szovjet iskolák alsó tagozatában /1-3 osztály/ már az írás-olvasás tanításának megkezdésével egyidejűleg megmagyarázzák a tanulóknak, hogy a proletáriátusnak közös osztályfeladatai vannak - függetlenül a nemzeti hovatartozástól."⁹ A tanulókkal megismertetik a cári Oroszország munkásainak életét és tevékenységét, a jelenkori tőkésállamok, a szovjet köztársaságok és a többi szocialista országok munkásainak életkörülményeit is.

"A felső tagozatban /4-8. osztály/ a Szovjetunió történetének a tanítása során kialakítják a tanulóknak azt a meggyőződést, hogy a munkásosztálynak az azonos munkafeltételekért és saját felszabadításáért vívott közös harca a különböző népek munkásai között egységes forradalmi platformot teremt."¹⁰ A különböző népek történetét úgy tanítják a szovjet iskolákban, mint a dolgozók felszabadítása harcának történetét, amelynek törvényszerű folytatása és fejlődése a nemzetközi proletariátus győzelmes forradalmi mozgalma.

A szovjet óratervek, tantervek, tankönyvek és különféle segédkönyvek is előírják a pedagógusok számára, hogy mutassák be a tanulóknak a munkásosztálynak a nemzetközi társadalmi folyamatban betöltött világtörténelmi jelentőségű küldetését. Az általánosan képző 10 osztályos iskola tanterve az egyes tantárgyak adta lehetőségek keretei között igyekszik eleget tenni a szocialista hazafiságra és nemzetköziségre nevelés követelményeinek.

A szovjet közoktatásban használatos tanterveknek három csoportja különböztethető meg. Az első csoporthoz azok a tantervek tartoznak, amelyek a határozottan szocialista tartalmu erkölcsi-politikai célkitűzések közül a szocialista hazafiságra és internacionalizmusra helyezik a fő hangsúlyt. Ezt tekintik az egyes tantárgyakon belül folyó kifejezetten politikai töltetű erkölcsi nevelés vezérfonalának, rendező elvének. A második csoporthoz tartozó tantervek a szocialista hazafiságra és nemzetköziségre nevelést szélesebb keretekbe ágyazzák. Végül vannak olyan tantervek is, amelyek nem fogalmazzák meg a szocialista hazafiságra és nemzetköziségre nevelés célkitűzéseit.

A honvédelemre való készség és képesség a szocialista személyiség jellembeli tulajdonságai közé tartozik. E készség fejlesztésében a legfontosabb a politikai-ideológiai alap megteremtése. Ez minden életkori szakaszra érvényes. Az egyes életkori szakaszok csupán azt jelentik, hogy más-más arányban és hangsúllyal történik a készségfejlesztés, illetve, hogy több szakaszban folyik. A honvédelmi készség abban fejeződik ki, hogy az állampolgár, a tanuló magatartásában elsődleges szerepet kap az erkölcsi-politikai motiváció. Ennek alapja az olyan ideológiai meggyőződés, amelyben a szocialista haza védelme az alapmotiváció.

"A szovjet iskolákban a politikai alapismereteket mint tantárgyat először - kísérletképpen - 1960-ben vezették be ötven általánosan képző iskola, akkor még 11 osztályában. A kísérlet eredményeinek elemzése alapján az 1962-63-as tanévben általánossá tették e tantárgyat a 10. osztályban "társadalmi ismeretek" néven, heti két órában. E tantárgy a középiskolában tanulmányozott természettudományos és humán jellegű tantárgyak világnézeti, erkölcsi, politikai következtetéseit, a dialektikus materializmus, a politikai gazdaságtan és a tudományos kommunizmus legfőbb tételeit hivatott szintetizálni."¹¹ A tananyag egyik fele világnézeti jellegű, a másik fele tartalmazza az állampolgári ismereteket.

A tantárgy célja, hogy a tanulók megértsék a kommunista párt elméletének és politikájának időszerű kérdéseit és annak nyomán jól tájékozódjanak az állami élet területén. A tantárgy megszilárdítja a tanulóknak a lenini párt ügyének igazságába és a kommunizmus világméretű győzelmébe vetett hitét;

1967-ben a Szovjetunió Kommunista Pártjának Központi Bizottsága felülvizsgálta a társadalomtudományi tantárgyak oktatását és határozatot hozott "A társadalomtudományi tantárgyak oktatásának továbbfejlesztéséről".¹² E határozat megállapította, hogy a "társadalmi ismeretek" tantárgy tanterve is átdolgozásra szorul. Szélesebb körben meg kell ismertetni a tanulókat az állam és a jog fogalmával, a gazdasági élettel és a filozófiával. Mivel a középiskola végzős tanulói a társadalmi termelésben való aktív és tudatos részvételre készülnek, ezzel kapcsolatban a határozat két javaslatot tett: "1./ a tantárgyközi kapcsolatok jobb kiépítésével bizonyos változtatásokat kell tenni a gazdasági földrajz és a társadalmi ismeretek tantárgyak tantervében, előtérbe helyezve a közgazdasági kérdéseket; 2./ meg kell változtatni

a középiskolai társadalmiepolitikai képzés rendszerét, a következő sorrend kialakításával: a 8. osztályban az állam és a jog, a 9. osztályban a politikai gazdaságtan, a 10. osztályban pedig a filozófia ismeretek alapelemeinek oktatása kapjon helyet."¹³

A Szovjetunió oktatási miniszterének 1975. január 7-i, 3.sz. rendelete alapján az általánosan képző iskolák 8. osztályaiban 1975. szeptember 1-től új tantárgyat vezettek be: "A szovjet állam és jog alapjai"¹⁴ címmel. E tantárgy célja az, hogy pontos fogalmakat alakítson ki a tanulóknál a szovjet szocialista rendszerről, a demokráciáról, a szocialista jogról, a törvényesség és jogrend biztosításának módjairól.

Már 1975 szeptemberét megelőzően tíz szövetségi köztársaságban oktatták kísérletképpen e tantárgyat heti egy órában, /évi 35 óra/ a 8. osztályban. A tantárgy oktatásának hatékonysága a tanulók magatartásában, serdülőkori törvénytértek megelőzésében igazolódott. Az említett rendelet utal arra is, hogy a pedagógusokat és az iskolaigazgatókat speciális tanfolyamokon kell továbbképezni, amelyeken tanulmányozhatják az új tantárgy szervezeti, tartalmi és módszertani kérdéseit.

Ezen kívül "A szovjet törvényhozás alapjai" fakultatív tantárgy keretében az igazságügyi szervek aktív közreműködésével folyik a tanulók jogi felvilágosítása és nevelése. A fakultatív foglalkozásokat a jog lenini értelmezésének ismertetésével kezdik. Ez után a tanulók megismerkednek a munkajog kérdéseivel, amelynek gyakorlatban való érvényesülésének szemléltetésére üzemi dolgozókkal szerveznek találkozókat. A családjogi kérdéseket személyes tapasztalataikon kívül olvasmányok és filmek felhasználásával vitatják meg. A foglalkozásokon alkalmazott módszerek igen változatosak: meghívott előadók-kal, jogászokkal viták, szemináriumok, előadások, bíróságok látogatása, könyvek és filmek megvitatása, a tanulók külön beszámolóí, stb. A tanár előadásai csupán az egyes fogalmak tisztázását szolgálják.

A szovjet iskolákban a tanulók az óratervben nem szereplő - ugynevezett fakultatív - tárgyakat is választhatnak. A profiltárgyak tanításánál és a fakultatív foglalkozásokon - csakugy, mint a kötelező tantárgyak esetében - az önálló munkára fektetik a fő súlyt.

Egyébként, ami a matematika és természettudományos tantárgyak oktatását illeti, a fizika, a matematika és a műszaki tantárgyak oktatása a szovjet iskolákban igen magas színvonalu; a tanulók rendelkeznek azokkal az ismeretekkel, amelyek megkönnyítik a haditechnikai eszközök megismerését, s egyáltalán segítik a hadseregben való szolgálatot. Az eredményesség érdekében különböző módszereket alkalmaznak; parancsnokok, katonai iskolák tanárai és hivatásos katonák segítségével információkat közölnek a tudományos elveknek és törvényeknek a hadviselésben való felhasználásáról, katonai jellegű matematikai feladatokat oldanak meg, stb. Az oktatási intézmények előtt az a feladat áll, hogy felkészítsék az ifjúságot a katonai szolgálat, a haza fegyveres védelmére, nagy horderejű feladatainak teljesítésére. A tantervek alapján új típusú matematika tankönyveket készítettek, amelyek strukturája és tartalma a tanulók alkotó képességének, kreativitásának kibontakoztatását segíti.

Az osztályon és iskolán kívüli honvédelmi nevelőmunkában jó példát mutat a permi iskola, ahol a Komszomol, a patronáló üzemek és a szülői munkaközösségek együttműködése révén a legváltozatosabb formáit és módszereit alakították ki a hazaszeretetre nevelésnek. A tananyagban rejlő nevelési lehetőségek kiaknázásán túlmenően az utóbbi években az osztályon kívüli munka olyan formái is elterjedtek, mint a "lenini órák", a honvédelmi politikai tájékoztatók, konferenciák, műsorok és viták; találkozók a szovjet hadsereg harcosaival, valamint a polgárháború és a Nagy Honvédő Háború veteránjaival; kirándulások a dicső harcok színhelyeire; honvédelmi szabadegyetemek;

hadijátékok, honvédelmi nyári sporttáborok, stb. Az apák hadi dicsőségének utjaira tett kirándulásokon több mint háromszázezer fiatal vett részt és a kirándulások anyagát kb. 1500 iskolai muzeumban dolgozták fel /permi terület/. Élénk a kapcsolata az iskoláknak a háborús veteránokkal. A már említett permi iskolák pedagógusai hangoztatják, hogy a honvédelmi foglalkozások fokozzák a tanulók érdeklődését a matematika, a fizika, a kémia, elsősorban pedig az irodalom iránt. Nemcsak a permi területen, hanem valamennyi köztársaságban a tantervi irodalom órákon kívül a fakultatív irodalom órákat, olvasói konferenciákat a szovjet írók olyan műveinek tanulmányozására használják fel, amelyeket a haza bátor védelmezőiről irtak. Ugyanezt a célt szolgálják az osztályon kívüli olvasásra ajánlott irodalomjegyzékek, könyvkiállítások. A honvédelmi ismeretek oktatása közben a szépirodalom felhasználása lehetővé teszi a harci epizódok bemutatását, de ezen túlmenően az epizódok hőseit, a magasfoku erkölcsiségről és a vakmerő bátorságról tanuskodó ember modelljének megismertetését is.

A testi nevelésre a szovjet iskolákban különösen nagy gondot fordítanak. Az 1-10. osztályban kiemelt óraszámban tanítják, de ezen kívül egyre növekvő számban bentlakásos sportiskolákat is létesítenek. Ezeknek az iskoláknak a tananyaga megegyezik az általánosan képző középiskola tananyagával, de kiegészül az elméleti és a gyakorlati sportoktatással. Érettségi bizonyítvány mellett egy sportágban képesítést szerezhetnek az itt végző tanulók.

A legfontosabb tervfeladatok egyben a tizedik ötéves terv célkitűzései is, meg kell értetni a tömegekkel a testnevelés és sport szerepét és jelentőségét, különös tekintettel az ifjúság honvédelmi felkészítésére. Jobban ki kell aknázni a meglévő sportlétesítmények adta lehetőségeket, használatukat nemcsak a versenyzők számára kell biztosítani, a sportszervezeteket a jövőben még jobban szakosítani kell, mert csak így érhető el, hogy a versenyezni kívánók az ország minden köztársaságában sikereket érjenek el.

A hazafias és honvédelmi nevelésre a szovjet felsőoktatási intézményekben is nagy gondot fordítanak. Mindenekelőtt a társadalomtudományi tantárgyaknak van a honvédelmi nevelés szempontjából nagy jelentősége; a marxizmus-leninizmusnak, különösen a háborúról és a hadseregről szóló tanításnak, amely a szovjet haditudomány elméleti alapja.

A pedagógiai főiskolák és egyetemeken speciális kollégiumokat és szemináriumokat vezettek be a jövő pedagógusok számára, az iskolások honvédelmi nevelésének felkészítése céljából. Az előadásokon és a szemináriumokon maximálisan figyelembe veszik az adott egyetem profilját, bemutatva, hogyan lehet szervesen beépíteni a honvédelmi nevelést az oktatás folyamatába. "Az egyetem gyakorlata szerint az elméleti előadásokat a VIII., a gyakorlati foglalkozásokat pedig a IX., illetve a X. félévben az iskolákban folytatott pedagógiai gyakorlat időszakában és a szakszemináriumokon tartják."¹⁵ A szemináriumokon nemcsak a hallgatók módszertani ismereteit erősítik és mélyítik, hanem megtanítják őket a honvédelemre vonatkozó legfrissebb szakirodalomban való tájékozódásra, illetve azok helyes felhasználására is. A téma jelentősége és fontossága miatt módszertani segédkönyv kidolgozását tervezik és törekednek az egyes egyetemeken és főiskolákon folyó ilyen irányú kísérletek jobb összehangolására is.

A Szovjetunióban a honvédelmi nevelőmunkát segíti az ifjúságkutatás /központi téma: az ifjúság politikai meggyőződésének formálása/ általános fellendülése, a szociológiai vizsgálatok elterjedése.

Bolgár Népköztársaság

A Bolgár Népköztársaság az 1973-74-es tanévben módosította a tanterveket, óraterveket. "Az egységes 10 osztályos középfokú kötelező oktatásra tértek át."¹⁶ A módosított, illetve az új tantervek - a régihez képest - biztosítják az oktatás tartalmának magasabb színvonalát és kiemelkedően fontosnak tartják a

tanulók eszmei-politikai, világnézeti és testi nevelését. "Felemelték a testnevelési órák számát és új, integrált tantárgyat oktatnak az alsó tagozat 1., 2., és 3. osztályában "honismeret" címmel heti egy órában."¹⁷ Ugyanakkor megszüntették a "társadalmi munka" című tantárgyat, amely még az 1959. évi iskolatörvény alapján szerepelt a tantervben. A honismereti tantárgy tantervét az az alapgondolat hatja át, hogy a gyermekek megértsék az összefüggést a természeti és a társadalmi környezet jelenségei között, valamint az embernek, mint a természeti és társadalmi környezet egységéből fakadó produktumnak az eredetét, szeressék, óvják a természetet, s ezen keresztül hazájukat. "A 10 osztályos egységes általánosan képző politechnikai iskola 5. osztályában kezdik meg a polgári védelmi oktatást, nagy figyelmet fordítva a sport elemeinek."18 A 7. osztályban "Az erkölcs és jog alapjai"¹⁹című tantárgy keretében folyik a honvédelmi alapképzés heti két órában, majd a 9. osztályban egy órát irányoznak elő a honvédelmi nevelésre és egy évben két hadgyakorlatot tartanak. "Az 5. és 7., valamint a 9. osztályban a honvédelmi nevelésre fordított órák száma összesen 152."²⁰ Az órák egy részét tanítási időn kívül szervezik meg, illetve a 9. osztályban mind a fiuk, mind a leányok számára kéthetes hadgyakorlatot szerveznek. Ez azt jelenti, hogy kéthetes katonai táborban vesznek részt.

A Bolgár Népköztársaságban egyre népszerűbbek a Komszomol által évente meghirdetett politikai pályázatok. Nagy jelentősége van a veteránokkal rendszeresen megszervezett találkozónak is. Az internacionalizmus erősítését szolgálja például a komszomolisták körében a "Mit jelent a Szovjetunióval való barátság szülőföldem számára?"²¹ témájú beszélgetések programba iktatása. is. Az iskolai Komszomol bizottságok jelentős tevékenységet fejtenek ki az ifjúság erkölcsi és esztétikai nevelése területén. Szervezeteikben egyre szorosabbá igyekeznek tenni a kapcsolatot a tanulóifjúság és a munkásfiatalok között.

"Az 1974-75-ös tanévben a bolgár Oktatási Minisztérium külön utasítást adott ki a tanulók fegyelemre nevelésével kapcsolatban, mert e területen több olyan jelenséget észleltek, amelyek gátolták az eredményes nevelőmunkát".²²

A fegyelemre és önfegyelemre nevelést is a honvédelmi nevelés szerves részének tekintik.

A bolgár felsőoktatási intézményekben az eszmei-politikai nevelés egyik célja; a társadalmi felelősségtudat kialakítása a hallgatókban, s az esetleg jelentkező különféle nacionalista, egoista és nihilista nézetek felszámolása, az egyenlőség, a barátság és a tanárok iránti tisztelet alapelveinek kialakítása.

Csehszlovák Szocialista Szövetségi Köztársaság

Csehszlovákiában a kilencosztályos általánosan képző iskolákban új tantárgy a honvédelmi nevelés. A hatvanas évek második felében fejlődött ki az ugynevezett "katonai szolgálat előtti nevelés", ami az ifjúság kommunista nevelésének része. Az 1968-69-es években megkezdtek az új koncepció megkezdett tantervi munkálatait. "Az iskolákban folyó nevelés szempontjából mérföld kő volt a "Csehszlovák Szocialista Köztársaság lakossága honvédelmi nevelésének rendszeréről" szóló párhataározat."²³

1971-ben kidolgozták a honvédelmi nevelés tantárgy célját, feladatait és ennek értelmében elkészítették hozzá a tanterveket. Ezzel egyidőben hosszutávú kutatás indult az alapfokú iskola honvédelmi nevelése munkamódszereinek és formáinak a tartalmát illetően. "1974-ben jelent meg a honvédelmi nevelésben az első tankönyv a 6. és a 7. osztály számára és 1975-ben a második rész a 8. és a 9. osztály számára. A gimnáziumok 1-3. osztályában a honvédelmi nevelés tantárgyat heti egy órában oktatják."²⁴ A többi tantárgy oktatásakor a hazaszeretet és honvédelmi nevelés szempontjait is érvényesítik. Pl. a biológia és kémia órákon a biológiai és vegyifegyverek mechanizmusával ismertetik meg a tanulókat.

A gimnáziumokban az "Állampolgári ismeretek"²⁵ tárgyat bevezették az általánosan képző 9 osztályos iskola felső tagozata és a gimnázium valamennyi osztályában. Tartalma 1971-ben alakult újjá úgy, hogy mindenek előtt az iskola teljes ideológiai nevelőmunkájának a szintéziséhez tudjon anyagot nyújtani. Az új tantervekben lényegileg a tananyagnak azok a részei bővültek, amelyek rámutatnak a munkásosztály szerepére a kapitalizmus megdöntésének előkészítésében és a szocialista társadalom alapjainak megteremtésében, valamint azok, amelyek rávilágítanak a Csehszlovák Kommunista Párt szerepére a fejlett szocialista társadalom felépítésében.

"1970-ben kidolgozták a történelem oktatás új koncepcióját is. Egymás után jelentek meg az általánosan képző iskola 8. és 9. osztálya számára az új tankönyvek."²⁶

1976 nyarán pedig az Uttörőszervezet Központi Vezetősége, a Csehszlovák Honvédelmi Szövetség /SVAZARM/, az Iskolaügyi Minisztérium, a Honvédelmi Minisztérium, a Belügyminisztérium, valamint a munkásőrség vezetősége a csehszlovákiai uttörőszervezetekben új honvédelmi játékot vezetett be.

Német Demokratikus Köztársaság

Az NDK iskolákban folyó hazafias és honvédelmi nevelés konkrét célkitűzései szerint az életkori sajátosságokkal összhangban meg kell értetni a tanulókkal a párt- és a kormány szocialista honvédelmi politikáját. "Le kell leplezni az NSZK és az USA agressziós törekvéseit. Fel kell tárni a háborúk okait és a háborúk megakadályozásának lehetőségeit. Tudatosítani kell a szocialista haza megvédésének jelenlegi feltételeit és el kell mélyíteni a Német Nemzeti Néphadsereg és a szocialista testvérországok, különösen a Szovjetunió hadserege iránti szeretetet."²⁷

Felkutatni és ápolni kell a forradalmi munkásmozgalom harci hagyományait. Ki kell alakítani a tanulóknál a modern honvédelmi követelményeknek megfelelő szellemi, erkölcsi és fizikai készségeket. Több német iskola példája bizonyítja, miként valósíthatók meg a célkitűzések az oktatásban és az iskolán kívüli tevékenységben. A honvédelmi nevelés alapvető dokumentuma: "A Szabad Német Ifjúsági Szövetség Központi Vezetősége, az Oktatásügyi Minisztérium és a Testnevelési és Sportszövetség Elnöksége között létrejött megállapodás a Hans Beimler sportverseny megszervezéséről és végrehajtásáról az általánosan képző kötelező 10 osztályos iskola 8., 9. és 10. osztályaiban."²⁸ A honvédelmi sportverseny programja osztályokra és nemekre lebontva rögzíti a versenyfeladatokat, részvételi feltételeket és nevelési célkitűzéseket.

Egyre több iskola épít ki szoros kapcsolatot a Nemzeti Néphadsereg alakulataival. A fegyveres erők aktív támogatásával számos iskolában honvédelmi-politikai kabinetek alakultak, amelyekben az uttörők és az FDJ-tagok kiállításokon mutatják be, hogyan őrzi és védi a hadsereg a munkásosztály forradalmi hagyományait.

A kabinetekben rendelkezésre álló honvédelmi-politikai és haditechnikai irodalom alapján gyakran rendeznek vitákat és filmvetítéseket.

Az NDK Oktatási Minisztériuma és Nemzetvédelmi Minisztériuma 1974-ben megállapodást kötött a tanulóifjúság honvédelmi nevelésének elősegítése érdekében. Ennek értelmében a néphadsereg lektorokkal, szeminárium vezetőikkel és konzultációk szervezésével segíti a honvédelmi ismereteket tanító pedagógusok továbbképzését.

"A pedagógusok és tanügyi funkcionáriusok részére évenként tájékoztató látogatásokat szerveznek a hadsereg életének megismerésére /ideértve a katonai intézményeket, létesítményeket és technikai eszközöket is." ²⁹ A katonai főiskolák szaktanárai közreműködnek a tankönyvek, szakfolyóiratok katonai vonatkozású részeinek, cikkeinek írásában, lektorálásában. A néphadsereg alakulatai és az iskolák közötti patronáló kapcsolatok szorosabbá tételére megszervezik az "egymás ünnepélyein való közreműködést, közös honvédelmi, sport- és kulturális rendezvényeken a pedagógusokat tájékoztatják a katonapolitikai kérdésekről és a tanulóknak előadásokat tartanak a katonaelet népszerűsítése céljából." ³⁰ A Nemzetvédelmi Minisztérium saját költségén jelentős mennyiségű irodalommal /folyóiratok, szakkönyvek/ látják el az oktatási intézményeket, a néphadsereg egységei pedig különféle propagandaanyagokat bocsátanak az iskolák rendelkezésére, amelyek a fiatalokat a katonai pálya választására inspirálják.

Ugyancsak megállapodás született "1974-ben a Nemzetvédelmi Minisztérium és a Szakoktatási Államtitkárság között a szakmunkástanulók honvédelmi nevelése és a katonai szakmák utánpótlásának biztosítása terén való együttműködésről." ³¹ E megállapodás szerint az NDK-ban a szakmunkásképzés keretében a tanulók hatékony katonai előképzésben részesülnek. A honvédelemmel kapcsolatos témák jelentőségüknek megfelelő helyet kapnak a tantervekben és a tankönyvekben. Az iskolai honvédelmi nevelésbe bevonják a leszerelt katonákat is.

A hadköteles fiatalok teljesítőképségeinek és testi erejének megfelelő kifejlesztése érdekében az NDK-ban a 16-18 éves fiúk fokozott fizikai foglalkoztatása érdekében tesztprogramokat vezettek be, amelyek segítségével a testnevelő tanár előkészítheti szakiskolai tanítványait arra, hogy megfeleljenek a katonai szolgálat fizikai követelményeinek.

Az NDK általánosan képző kötelező 10 osztályos iskoláiban ugyanis egyik legfontosabb tantárgy az állampolgári nevelés. E tantárgy egyik feladata a hazaszeretetre való nevelés. "A fő cél: a marxista-leninista filozófia alapján olyan tudományos világnézet kialakítása, amely képessé teszi az NDK ifjúságát a kommunista eszmék gyakorlati megvalósítására."³²

Az NDK Oktatásügyi Minisztériuma, valamint a Sport Technikai Társaság konresszuson vitatta meg a honvédelmi nevelés eddig elért eredményeit. Megállapították, hogy a honvédelmi nevelés központi kérdése az iskolákban folyó eszmei-politikai nevelésnek. A honvédelmi nevelésnek szervesen integrálódnia kell a tanterv egészébe, át kell hatnia valamennyi tantárgy oktatását. Ki kell dolgozni továbbá a honvédelmi nevelés újabb, hatékonyabb, az életkori sajátosságoknak jobban megfelelő differenciált formáit. Tovább kell fejleszteni a turisztika és honvédelmi szakkörök tevékenységét. "Fokozatosan át kell szervezni és érdekes, új tartalommal kell megtölteni az uttörőházakban működő modellező, rádiós, tengerész, stb. szakköröket /5-8. osztály/ és gondoskodni kell a szakköri vezetők megfelelő képzéséről. A honvédelmi szakkörök - elsősorban a 9. és a 10. osztályban - kedvezően befolyásolják a tanulók pályaválasztását."33 A munka tartalmi megújításait is a káderek alkalmasságától és megfelelő képzettségétől teszi függővé.

Az NDK-ban a kötelező 10 osztályos iskola elvégzése után a tanulók tovább folytatják tanulmányaikat az érettségi bizonyítvány megszerzéséig a 11-12. osztályban. "A képzés a 11. osztályban a nyári szünidőben tartandó 12 napos tábori tanfolyam keretében történik. Programját az Oktatásügyi Minisztériummal egyetértésben a Sport és Technikai Társaság, illetve a Vöröskereszt dolgozza ki."³⁴

A fiú tanulók a központi kiképző táborokban katonai előképzésben, a leánytanulók pedig iskolákban, vagy más intézményekben egészségügyi kiképzésben részesülnek. Az iskola igazgatók gondoskodnak a tanulók eszmei-politikai előkészítéséről, a csoport és szakaszvezetők kijelöléséről, a pedagógusok beosztásáról és a Készültségi Nap megszervezéséről. "Az NDK oktatásügyi miniszterének külön utasítása van a Készültségi Nap bevezetéséről a 11. és a 12. osztályos tanulók és a szakiskolák tanulói számára. Az utasítás értelmében a 11. osztály tanulói számára az 1972/73-as tanévtől kezdve a katonai előképzés és egészségügyi kiképzés keretében évenként egy készültségi napot kell tartani." ³⁵
Ezt május utolsó hetében, mint kötelező iskolai foglalkozást, a tanítási időn kívül kell megszervezni.

Az Oktatásügyi Minisztérium ajánlást dolgozott ki a Készültségi Nap programjára. "A tanulók tegyenek fogadalmat honvédelmi kötelezettségeik teljesítésére. Ezt követően részletes tájékoztatást kell tartani számukra a képzés részleteiről:

- a kiképzési egységekbe történő beosztásukról,
- vezetőik, oktatóik és felügyelőik személyéről,
- a kiképzési egységeken belüli feladatukról,
- a balesetvédelmi rendszabályokról,
- a tanfolyamra utazással és a tábor rendjével kapcsolatos tudnivalókról." ³⁶

A Készültségi Napot egybe lehet kötni a helyi hagyományoknak és lehetőségeknek megfelelő egyéb rendezvényekkel, a testi erőt és kitartást kívánó és tanusító gyakorlatokkal.

Az egyetemi és főiskolai hallgatók oktatásában és nevelésében helyet kap a honvédelmi készség és képesség kialakítása is. Az a cél, hogy a Német Nemzeti Néphadsereg

által végzett közvetlen katonai képzés és katonai előképzés során minden hallgató elsajátítsa azokat a katonai ismereteket, amelyek birtokában, mint sorkatona - megfelelő képzés után pedig mint tartalékos tiszt - meg tudjon felelni a társadalomnak, a vele szemben támasztott követelményeknek, kötelességének, a haza védelmének. A tartalékos tisztek majdnem minden üzemben, termelőszövetkezetben, az államigazgatásban és a különböző vállalatoknál jelentős erőt képviselnek, katonai ismereteik és tapasztalataik a honvédelem minden területén kedvezően éreztetik hatásukat.

"Az NDK Felső- és Szakoktatási Minisztériuma továbbképző tanfolyamot szervez az egyetemek és főiskolák vezető beosztású dolgozói számára, amelyen a katonapolitika, a hadtudomány, a haditechnika és a polgári védelem néhány alapvető kérdését tárgyalják meg."³⁷ A továbbképzés lényege az, hogy a főiskolai oktatókat minden képpen segítsék abban, hogy nevelőmunkájuk során lehetőséget kapjanak a katonapolitikai, hadtudományi és haditechnikai problémák tárgyalására, s így módon fel tudják használni ezeket az ismereteket a hallgatók szocialista honvédelmi nevelésére és képzésére.

Román Szocialista Köztársaság

A Román Nemzetgyűlés 1968. novemberében hagyta jóvá az ifjúság honvédelmi felkészítéséről szóló törvényjavaslatot.

"A törvény előírja, hogy az iskoláknak is szervezeten kell foglalkoznia az ifjúság katonai előkészítésével, az iskolai tanterv keretében a tanulóknak el kell sajátítani az alapvető katonai ismereteket."³⁸

Ilyenek: a lövészet, a tömegpusztító fegyverek és az ellenük való védekezés megismertetése, katonai topográfia, ballisztika, rádiófelszerelés, híradástechnika, gépkocsi vezetés, stb.

"A lányok - képességeiknek, fiziológiai adottságaiknak megfelelően - légvédelmi, egészségügyi, elsősegély nyújtási, lövészeti és topográfiai ismereteket tanulnak, kívánságuk szerint pedig a fiukkal együtt részt vehetnek a gépko-csizó egészségügyi, távközlési, rádiós, vitorlázó és motoros repülő szakkörök munkájában." ³⁹

Az elmondottakból kiderül, hogy a honvédelmi nevelés kérdéseinek korszerű elmélete, szocialista szellemű gyakorlati megoldása, élénken foglalkoztatja a szocialista országokat. Kezdeményezéseiket, eredményeiket, javaslataikat mi is felhasználhatjuk.

Kimutatás a Varsói Szerződéshez tartozó szocialista országok honvédelmi oktatásáról
/Összehasonlítás/

O r s z á g o k	Szoc. honv. nevelés kezdete	Honv. neve- lés kezdete jelenle- gi progr.	Beépi- tés foka	Tantárgy megnevezése	Oraszám Alt. kép- ző Felső- foku	Ora- szám össz- sze- si- tés	Osztá- lyo- zott- ság	Okta- tó célu TV műso- rok	Meg- jegy- zés
<u>Szovjetunió</u>									
	1919	1976		Honvédelmi ismeretek Egészségügyi ismeretek	140	387	igen		
					140		"nem meg- felelő	igen	
	1919	1976		Politikai ismeretek	72		min.kizár- ja az		
				Állam és jog	35	Tananyagba beépítve	érettségi lehetőségét		szaksze- minárium
<u>Bolgár Népköztársaság</u>									
	1947	1973		Honismeret Polg.véd. Erkölc és jog Honvédelem	108 36 72 152	Tananyagba beépítve célja:tár- sadalmi fe- lősségutu- dat kiala- kitása	igen igen	igen	A fegy- lemre nevelést is a honv.ne- velés ré- szeként tekintik l.hadgy.
<u>Csehszlovákia</u>									
	1947	1971		Honvédelmi ismeretek Állampol- gári ism.	212 144		igen	igen	
<u>Német Demokratikus Köztársaság</u>									
	1950	1974		Állampol- gári nev. Katonai előképzés és egész- ségügyi ismeretek	144 288	Tartalékos tisztképzés Továbbképző tanfolyam	igen	igen	Nyári tanf. Készült- ségi nap
<u>Román Szoc.Köztársaság</u>									
				adataikat nem közlik					

A Magyar Népköztársaság honvédelmi oktatásának
elemzése és soron következő feladatai

"A honvédelemről szóló 1976. évi I. törvény végrehajtására kiadott 6/1976. MT sz. rendeletben a honvédelmi miniszter meghatározta az általános iskolák, közép- és felsőfoku oktatási intézmények számára a honvédelmi oktatás követelményeit /45/78. /HK.22./ HM sz. utasítás/. Ebben a honvédelmi nevelés célja konkrétan meg lett határozva. A célhoz vezető módok változatossá válnak az által, hogy az oktatást vezető pedagógusok és az erre kijelölt személyek milyen felkészültséggel rendelkeznek. Továbbá a helyi adottságok rendelkezésre álló tárgyi feltételeit és lehetőségeit hogyan hasznosítják. A területileg közelben található katonai létesítményeket, laktanyákat igénybe lehet venni a haditechnikai bemutatók lebonyolítására. A hallgatókat aktivizálni kell a bemutatókon, amelynek eredménye a nagyobb érdeklődés és hatékonyabb, eredményesebb oktatás".⁴⁰ 1979-ben az általános- és középiskolákban folyó oktatás időelosztását és az oktatandó témakörök tartalmát a /3/1979./K.5./ MN Kiképzési Főosztály intézkedése szabályozta. A művelődési miniszter 147/1981. MN sz. utasításával az 1981/82. tanévtől hatályba léptette az új követelmények szerinti középiskolai honvédelmi oktatás tanterveit. A honvédelmi oktatás követelményeit meghatározó HM utasítás szerint a felsőoktatásban akkor célszerű áttérni az új tanterv szerinti oktatásra, amikor a középiskolát végzett fiatalok már az új követelmények szerinti honvédelmi oktatásban vettek részt. A Honvédelmi Minisztérium - MN Kiképzési Főfelügyelő - ezt figyelembe véve ez évben tervezi a felsőoktatás részére kiadni a honvédelmi oktatás új időelosztását.

"A középiskolák egy részében a honvédelmi oktatás hatékonysága és eredményessége nem a legjobb. Ennek több oka van. A helyi adottságoknak megfelelően rendelkezésre álló feltételeket, - MHSZ klub és tárgyi szemléltető eszközök - igénybe veszik és az előírt keret-óraszámot is betartják, de az ifjúságot nem tudják kellőképpen érdekeltté tenni."⁴¹ Az előírt tananyagot szárazon és vontatottan adják elő, melynek következtében a hallgatóság tulnyomó része passzív, érdektelen marad.

A másik befolyásoló tényező az öt napos tanítási hét. Ez főleg a szakközépiskolákban jelent problémát, mivel az egyébként is összezsufolódott szakanyag és tanterv mellé be kell iktatni az új fajta honvédelmi ismeretek oktatását. Ezt a problémát - a megfelelő időelosztást a tanárok még nem tudták zökkenőmentesen megoldani. Esetenként az ő hozzáállásuk sem mindig kielégítő. Ez gyakran a diákokra is áttérjed, mivel előfordul, hogy a honvédelmi feladatok megoldása csak szabadságuk rovására történhet.

"Az 1981 decemberében lezajlott Országos Felsőoktatási alágazati Ifjúsági Parlamenten igen sok ehhez hasonló vélemény és bíráló megjegyzés hangzott el a "Honvédelmi ismeretek" oktatása és a "Honvédelmi nevelésre" vonatkozóan." ⁴²

A hatékonyabb honvédelmi oktatás, nevelés érvényesülésének biztosítása

A honvédelmi oktatásra vonatkozó rendeletben előírt ismeretanyagot önálló órákon, különböző tantárgyakba beépítve, illetve azokra épülve dolgozzák fel. Annak az ismeretanyagnak az elsajátítására, amely nem vehető be más tantárgyba, arra a tanév utolsó negyedében két honvédelmi napot célszerű szervezni. A megszerzett ismeretekről a honvédelmi napokon adnak számot a diákok, melyek eredményeit a bizonyítványba vezetik be. A gimnáziumok számára kiadott oktatási tervben szerepelnek a katonai alapismeretek és a polgári védelmi ismeretek. A katonai ismeretekben belül a "Néphadsereg" téma rövidített tartalmi formában található - a korlátozott lehetőségekre való tekintettel, - de így is tartalmazza a lényegét. A tereptani ismeretek témakör a földrajz tananyagba van beépítve. Ezen kívül a honvédelmi napokon a fiúk nyolc, a lányok hat órában hajtják végre a tereptani feladatokat. A "lőkiképzés" témakör tartalma megfelel az előírásoknak. Közvetlen katonai szolgálatra való felkészítést segíti az, hogy a fiúk megismerkednek az AMD-65 típusjelű géppisztollyal. Az új tanterv növelte a lőgyakorlatok számát.

Igy kettő helyett négy légpuska, és kettő helyett három kispuska lögyakorlat szerepel az előírásokban. A lányok részére csak I. osztályban egy értékelт légpuska lögyakorlatot kell végrehajtani. A fiuknak I. osztályban szintén ezt kell végrehajtaniuk. A II., III. és IV. osztályokban csak a fiuk részére kell két-két lögyakorlatot szervezni. Honvédelmi napon légpuskával, honvédelmi versenyen pedig kispuskával kell végrehajtani a feladatot. A "Polgári védelmi" ismeretek oktatása a szaktantárgyakra, főleg a biológia oktatásra épül. A honvédelmi verseny megtartása minden évfolyamnak kötelező. A lányok I. osztályban a fiukkal versenyeznek, de más követelményrendszer szerint. II-IV. évben a lányoknak sajátos követelményekkel, más rendszerben kerül lebonyolításra. A fiuk II-IV. évben megfelelő előirt versenyen vesznek részt. I. és II. osztályban egyéni értékelés, III. és IV. osztályban pedig csoportos értékelés történik. Ez a megoldás a tanulók egyéni teljesítményeit növelheti.

A szakközépiskolák részére kidolgozott oktatási terv alapvetően megegyezik a gimnáziuméval. A tereptani ismeretekben található eltérés abból következik, hogy a szakközépiskolákban nem építhető be a földrajz tantárgyba, mivel ott vagy nincs földrajz vagy csak gazdasági földrajz van. Ezért a tanterv nyolc-nyolc órát irányoz elő, e mellett a lányok I. osztályban, a fiuk pedig minden honvédelmi gyakorlaton tereptani feladatokat is megoldanak. A feladatok teljesítéséhez feltétlenül szükséges a módszertani segédlet megfelelő gondos összeállítása. "A löki-képzés" témakör tartalma megegyezik a gimnáziumi előírással. A polgári védelmi ismeretek témakör feladatainak megoldása és végrehajtásának időzítése kapcsolódjon a közismereti és a szaktantárgyak tartalmához. A "honvédelmi verseny" végrehajtására minden osztályban hat órát biztosít a tanterv. Az egészségügyi szakközépiskolákban a honvédelmi nevelés terén sajátos helyzet alakult ki. A tanulók többsége lány, ezért a tanterv összeállításánál ezt vettük figyelembe. A fiuk az MHSZ tanfolyamain pótolják a felkészülésük hiányosságait.

A "katonai alapismeretek" témakörből csak a lányok általános tájékozottságát szolgáló témákat tartalmazza a tanterv. "Tereptani ismeretek"-kel ebben az iskolatípusban nem foglalkoznak. Lőkiképzésből csak a legfontosabb alapismereteket tanulják és légpuskával egy lögyakorlatot hajtanak végre.

A "polgári védelmi ismeretekben" csak azok a témakörök találhatók, amelyek az iskola szaktárgyaiban nem szerepelnek. Ezek viszont kiemelten, magas óraszámban kerülnek a tantervbe. A "Honvédelmi versenyre" minden osztályban hat órát biztosít a tanterv.

Tartalma azonban eltér az előírtaktól, mivel alapvetően a polgári védelmi ismeretek elsajátításáról adnak számot a diákok.

Az utóbbi évek fontosabb intézkedései

Amint az i. sz. mellékletből látható, a honvédelemről szóló 1976. évi I. törvény végrehajtására kiadott 6/1976. MT sz. rendeletben kapott felhatalmazás alapján a honvédelmi miniszter meghatározta és kiadta az általános iskolák, közép- és felsőfoku oktatási intézmények számára a honvédelmi oktatás követelményeit. /45/1978. /HK.22./ HM sz. utasítás/

1979-ben az általános és középiskolákban folyó oktatás időelosztását és az oktatandó témakörök tartalmát a /3/ 1979. /HK.5./ MN Kiképzési Főosztály intézkedése szabályozta.

A Művelődési Miniszter 147/1981. MN.sz. utasításával az 1981/82-es tanévtől hatályba léptette a középiskolai honvédelmi oktatás - új követelmények szerint - kidolgozott tanterveit.

A honvédelmi oktatás követelményeit meghatározó HM utasítás szerint a felsőoktatásban akkor célszerű áttérni az új tanterv szerinti oktatásra, amikor a középiskolát végzett fiatalok már az új követelmények szerinti honvédelmi oktatásban vettek részt. A Honvédelmi Minisztérium az - MN Kiképzési Főfelügyelő - ezt figyelembe véve ez évben tervezi a felsőoktatás részére kiadni a honvédelmi oktatás új időelosztását.

Az 1981. decemberében lezajlott Országos Felsőoktatási Alágazati Ifjúsági Parlamenten igen sok vélemény és bíráló megjegyzés hangzott el a "Honvédelmi Ismeretek" oktatása és a "Honvédelmi Nevelés"-re vonatkozóan.

A "HONVÉDELMI ISMERETEK" OKTATÁSÁNAK ÉS A "HONVÉDELMI NEVELÉS" HELYZETE A FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK BEN ÁLTALÁNOS MEGÁLLAPÍTÁSOK

Az elmúlt évek tapasztalatai, valamint az egyetemekről és főiskolákról beérkezett felmérő ivek értékelése azt bizo-

nyitják, hogy a honvédelmi nevelés tartalma, formája és módszerei a felsőoktatási intézmények többségében megfelel az MSZMP Politikai Bizottság 1964. április 28-i és az 1967. június 20-i, valamint az MSZMP XII. kongresszusa által támasztott követelményeknek, illetve határozatoknak.

A felsőoktatási intézmények tanulóifjúságában és a pedagógusok körében is tudatosabbá vált, hogy a honvédelem a szocialista építőmunka szerves része.

A honvédelmi ismeretek oktatása bevezetésével tervszerűbbé és hatékonyabbá vált a honvédelmi nevelés a felsőoktatás rendszerében is, amit jobban meg alapozhat az a körülmény, hogy az 1980-81-es tanévtől kezdve az általános iskolák 7-8. osztályaiban, valamint a középiskolákban új honvédelmi oktatási tantervek kerültek bevezetésre.

Az egyetemeken és főiskolákon a politikai nevelőmunka keretében eredményesebben folyt a szocialista hazafiságra, az internacionalizmusra történő nevelés és ennek keretében a honvédelmi nevelőmunka is. Az egyetemi és főiskolai párt-szervezetek, a KISZ- és egyéb társadalmi és tömegszervezetek többségükben rendszeresen értékelték a honvédelmi nevelőmunka helyzetét és az értékelések, valamint a helyi sajátosságok figyelembevételével igyekeztek meghatározni a következő időszak tennivalóit.

A Honvédelmi Ismeretek oktatását a Művelődési Miniszter 164/1968. /M.K.15./ MM számú utasításával rendelte el.

"A miniszteri utasítás alapján az alapkövetelmények figyelembevételével kidolgozásra került a felsőoktatási intézmények számára a Honvédelmi Ismeretek c. tantárgy oktatásához a "Keret-tanterv", melyet 1975. májusában hagyott jóvá a minisztérium.

A "keret-tanterv" tartalmazza a Honvédelmi Ismeretek oktatásának feladatait, ezen belül tantervi koncepciójának és programjának irányelveit, továbbá a témák óra elosztását és tartalmát a különböző szaku egyetemek és főiskolák részére.

A "keret-tanterv" alkalmazása az 1975/76-os tanulmányi évtől kezdődően fokozatosan került bevezetésre az 1978/79-es tanévig. Ettől a tanévtől kezdődően a Honvédelmi Ismeretek oktatását az adott "keret-tanterv" alapján kell szervezni, illetve oktatni a felsőfoku intézményekben."

Az elmúlt évek nemzetközi helyzetének változásaiból és belső fejlődésünkből adódóan szükségszerűvé vált a felsőoktatási intézményekben a honvédelmi nevelés eredményeinek felmérése és azt követően a képzés színvonalának emelése és hatékonyságának növelése.

Az MSZMP KB. Agitációs és Propaganda Bizottsága 1981. évi december 1-i állásfoglalása, valamint az Állami Ifjúsági Bizottság 15.001/1981. /I.P.K.3./ sz. határozata is tartalmazza ezeket a feladatokat. Az Ifjúsági Parlamenteken is felmerült e feladattal való foglalkozás.

Mindkét bizottsági anyagból egyértelműen kitűnik, hogy tanuló ifjúságunk honvédelmi nevelésében kiemelkedő szerepe van az oktatásnak, ami egyébként összetársadalmi feladat, de a végrehajtásában fokozottabban kell érvényesíteni a társadalmi munkamegosztás és a közös felelősség elvét.

A fenti eredmények és pozitív tendenciák mellett az elmúlt évek során a honvédelmi nevelőmunka területén gondok és problémák is tapasztalhatók.

- A felmérés és saját tapasztalataink is igazolják, hogy a honvédelmi nevelésben elért eredmények elmaradnak a lehetőségektől, a jelenlegi nemzetközi helyzetből és megnövekedett belső feladatainkból adódó követelményektől.

- Mind a hallgatói, mind a pedagógus állomány egy része még mindig nem eléggé érti a nemzetközi és belső helyzet katonapolitikai összefüggéseit, hézagos a tájékozottságuk a honvédelemmel kapcsolatos politikai, anyagi, szellemi és nevelési követelményekről nem ismerik fel a békeellenes erők tevékenységének veszélyességét, terjednek a pacifista nézetek is.

- A saját tapasztalatok is igazolják az MSZMP KB. Agitációs és Propaganda Bizottságának azt a megállapítását, hogy "Tömegpolitikai munkánk gyengesége, hogy a fiatalok viszonylag széles körben a szocialista hazafiság elvontan van jelen, nem eléggé mély a szülőföld szeretete és nem kapcsolódik össze kellően szocialista építőmunkánk eredményeinek tisztetével, becsületével és védelmével." ⁴³

- Továbbá "A honvédelmi nevelés feladatai és követelményei nem megfelelően integrálódnak a felsőoktatás általános és szaktudományi ismeretanyagában. A felsőfoku oktatásban nem készítik fel kellő igényességgel a pedagógus jelölteket a honvédelmi nevelés feladatainak teljesítésére. Nem kialakult a pedagógusok, oktatók továbbképzése sem." ⁴⁴

AZ ORSZÁGOS FELMÉRÉS EREDMÉNYEI

A felsőoktatási intézményekből beérkezett felmérő ivek elemzése alapján az intézményekben folyó honvédelmi nevelés, illetve a "Honvédelmi Ismeretek" c. tantárgy oktatásával kapcsolatban a következő konkrét megállapítások tehetők.

Az elemzés a "Keret-tanterv" irányelvei alapján történt.

Milyenek a "Honvédelmi Ismeretek" c. tantárgy oktatásának személyi feltételei?

A felsőoktatási intézményekben a szervező munka végrehajtásával megbízott személyek kiválasztása nem minden esetben felel meg a követelményeknek.

A rendelkezések szerint "a honvédelmi oktatás megfelelő színvonalon történő végrehajtása érdekében - a tervező- és szervező munkák végrehajtásával jól képzett tartalékos tiszti rendfokozattal rendelkező oktatót, vagy nyugállományu tisztet kell megbízni."

A megbízott személyek: 31 %-a tiszti, illetve tartalékos tiszti rendfokozattal nem rendelkezik, egy részük még sorkatonai szolgálatot sem teljesített.

43 %-a tartalékos tiszti rendfokozattal rendelkezik, melyet zömmel az egyetem elvégzése után pár hónapos tartalékos tiszti tanfolyamon szerzett.

26 %-a aktív ht. katona, illetve nyugállományú, vagy időközben leszerelt tiszt.

Katonai továbbképzésük szervezeten nem megoldott. Az adott összetételből és továbbképzésből egyértelműen következik, hogy a megbízott személyek zöme ilyen munka végzésére hiányos felkészültséggel és ismeretekkel rendelkezik. Ennek következtében az intézményekben folyó munka nem mindig kielégítő és nem egységes.

Az egyes tantervi témakörök oktatását az intézmények tulnyomóan óraadókkal oldják meg. Az óraadók összetétele - végzettség szempontjából - eléggé vegyes. Több intézménynél előfordul, hogy az előadó végzettsége nem felel meg az adott intézmény oktatási szintjének, illetve szakirányultsága nem megfelelő.

Igen szembetűnő, hogy egyes előadók több témakör oktatását is végzik. 17 intézménynél pedig 1 fő oktatja az összes témakört. Ez még akkor sem indokolt, hogyha az előadó hivatásos tiszt. A nem megfelelő végzettség, más szakirányultság és a jelzett problémák, a tárgy oktatásának a rovására mennek. Az adott témakörök elszürkülnek, érdektelenné és unalmassá válnak, ami semmiképpen nem felelhet meg az intézmények képzési színvonalának. A tananyag-elsajátítás mértéke sem felelhet meg az általános képzési követelményeknek.

Milyenek a "Honvédelmi Ismeretek" c. tantárgy oktatásának tárgyi feltételei?

Az intézetek többsége a bemutató foglalkozásokhoz nem rendelkezik megfelelő bázisokkal.

37 intézeten belül az MHSZ szervezetnek egyes klubjai és szakosztályai megtalálhatók. Egyedül a Budapesti Műszaki Egyetemen működik igen komoly MHSZ szervezet, melynek 9 klubja, 23 szakosztálya és 1500 fős taglétszáma van.

Ezek a klubok igen hatékonyan segítik a hallgatók honvédelmi nevelését.

A többi intézmények MHSZ szervezettel nem rendelkeznek és többségük a megszervezésüket sem tervezi.

A jegyzetellátás helyzete általában megoldott, de akad olyan intézet, mely egyáltalán nem tud a jegyzetek létezéséről, vagy csak az oktatói állományt látja el és a hallgatók részére a jegyzetellátótól a jegyzeteket nem igénylik.

Az intézetek az oktatás tárgyi feltételeinek biztosítására általában külső segítséget vesznek igénybe, különböző fegyveres testületek és kerületi, vagy városi MHSZ szervezetek útján.

A felmérés alapján egységes gyakorlati foglalkozások és bemutatók végrehajtásáról, továbbá egységes magas szintű követelménytámasztásról nem beszélhetünk.

A "Honvédelmi Ismeretek" c. tantárgy oktatásának tapasztalatai

Az össz óraszám általában megfelel a "keret-tanterv"-ben előírtaknak. Más tantárgyakhoz való kapcsolódásuk - időbeli ütemezés vagy beépítés szempontjából - igen kevés intézménynél beszélhetünk. A tantárgy helye és szerepe az adott oktatási kereten belül a válaszokból egyértelműen nem derül ki.

Az intézmények zöménél a tantárgy elszigetelt és mintha nem is lenne szerves része az oktatandó tantárgyak összességének.

Az ellenőrzés és az ismeretanyag elsajátításának felmérése általában megfelel a "keret-tanterv"-ben előírtaknak.

Az intézmények egy része nem ismeri, hogy milyen témakörök hallgatása alól és milyen indokok alapján menthető fel a hallgató.

Arra a kérdésre, hogy a képzés színvonala és a tananyag elsajátítás mértéke milyen az egyes intézményeknél, a válasz egyöntetű: m e g f e l e l ő /az intézmény általános képzési követelményei szerint./

Ez a válasz a többi kérdésre adott válasszal általában ellentmondásban van.

A honvédelmi neveléssel kapcsolatos egyéb észrevételek

Több intézménynél kifogásolják, hogy nem megfelelő a hallgatók hozzáállása a tantárgyhoz, - komolytalanul veszik, nem érzik a jelentőségét, szükségtelennek tartják, stb. Az észrevételek zöme a honvédelmi oktatás gátló körülményeként az alábbiakat jelöli meg:

- a tárgyi feltételek hiánya;
- időhiány: /az ötnapos munkahétre való hivatkozással/
- az órák délutáni tartása;
- a meglévő szemléltető anyagok elavultsága;
- a felső szervek egységes központi irányításának, szervezésének hiánya;
- a "keret-tanterv" tematikus átdolgozásának szükségessége;
- a jegyzet hiánya, egyes szakokon;
- a jegyzetek korszerűsítésének szükségessége.

Ugyanakkor azt is meg kell jegyezni, hogy erre a kérdés-csoportra egyes intézmények vagy nem válaszoltak, vagy semmitmondó feleletet adtak.

A FELSŐFOKU OKTATÁSI INTÉZMÉNYEK BEN FOLYTATANDÓ
HONVÉDELMI OKTATÁS KÖVETELMÉNYEI, TÁRGYKÖR- ÉS
ÓRAELOSZTÁSA, TARTALMA

I.

A HONVÉDELMI OKTATÁS ÁLTALÁNOS KÖVETELMÉNYEI

A felsőfoku oktatási intézményekben a honvédelmi oktatás célja, hogy a szocialista nevelés honvédelmi irányultságú folyamatában szervesen beilleszkedve - alapozva a középiskolában megszervezett ismeretekre, a szaktárgyi nevelő-oktató munkával szoros egységben - készítse fel a hallgatókat a szocialista hazavédelmére, a katonai szolgálat teljesítésére, illetve a polgári védelemben való aktív közreműködésre; elősegítse a honvédelmi kötelezettségek teljesítéséhez szükséges erkölcsi, akarati tulajdonságok és személyiségjegyek fejlesztését.

A felsőfoku oktatási intézményekben a honvédelmi oktatás nyújtson megalapozott tájékoztatást az időszerű, az adott nemzetközi helyzetet tükröző, befolyásoló katonapolitikai kérdésekről.

Ezáltal a hallgatók képesek lesznek eligazodni hazánk és a szocialista tábor védelmével kapcsolatos kérdésekben. Segítse elő, hogy a hallgatók felismerjék választott hivatásuk és a honvédelem összefüggéseit; tudjanak azonosulni az ebből eredő vezetői feladatokkal.

Ismerjék meg a hallgatók a katonai szövetségi rendszereket, azok törekvéseit, a katonai doktrínákat, a Magyar Népköztársaság fegyveres erőit.

Készítsék fel a hallgatókat - az oktatási intézmények jellegének megfelelően - munkájukkal összefüggő polgári védelmi feladatok végrehajtásának tervezésére, szervezésére és irányítására, polgári védelmi alegységparancsnoki feladatok ellátására

A pedagógus képzésben részesülő hallgatókat - az elméleti és módszertani felkészítésük révén - tegyék képessé az általános és a középfoku oktatási intézményekben folytatandó honvédelmi oktatás szervezésére és vezetésére. Tanítsák meg és gyakoroltassák a honvédelmi napok, a honvédelmi versenyek előkészítésének és levezetésének módszereit. Szerezzenek a fenti hallgatók /a nők önkéntes jelentkezéssel/ MHSZ lövészetvezetői kiképzést.

A pedagógus és művészeti képzésben részesülő női hallgatók - alapozva a középiskolában oktatott egészségügyi ismeretekre - legyenek képesek egészségügyi segédszemélyzet szinten egészségügyi feladatok ellátására.

Az összes felsőfoku oktatási intézményben a honvédelmi oktatás magába foglalja: a katonapolitikai-, a haditechikai-, a polgári védelmi ismereteket /pl. polgári védelmi alegységparancsnoki, polgári védelmi szakismereteket/. Ezen kívül a pedagógusképző intézményekben még az egészségügyi ismereteket, a honvédelmi oktatás szervezését; az államigazgatási főiskolákon pedig a honvédelmi igazgatást is.

A HONVÉDELMI OKTATÁS TÁRGYKÖR- ÉS ÓRAELOSZTÁSA,
VALAMINT A TÁRGYKÖRÖK TARTALMA

"A tárgykör- és óraelosztás, valamint a tárgykörök tartalma magába foglalja a honvédelmi oktatás összesített időelosztását, a katonapolitikai-, a haditechnikai-, a polgári védelmi alegységparancsnoki, a polgári védelmi szakismeretek-, az egészségügyi ismeretek-, a honvédelmi oktatás szervezésének-, a honvédelmi igazgatási ismeretek tárgyköreit, óraelosztását, valamint a tárgykörök tartalmát." 45

A HONVÉDELMI OKTATÁS ÖSSZESÍTETT IDŐELŐSZTÁSA

A felsőfoku oktatási intézmények részére javaslat

T Á M A K Ö R Ö K														Államig. főisk.											
Pedagógusképző egyetemek / főiskolák/ művészeti főiskolák óvónők képző intézetek														Nem pedagógus- képző egyete- mek / főisk./		5 3 éves									
2 éves		3 éves		4 éves		5 éves		3 éves		4 éves		5 3 éves													
nő	ffi	nő	ffi	nő	ffi	nő	ffi	nő	ffi	nő	ffi	nő	ffi												
14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14												
-	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6												
A/ Katonapolitikai ismeretek														14	14										
B/ Haditechnikai ismeretek														6	6										
Polgári védelmi ismeretek																									
C/ pv.aeg.ók-i ismeretek		6	6	6	6	6	6	20	10	20	20	20	16												
E/ Eü. ismeretek		22	12	22	12	28	12	40																	
D/ pv.szakismeretek		10	-	16	-	18	-	20	40	60	-	-	-												
Összesen:														22	28	28	34	34	50	50	40	60	80	16	
F/ Honvédelmi oktatás szervezése														4	12	12	26	26	30	30	-	-	-	4	
G/ Honvédelmi igazgatás														-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	
Mindösszesen:														40	60	60	80	80	100	100	60	80	100	60	60

A/ KATONAPOLITIKAI ISMERETEK /valamennyi egyetem és főiskola
részére javasolt/

a./ "Tárgykör- és óraelosztás" 46

T á r g y k ö r ö k		Órák
Száma	M e g n e v e z é s e	száma
1.	A marxizmus-leninizmus tanítása a háborúról és a hadserekekről	2
2.	A katonapolitikát meghatározó tényezők. A katonai doktrinák	4
3.	Az imperialista hatalmak katonai törekvései. A NATO.	2
4.	A szocialista országok honvédelme. A Varsói Szerződés	2
5.	Az MSZMP honvédelmi politikája. A Magyar Népköztársaság fegyve- res erői.	4
Ö S S Z E S E N:		14

b./ A katonai ismeretek tartalma

1./ A marxizmus-leninizmus tanítása a háborúról és a hadseregről

A marxizmus-leninizmus tanítása a háborúk eredetéről, okairól, lényegéről, társadalmi szerepéről, a háborúk és a politikai kapcsolatáról. A háborúkkal kapcsolatos antimarxista nézetek és bírálatuk. A jelenkori háborúk jellemzői, társadalmi-politikai jellegük, típusaik. A háborúk menetét és kimenetelét meghatározó törvényszerűségek. A politikai és erkölcsi tényezők megnövekedett szerepe a tömegpusztító fegyverekkel vívott háborúkban. A háború és a béke kérdései napjainkban.

A hadseregek kialakulása, lényege, funkciói. A hadsereg és a társadalom viszonya, összefüggése az állammal és a politikával. A hadseregek típusai, politikai jellegük alapján. A burzsoá és a szocialista hadseregek társadalmi jellege., rendeltetése. Burzsoá propaganda a hadseregek jellegéről, társadalmi szerepéről, feladatairól.

2./ A katonapolitikát meghatározó tényezők. A katonai doktrínák.

A katonapolitika lényege, tartalma, összefüggése az általános politikával; osztályjellege és meghatározottsága. Az objektív és szubjektív feltételek hatása a katonapolitikai tartalmára; külső és belső tényezők.

A katonai doktrína, doktrínák jellemzői, osztálytartalmuk. Az imperialista katonai doktrínák jellemzői. Az USA katonai doktrínájának meghatározó szerepe. A szocialista országok katonai doktrínái. A SZU katonai doktrínája.

3./ Az imperialista hatalmak katonai törekvései. A NATO.

Az imperializmus stratégiái. Céljai és törekvései. Az imperialista katonapolitikai stratégia és taktika változásai a II. világháború befejezése óta. Az imperialista katonai tömbök. A NATO létrehozása, jellege, szervezete, lehetőségei és korlátai.

Az USA meghatározó szerepe a NATO politikai és katonai céljainak formálásában. A NATO, mint a kommunizmus elleni világméretű harc legfőbb szervezete és bázisa.

4./ A szocialista országok honvédelme. A Varsói Szerződés.

A szocializmus világrendszerre válásának hatása a világhelyzetre. A szocialista honvédelem általános elvei, kialakulása, szükségessége. A szocialista országok honvédelmének fejlődése a II. világháború óta. A SZU politikai, gazdasági, katonai erejének meghatározó szerepe a szocialista országok honvédelmében.

A Varsói Szerződés létrejöttének okai, körülményei. A szocialista honvédelem koalíciós jellege. A VSZ szervezete, az együttműködés alapelvei. A VSZ hatása az európai biztonságra és a világbékére.

A szocialista honvédelem szerepe, jelentősége, hatása.

5./ Az MSZMP honvédelmi politikája. A Magyar Népköztársaság fegyveres erői

A párt honvédelmi politikájának alapelvei, jellemzői, kapcsolata az általános politikával. A párt honvédelmi politikájának fejlődése. A honvédelem feladatait meghatározó főbb dokumentumok. A honvédelem osztályadalmi feladat. A honvédelem feltételei.

A fegyveres erők /hadsereg, határőrség/ fegyveres testületek, rendőrség, munkásőrség, büntetésvégrehajtó testület, alaprendeltetése, feladatai. Az MN létrejötte, fejlődése, szervezete, színvonala, együttműködése.

B/ "HADITECHNIKAI ISMERETEK" /valamennyi egyetem és főiskola számára javasolt/

a./ Tárgykör és óraelosztás"⁴⁷

Száma	T á r g y k ö r ö k	Órák száma
1.	Haditechnikai bemutató	6
Ö S S Z E S E N :		6

b./ A haditechnikai ismeretek tartalma

- 1./ Haditechnikai bemutató az adott felsőfoku oktatási intézményhez legközelebbi helyőrségben, honvédségi /határőrségi/ objektumban.

Az utolsó éves hallgatók megismerkednek a rendszerezett fegyverekkel, gép- és harcjárművekkel, egyéb - az alakulatra jellemző - haditechnikai eszközökkel. Részt vehetnek lövészeti /pl. kézi fegyverek, harc-kocsi, tüzérségi/ bemutaton.

A T á r g y k ö r ö k:	Pedagógusképző egyete- mek / főiskolák/, művé- szeti főiskolák, óvónő- képző intézetek										Nem pedagógusképző egyete- mek / főiskolák/ Államigazga- tási főiskolák								
	3 éves		4 éves		5 éves		3 éves		4 éves		5 éves		3 éves						
	ffi	nő	ffi	nő	ffi	nő	ffi	nő	ffi	nő	ffi	nő	ffi	nő					
Száma	m e g n e v e z é s e:																		
1.	A háztartási felkészítése kor- szerű háborúra. A polgári vé- delmi feladatok és jogszabá- lyok.																		
	2	1	2	1	6	2	2	2	2	2	2	2	4						
2.	Az atom-vegyi-, biológiai fegy- verek általános jellemzése és az ellenük való védekezés mód- jai és eszközei																		
	3	1	3	1	5	2	3	3	3	3	3	3	2						
3.	Ön- és kölcsönös segélynyújtás, önmentés.																		
	2	-	3	-	4	-	3	3	3	3	3	3	2						
4.	A polgári védelem szervezetének felhasználása és alkalmazása																		
	2	-	2	-	4	1	2	2	2	2	2	2	2						
5.	A polgári védelmi szakszolgálá- tok alkalmazásának általános elvei.																		
	2	1	4	1	5	2	2	2	2	2	2	2	2						
6.	Mentő, mentesítő munkák megszer- vezésének irányítása																		
	3	1	4	1	6	1	4	4	4	4	4	4	2						
7.	Az alegységparancsnoki munka tartalma.																		
	2	2	4	2	8	2	4	4	4	4	4	4	2						
Ö S S Z E S E N:											16	6	22	6	38	10	20	20	16

6./ Mentő, mentesítő munkák megszervezésének irányítása

A mentő, mentesítő munkák és halaszthatatlanul szükséges helyreállítási és biztosítási feladatok. A különleges kiegészítő polgári védelmi feladatok. A mentő, mentesítő munkák megszervezése. A munkaterület, munkahely fogalma. A munkaterület és munkahely parancsnokok irányító tevékenysége. A polgári védelmi szakszolgálati szervek alkalmazása.

Tantárgy megnevezése	Ált. isk.	Gimnáziumok	Szakközép. iskolák	Szakisk.	Áll.ig. Főiskola	Főiskolák	Egyetemek	Ösztályozás foka	Szoc.honvédelmi neve-lés kezdete
Honvédelmi ismeretek	36	-	-	-	-	-	-	csak "honvédelmi oktatásban részt vett" bejegyzés kerül a bizonyítványba.	
Honvédelmi kötelezettség	-	36	32	1	-	-	-		
Tereptani ismeretek	-	6	4	-	-	-	-		
Katonai alapismeretek	-	8	8	4	-	-	-		
Lőkiképzés	-	4	4	4	-	-	-		
Polgári védelem	-	18	16	27	16	50	80		
Katona pol. ismeretek	-	-	-	-	14	14	14		
Haditechnikai ismeretek	-	-	-	-	6	6	6	oktató célú Honvédelmi TV műsorok nevelés kezdete	
Honvédelmi oktatás szerv.	-	-	-	-	4	30	-		
Honvédelmi igazgatás	-	-	-	-	20	-	-	nincs	1976.
Honvédelmi verseny	-	24	24	8	-	-	-		
Összesítés:	36	86	68	44	60	100	100		

Hazánkban a honvédelmi nevelés korszerűsített programját elfogadták, jelenleg a megvalósítására való áttérés intenzív szakaszba lépett.

A szocialista és a burzsoá hadseregek közötti
néhány alapvető különbség

A polgári demokratikus társadalomban a hadügy eszköz az uralkodó osztály kezében, az emberi haladás ellensége a zsarolás és a megfélemlítés egyik legfontosabb fegyvere. A burzsoázia uralmát a demokrácia visszaszorítását, konfliktusok és provokációk végrehajtásával, a függőség fenntartásával tudja csak biztosítani. Legáltalánosabb és legjellemzőbb törvényszerűsége a háború volt és maradt, míg a szocializmus legmélyebb és legáltalánosabb törvénye a béke. A burzsoázia nem tagadja meg önmagát, eltorzítva mutatja be valódi szándékát, embertelen, antihumánus szellemét. A háború és a háborús politika okainak "társadalmon kívül" helyezésével már előre felmenti önmagát. Esetenként eltulozza, máskor bagatelizálja a szocializmus erőinek katonai felkészültségét, ütőerejét és lehetőségeit. Célja a gazdaság manipulálása, a tömegek félrevezetése, a saját maga által kezdeményezett fegyverkezést a világgal elfogadtatni és ennek okát a szocializmus létevel indokolni. Legmélyebb törvényszerűsége által világuralmát visszaállítani, a fejlődést megállítani, feltartóztatni.

Ezeknek a céloknak megfelelően a jelenkori burzsoá hamisítások a háború, a hadsereg és a katona-politika kérdéseiben elsősorban a következőkben mutatkoznak meg.

"Törekednek az imperialista és szocialista politika közötti gyökeres minőségi különbség elmosására, következőképpen: erőfeszítéseket tesznek a fegyveres erők és a felhasználásukra irányuló politika különbségének semmissé tételére."⁴⁶ Ebben nagy segítségükre van a Kínai Kommunista Párt szovjet- és szocialistaellenes propagandája is.

Elválasztják egymástól a bel- és a külpolitikát, s azt mondják, "a fegyverkezést külső erők kényszerítették ránk."⁴⁷

Igy próbálják igazolni az agresszív katona-politikát és a potenciális háborus felkészülést.

Osztályok felettinek tartják és a külpolitikában bizonyos értelemben abszolutizálják a fegyveres erőket, azok alkalmazását. Ez a felfogás a mai imperializmus, úgynevezett erőpolitikájának egyik lényeges ideológiai összetevője.

"Vétlennek tekintik az esetleges nukleáris világháborút, azt hangoztatva, hogy egy ilyen háboru semmiféle politikai célt nem szolgálhat. Ujabban a neutron pusztító hatását is humánusnak magyarázzák." ⁴⁸

A mai kor háboruinak osztályozásában eleve tagadják a háboru szociális tartalmának fontosságát, elvetik a háboru osztály tartalmát, igazságos, vagy igazságtalan jellegére vonatkozó objektív igazságot. Felélénkitik, modernebb formákba öntik a háboruk keletkezésére és lényegére vonatkozó régebbi keletű burzsoá elméleteket /erkölcsi, pszichológiai, szociológiai, biológiai, technikai, stb./. Azt bizonygatják, hogy a hadügy területén is sajátos konvergencia bontakozik ki a szocializmus és imperializmus fő erői között, amelynek következtében eljutunk az új világháboru lehetőségének megszüntetéséhez." ⁴⁹ Végül, de nem utolsósorban eltorzítják és meghamisítják a burzsoá fegyveres erők helyét és valóságos szerepét, tagadják azok imperialista osztályjellegét, osztálytermészetét. Tagadják, hogy ezek az erők, ezek a hadseregek az osztályelnyomás eszközei, a társadalmi haladás veszélyes ellenségei. /Ezek az elméletek nem egységesen, hanem igen változatos formában és a praktikuság igényének megfelelően jelennek meg./

Természetesen a szocialista honvédelmi politika és honvédelmi nevelés nem lehet teljes, nem lehet meg anélkül,

hogy ne folytatnánk folyamatos, állhatatos és megalapozott eszmei, ideológiai harcot a hadügy kérdéseiben fellelhető burzsoá nézetek és szemléletmód ellen.

A marxizmus a politika és a hadsereg osztályjellegéről és a köztük lévő kapcsolat összefüggéseiről

Az előbbiekben vázolt burzsoá nézetek és törekvések bemutatása és leleplezése érdekében tisztázni szükséges azt, ahogy "nincs osztályok felett álló politika és pedagógia, ugyanugy nincs osztályok felett álló hadsereg sem, vagyis s politika, a nevelés és a hadsereg között szoros kapcsolat van, a hadsereg és nevelése mindenkor a politikát szolgálja".⁵⁰

A politika az osztályok, nemzetek és más szociális csoportok közötti viszonyokkal összefüggő tevékenységi szféra, amelynek központjában az államhatalom kivivása, megtartása és felhasználása áll. A politika tartalmát egy adott osztály, vagy osztályszövetség érdekei határozzák meg. "A politika szerves részét alkotják azok a nevelési célok, feladatok, amelyeket valamely társadalmi csoport maga elé tűz érdekeiért folytatott harcában. A politikában fejeződnek ki az osztályok és más társadalmi csoportok gazdasági érdekei."⁵¹

A konkrét politikai célok jellegétől függően megkülönböztetünk kül- és belpolitikát. A kül- és belpolitika egy-éget képez, mind a kettő fő feladata a fennálló állam, az uralkodó társadalmi viszonyok megőrzése és megszilárdítása, a hatalmon lévő osztály politikájának megvalósítása. Végül soron a külpolitikát a belpolitika határozza meg, de a kettő közötti kölcsönös összefüggésnek a keretei a külpolitikai tevékenységben is jelentkezik, melynek megvan a maga specifikuma.

A külpolitika tartalma az államok közötti viszony. A belpolitika a politikai tevékenység fő irányát öleli fel. Attól függően, hogy a társadalom milyen szférájára irányul, beszélhetünk gazdaságpolitikáról, kulturpolitikáról, szövetségi politikáról, honvédelmi politikáról, stb. Az antagonisztikus társadalmakban a társadalmi élet tengelyében az antagonisztikus osztályok, valamint az uralkodó osztályok különböző csoportjai között harc folyik a hatalomért és a politikai uralomért. A szocializmus vívmányai között, a kizsákmányoló osztályok felszámolása után a politika súlypontja áttevődik a politikai szervezet megszilárdításáért, tökéletesítéséért, a társadalmi viszonyok egész rendszerének fokozatos átalakításáért vívott harcban. Mindebből következik, hogy a politika, a bel- és a külpolitika egyaránt, amíg antagonisztikus osztály, társadalmak léteznek, osztályjellegű.

A politika nemcsak a célok, feladatok meghatározását foglalja magában, hanem az azok elérését szolgáló módszereket és eszközöket is. Így például a szocializmus létrejöttéig a külpolitikában a kitűzött feladatok meghatározásának fő eszköze a háboru volt, a gazdasági és a politikai elnyomás, a különféle manőverek és tárgyalások. A belpolitikában a politikai ráhatás eszközei a közvetlen kényszerítő akcióktól a rugalmas manőverezésig terjedtek. Nem voltak válogatósak a politikai hatalom birtokosai sem az eszközökben, sem a módszerekben. A marxizmus-leninizmus határozottan elveti azt az amorális tételt, hogy a cél szentesíti az eszközt. A politikai tapasztalatok azt mutatják, hogy az embertelen eszközök alkalmazása humánus célok elérésére is csak rövid életű sikereket hozhat és megrontja, elemberteleníti magát a célt is. A politikai tevékenység hordozói és a politika megvalósításának harcosai az osztályok és nemzetek, amelyek érdekeik felismerésével létrehozzák különféle érdekszervezeteiket, intézményeiket.

Kialakul a társadalom politikai felépítménye: mindenekelőtt az állam, majd a politikai pártok. Az állam gazdaságilag uralkodó osztály politikai szervezete, melynek célja a hatalmon lévő osztály érdekeinek védelme, a fennálló rend biztosítása és más osztályok ellenállásának elfojtása, a hatalmon lévő osztály politikájának érvényesítése. Az állam - történeti jelenség. A társadalom osztályokra szakadása következtében jött létre, mint a kizsákmányoló osztály erőszakszervezete, a kizsákmányolt nép elnyomásának eszköze. A társadalomtól elkülönült közhatalomként létrejött állam fokozatosan létrehozta a maga hadseregét.

A hadsereg Engels szerint "fegyveres emberek szervezett testülete, amelyet az állam tart fenn, eszköz, amely nép ellen irányul és az a feladata, hogy erőszakosan érvényt szerezzen az uralkodó osztály bel- és külpolitikájának".⁵² Ez az engelsi meghatározás ma is maradéktalanul érvényes az antagonisztikus társadalmak hadseregeire. Ugyanakkor a nem agtagonisztikus társadalmak hadseregeit is az állam tartja fenn, ebben az esetben is eszköz a vezető osztály politikájának, elsősorban külpolitikájának megvalósításában. Valamennyi antagonisztikus társadalom állama hadseregének megkülönböztető sajátossága, hogy elkülönül a néptől és a nép legigázásának eszköze, a kizsákmányolók érdekeit szolgáló állam részét képezi. Így volt ez a rabszolgatartó és a hűbéri társadalomban és így van a tőkés országokban is, ahol a hadseregnek elsősorban az a szerepe, hogy elfojtsa a munkásosztály és a néptömegek forradalmi megmozdulásait, biztosítsa a burzsoázia hódító törekvéseinek megvalósítását. Lenin írta 1905-ben, hogy "Az állandó hadsereg mindenütt, minden országban nem annyira külső, mint inkább a belső ellenség ellen szolgál. Az állandó hadsereg ma már mindenütt a reakció eszköze, a tőke szolgája a munka ellen vívott harcában, a népszabadság hóhéra."⁵³

A hadsereget napjainkban, az állam-monopolista kapitalizmus időszakában azért szervezik és fejlesztik, hogy erősítsék a kizsákmányoló rendet és elnyomják a dolgozókat, hogy társadalmilag és nemzetileg leigázzák őket az uralkodó osztályok érdekében /nemzetek érdekében/, hogy agresszív háborukat, feszültségeket készítsenek elő és viseljenek, hogy más népeket leigázzanak. Ezért az uralkodó osztály nagy figyelmet fordít a hadsereg szervezésére, mindenkor szem előtt tartva saját osztályérdekeit, szempontjait. Távol tartják a hadseregtől a forradalmárokat, a különleges fegyvernemeknél a szigorú kiválasztás elvét érvényesítik, gondosan megválogatják a parancsnokokat, olyanokat vesznek fel, akik az uralkodó osztály legmegbízhatóbb hívei, akik egyetértenek az ideológiájukkal és politikájukkal. Mindenképpen el akarják szigetelni a hadsereget a néptől, az uralkodó osztály politikájának engedelmes eszközévé kívánják tenni. Ugyanakkor nemcsak az ifjúságot, hanem az egész lakosságot militarista szellemben nevelik, igyekeznek a társadalom tagjait a burzsoá ideológia befolyása alá vonni, elfogadtatni az imperialisták szovjetellenes, kommunista és haladásellenes koholmányait. Az előbbiekből egyértelműen kitűnik, hogy a hadsereg politikamentességének hangoztatása, propagálása arra szolgál, hogy ideológiailag álcázzák a fegyveres erők igazi rendeltetését a kizsákmányoló társadalmakban, a politikamentesség nézetét exportálva megkönnyítsék más népek leigázását, akadályozzák a társadalmi haladás ügyének előremozdítását, kiragadják a fegyvert a haladást szolgáló hadsereg katonáinak kezéből.

A szocialista országok hadseregeinek jellegéről

A szocialista országok hadseregei társadalmi természetűek, történelmi rendeltetésük és eszmei-politikai arcukat vonatkozásában gyökeresen különböznek a kizsákmányoló államok hadseregeitől.

A szocialista államok hadseregei új típusú hadseregek. Létük nem a szocialista társadalom belső szerkezetéből fakad. A szocialista államoknak azért kell hadsereget szervezniük, mert azt a proletáriátus burzsoázia elleni harcának törvényszerűségei megkövetelik. A szocialista társadalmi és állami rendszer megsemmisítésére minden eszközt felhasználó kizsákmányoló osztályok kényszerítik a szocialista államot a hadseregek létrehozására. A kizsákmányoló osztályok elsőnek alkalmaztak fegyveres erőszakot a dolgozók ellen. Ezért a munkásosztálynak, ha meg akarja szilárdítani hatalmát, meg akarja védelmezni forradalmi vívmányait és a szocialista hazát, meg kell szerveznie fegyveres erőit. A belső ellenséges osztályok ellenállásának letörésére, amely a szocialista állam és hadseregének fontos feladata a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában, csupán formailag hasonlít a kizsákmányoló állam hadseregeinek ilyen feladataihoz, de lényegében elvileg különbözik tőle. A kizsákmányoló állam hadseregét ugyanis a kizsákmányolók érdekében a dolgozók megmozdulásainak vérbefojtására használják fel. A szocialista állam hadserege viszont a kizsákmányolók lázadásait, "a fellázadó rabszolgatartókat"⁵⁴ veri le, ahogy Lenin mondta.

A szocialista állam hadseregeinek létrehozását főként a külső ellenséges erők támadásának veszélye indokolja. A hadsereg legfőbb feladata a szocialista haza, a szocialista közösség védelme, az agresszor támadásaival szemben, a békés építőmunka feltételeinek biztosítása. A szocialista hadseregek a világbéke fenntartásának legfontosabb tényezői közé tartoznak. Erejük és összeforrottságuk kijózanítólag hat az imperialistákra, az agresszorok megfékezésének, katonai kalandjaik megakadályozásának egyik döntő eszköze.

A szocialista állam hadserege a munkásosztály politikájának iskolája megvalósításának a proletárdiktatúrának az eszköze, a dolgozók érdekeinek védelmezője. A szocialista hadsereg jellegét társadalmi-politikai lényegét a szocialista rendszer természete, politikája határozza meg. A hadsereg a rendszer része, jellemzőinek megtestesítője, a szocialista állam politikájának képviselője és védelmezője. Semmi okunk tagadni, vagy leplezni azt, hogy a munkásosztály a dolgozó nép hatalmát, politikáját szolgálja. Olyan ügyet szolgál, amely valóban kifejezi az egész nép, a világ dolgozóinak, az emberiség tulnyomó többségének érdekeit. A szocialista hadsereg nem politikamentes. Ennek nyílt feltárása a politika megvalósításában való részvétel nem gyengíti, hanem növeli a hadsereg erejét a dolgozó tömegek bizalmát, támogatását. A szocialista államok hadseregeinek egyik alapvető sajátossága éppen az, hogy igazi néphadseregek. A munkások és parasztok, az összes dolgozók érdekeit, a szocializmus vívmányait, védelmezik, elszakíthatatlan kapcsolat fűzi őket a néphez; a munkás-paraszt szövetség és a szocialista társadalom erkölcsi-politikai egységének kifejezői. A szocialista állam hadseregeinek igazi népi jellege először is rendeltetésében, az általa betöltött funkciókban, másodszor a hadsereg és a nép egységében, harmadszor társadalmi arculatában, a sorállomány és a tisztikar érdekviszonyában nyilvánul meg.

A szocialista hadseregek elsőrendű feladata a szocialista állami és társadalmi rendszer védelme, a belső és külső támadással szemben. A szocializmus építésének előrehaladásával, a belső ellenség ellenállásának letörésével, a külső védelmi feladatok ellátása mellett növekszik a szocializmus építését közvetlenül segítő feladatokban való részvétel, ugymint az ifjúság szocialista állampolgárokká történő

nevelésének és a gazdasági építő- és kulturális nevelőmunka fejlesztésének fokozottabb segítése, végzése.

A szocialista hadseregek népi jellegének megnyilvánulása a hadsereg személyi állományának különféle csoportjai közötti érdek- és véleményazonosság. A katonatömegek és a tisztek a dolgozók soraiból kerülnek ki. Ezek alapján közöttük kölcsönös megértés, megbecsülés és tisztelet alakul ki a közös érdekek és a feladatok alapján. A szocialista hadseregek másik sajátossága, hogy valamenyny szocialista nemzet szabadságának, függetlenségének védelmezői. A nemzetek és a nemzetiségek egyenjogúságának és szabadságának eszméje hatja át a szocialista hadseregeket. Önfeláldozóan védelmezik egymást, az országukban élő népek szabadságát, államuk szuverenitását, hazájukat és a szocialista világrendszert. A szocialista táborhoz tartozó államok hadseregeinek harmadik sajátossága az, hogy a népek barátságának hadseregei. Ezeket a hadseregeket a szocialista nemzetköziség szelleme hatja át, a szoros együttműködés és testvéri segítségnyújtás elveit érvényesítik egymás kapcsolataiban és ennek alapján fejlődnek. A szocialista államok egyik fő funkciója az, hogy erősítsék a szocialista országok közötti gazdasági, politikai, kulturális és katonai védelmi együttműködést és egymás testvéri segítségét. Negyedik sajátossága, hogy a személyi állományt arra nevelik, hogy tartsa tiszteletben minden más, a nem szocialista országok népeit is. Ismerje a világ munkásosztályával és dolgozó tömegeivel szembeni kötelességét, nyújtson segítséget az osztály- és a nemzeti elnyomás alóli felszabadulásukért harcoló népeknek. Ebből a szempontból szintén elvileg különböznek a tőkés államok hadseregeitől, melyek személyi állományát más népek gyűlöletére nevelik, a nacionalizmust és a fajelméletet oltják beléjük.

A szocialista hadseregek internacionalista kötelességüket különböző módon és formában teljesítik. Ilyenek: önfeláldozó módon védelmezik saját országuk szocialista vívmányait és ezzel világviszonylatban is védelmezik a szocializmus ügyét; az agresszorra mért komoly vereségek /Korea, Vietnam, stb/ gyengítik az imperializmus erejét és megkönnyítik a népeknek az elnyomás elleni harcát; a szocialista országok fegyveres erői meghatározott feltételek között közvetlen katonai segítséget is nyújtanak az imperialista agresszióknak kitett népeknek; védelmezik a világbékét. Ily módon a szocialista államok hadseregei felszabadító hadseregek, csak igazságos háborút folytatnak, folytathatnak. A szocialista államok hadseregeinek ötödik kiemelkedő jelentőségű sajátossága az, hogy fő vezető, irányító és szervező erejük a marxista-leninista párt. A párt vezető szerepe a szocialista hadseregekben a szocializmus és a kommunizmus építésének lényegéből és feladataiból következik. A marxista-leninista párt mint a szocialista társadalom összes állami és társadalmi szervezeteinek vezető és irányító ereje - egyúttal a fegyveres erők építését is vezeti és irányítja, állandóan növeli befolyását a hadsereg életének minden területén. A marxista-leninista pártok vezető szerepe a szocialista hadseregek fejlődésének és tevékenységének közös törvényszerűsége, fő erőforrása. A szocialista államok hadseregeinek erkölcsi-politikai arculatát mindenekelőtt a magasfoku felelősség, politikai öntudat jellemzi. Lenin írta, hogy a szocialista hadsereg "olyan fegyveres erő, amely tudja miért harcol - ... és tudatosan ontja vérért az igazság és a szocializmus diadala érdekében."⁵⁵ A katonák magasfoku öntudatának objektív alapja a szocialista társadalmi- és államrend, amelyben a tömegek "mindent tudnak, mindenről véleményt tudnak alkotni és mindent tudatosan tesznek."⁵⁶

A katona hivatása és a szocialista ember

Pártunk XII. Kongresszusa vizsgálta, elemezte és értékelte társadalmunk erkölcsi állapotát. Megállapította, hogy elsősorban a pártban, de a társadalom egészében is erősödtek a szocialista erkölcsi vonások. Az állampolgárok többségére jellemző a társadalom érdekében végzett önzetlen munka, a közösség céljainak, ügyeinek odaadó szolgálata, a becsületes helytállás a napi munkában, hivatásban, a bíráló szellem, a mind fejlettebb igazságérzet és számos más tulajdonság, amelyek az erkölcs fejlődését mind érezhetőbben és konkrétabban mutatják. Egészséges közmorál alakult ki, mely offenzívában van és kifejezi az ország többségének felfogását.

Társadalmunk mindinkább a munka társadalma. Politikánk, nevelőmunkánk lényegéből és céljából fakad, hogy az egyén felismerje munkája értelmét, tevékenysége jelentőségét. Felismerje az érdekek és a fejlődés közötti dialektikus összefüggéseket, ennek szellemében, tartalmában fejlessze önmagát, lelkiismeretét. Ez csak akkor lehetséges, ha az alapvető személyiségjegyek, az adottságok megfelelnek az adott munka által támasztott követelményeknek, elvárásoknak. Így a helyes nevelőmunka eredménye, ha a munka az egyénben önmaga kifejezésének eszközévé válik. Ebben a folyamatban az egyénnel meg kell ismertetni a munka szépségét, társadalmi hasznát, a leküzdendő nehézségeket. A munkát, a munkához kapcsolódó sikereket, érzelmi ráhatással szívesen és örömmel végzett, kedvelt elfoglaltsággá változtathatjuk. A személyiség kibontakozik, kitárul, a tevékenység sikere újabb és bonyolultabb feladatok végrehajtását teszi lehetővé. Közösségi kapcsolatok mélyülnek, az egész személyiséget áthatja, tudatát, erkölcsét az objektive kialakuló hatásrendszer kedvezően befolyásolja. Ebben a helyzetben alakul jelleme, világnézete, szokásrendszere, világfelfogása, irányultsága és tudása.

Párttagságunk, de a közvéleményünket is beleértve, a néphadsereg személyi állománya is egyetért pártunk által megfogalmazott elvekkel, hogy az élet minden területén növelni kell a szocialista módon végzett munka, a szocializmus ügye iránt elkötelezett magatartás tekintélyét, hogy erősíteni kell azt a közszellemet, amelyben a társadalom pozitív erői, a szocializmus hivei a hangadók, amely nem tűri el a társadalomellenes magatartást, a cinizmust, a fegyelmezetlenséget, az individualizmust, a képmutatást, a harácsolást, a közösség megkárosítását és más, a szocialista erkölcsöt sértő cselekményeket és magatartásokat. Napjainkban az erkölcsi tényezők gyakorlati szerepe egyre nő, fokozódik a társadalmi követelmények iránti egyéni erkölcsi felelősségtudat. /A felelősség és a kötelesség, mint etikai fogalmak jellegét, csak az erkölcs lényegéből kiindulva lehet helyesen megérteni./

Az erkölcs aktív szerepet játszik a társadalmi életben, közvetlen mozgató rugója az emberi magatartásnak. Az erkölcsben mint gyűjtőlencsében összpontosul a társadalmi tudat valamennyi más formájának nevelő funkciója, egységbe forr a politika, a filozófia, pedagógia, a tudomány, művészet nevelő hatása. Az ember által elfogadott erkölcsi norma követelményeket állít az egyén elé, belső ösztönzővé válik, urrá lesz érzésein, szokássá formálódik. A szocialista erkölcs normáinak megtartása elősegíti a társadalom és az államrend további szilárdítását, formálja a szocialista embertípust. A kötelesség sajátos fókusz, melyen keresztül az erkölcsi normák összessége közvetlenül összefügg az ember gyakorlati tevékenységével. Itt egyesül a kiinduló és a leszármaztatott, "leképzett"⁵⁷, a becsült és a normatív, az elért és az elérendő. Itt válik az elmélet gyakorlattá, az eszme anyagi jellegű produktummá és a normák, lehetőségek valósággá változnak.

A szocializmusban dolgozó egyéneknek társadalmi kötelessége - így a katonai kötelesség is jelentős helyet foglal el az összefüggő etikai kategóriák általános komplexumában. A legteljesebben valóra váltja az elmélet és a gyakorlat egységét azáltal, hogy az eszme anyagi erővé, a normák reális valósággá válnak, aktivizálnak és ösztönöznek. Elsőrendű érték a tevékenység. A kötelesség normája és az ideológiai érték elválaszthatatlanok. A norma az ideológiai értéken keresztül hat, az értéket a norma igazolja. Az antagonisztikus osztálytársadalmakban, ahol nincs egységes erkölcs, ott a megszabott kötelességek az uralkodó reakciós osztálycélok eszközei. Történelmileg haladásellenesek, céljuk reakciós. A jog és az erkölcs osztálymeghatározottságát igyekeznek ezzel leplezni. Az antagonisztikus társadalom uralkodó osztálya csak a jogait érvényesíti. A kötelességeket az elnyomott osztályok számára fogalmazza meg. Az elnyomottaknak valójában nem lehet erkölcsi kötelességük a kizsákmányolók szolgálata. Ezért a burzsoázia, hogy leplezze saját önző osztályérdekeit és a haladó emberi erkölcs közötti ellentétet, a maga politikai követelményeit elvontan, nagy általánosságban, az abszolút örök erkölcsi elv szempontjából veti fel. A szocialista társadalomban a kötelességnek specifikusan két része van. Az objektív oldal, melynek tartalmát a nemzetközi helyzet, a fejlődés és a haladás határozza meg. Ez az általános tartalom magas igényszintet támaszt a szubjektív tényezőkkel szemben. Ugyanakkor az objektív. egyéni tartalommal generalizálódhat.

A szubjektív oldal, mely röviden a feladatokat és a követelményekhez való viszonyulást tartalmazza, melynek ereje nem a "kell"-ben van, hanem abban, hogy a kötelezettségeket, mint természetes belső követelményeket fogadja el. A belső indítékok motivumának, mint a leglényegesebb elemnek a szubjektív oldalnak át kell hatnia a kötelesség lényegét.

A felelősség az egyében a társadalom iránt, a kötelesség minőségi végrehajtása iránt hosszú nevelőmunka eredménye. Ennek a nevelőmunkának a hadsereget illetően sajátosságai is vannak. A funkcionális feladatok ellátása során a munkára és a munkaszeretetre nevelünk, de ez bővül a társadalom által elért szocialista vívmányok fegyveres védelméért érzett nagyfoku kötelességtudat-tartalommal és az önfeláldozó magatartás gyakorlati kialakításával, készséggé tételével, valamint a katonai tudással. Ez jelenti a szocialista társadalom fegyveres védelmére irányuló felkészülés egyik legfontosabb részét. A két tényező kölcsönösen hat egymásra és feltételezi egymás fejlődését. A sorállomány felé végzett nevelőmunkának is el kell érnie, hogy az alkotmány szellemében alkalmas legyen megtisztelő állampolgári kötelességének ellátására, minden időben a haza fegyveres védelmére, külső és belső ellenség ellen. A fegyveres erők katonai állománya tényleges és tartalékos állományból tevődik össze. A tényleges állományhoz tartoznak: a hivatásos, továbbbszolgáló, sorkatonák, a szolgálatot teljesítő tartalékos és a katonai tanintézet /kollégium/ hallgatói. A tartalékos állományhoz tartoznak: a kiképzetlen, a sorkatonai szolgálatot teljesített, a tartalékos kiképzésben részesült, valamint a hivatásos és továbbbszolgáló állományból elbocsátott nyugállományba, illetőleg tartalékállományba helyezett hadkötelesek. A tartalékos katonai szolgálat célja: tartalékos kiképzés, továbbképzés, gyakorlat, gyakorló szolgálat, vagy különleges katonai szolgálat. A haza fegyveres védelme elsősorban a fegyveres erők és testületek tagjainak esküvel fogadott kötelessége, melynek teljesítésére mindenkor készen kell hogy álljanak. Ebben a tevékenységben központi helyet foglal el a hivatásos állomány, amely önként választott élet-hivatásuk alapján - a jogszabályok, szabályzatok, utasítások és az előljárók parancsai szerint - fokozott politikai, szakmai és erkölcsi felelősséggel, tántorithatatlan hűség-

gel és az önfeláldozásig terjedő odaadással köteles teljesíteni a haza és a nép fegyveres szolgálatát. A fegyveres erők hivatásos állományában azok a feddhetetlen előéletű, a hivatásos katonai szolgálat ellátására alkalmas magyar állampolgárok vehetők fel, akik a katonai szolgálatot élethivatásul választották és megfelelnek az illetékes miniszter által előírt egyéb feltételeknek is.

A hivatás értelmezése

A hivatás szó - a latin missió /hivatás, küldetés/ lefordításából - a középkori keresztény egyházakon keresztül honosodott meg a magyar nyelvben. Kezdetben csakis papi tevékenységre értelmezték. Később a kapitalizmusra való áttérés idején a tanárookra, tanítókra is kiterjesztették, de mindenképpen csak azokra alkalmazták, akik az egyház érdekeit kiválóan szolgálták. Később a kapitalista államrend kisajátítja a kifejezést és "rangos" támogatóit, feltétel nélküli kiszolgálóit, erkölcsének terjesztőit nevezi hivatásosoknak.

Az erkölcs jeletkezzen akár eszmény, hivatás, rendeltetés, stb. konkrét alakjában, egyrészt szentesíti az uralkodó osztályok helyzetét, programját életelveit, másrészt életformákat fogalmaz meg az elnyomott osztályok számára, melyek hivatva vannak erkölcsi szükségletté tenni a "szolgálatot", a "hűséget", a "rend" tiszteletét. Tartalma lehet igazi és hamis, így funkciója is lehet konzervatív, haladó, illetve forradalmi. A valóság magyarázója és alkotója is. A szellemi és fizikai munka történelmi szembeállítás, a munka éles megkülönböztetése az osztályok ellentéteit kifejezte, megkülönböztették a munkást, mert magukat az embereket is megkülönböztették.

A feudális és a kapitalista uralkodó osztály saját magának tartotta fenn a hivatás rangját. Ezen feltétlenül felépítmény jellegű tevékenységet, szolgálatot értett. A szocializmusban a hivatás rangja bővül. Az antagonisztikus társadalmakban a fizikai munka lenézett, foglalkozás. Az emberiség életének gyászos szakasza ezt tovább fokozza azzal, hogy a haláltáborok homlokzatára "Arbeit macht frei" - a munka szabaddá tesz - feliratot tettek.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme teszi lehetővé, hogy általános állami, erkölcsi rangra emelje a munkát és célul tűzhesse ki a munka szeretére, megbecsülésére való nevelést, csökkentse a fizikai és szellemi munka közötti alapvető különbségeket. A munka szeretetére való nevelést a haladás feltételeként tűzi ki célul. A kommunista erkölcs ezen feladatainak megvalósítása azt eredményezheti, hogy a társadalom tagjai felismerik azt, hogy munkájukon keresztül hozzájárulhatnak a haladáshoz, a fejlődéshez és ez ad tartalmat, mélyebb értelmet az életüknek. A nevelés eredményeként szeretet alakul ki az emberekben munkájuk iránt és a feladatok megoldása érdekében képesek áldozatok hozatalára is. Ez a tevékenység nemcsak generálisan építi önmagát, hanem a közösség helyes befolyásolására is. Az egyén belefeledkezik munkájába, élvezi és a tevékenysége is új ösztönző erőt kölcsönöz.

A marxista-leninista hivatás-felfogás szerint, a hivatás-tartalom politikai elméletétől elválaszthatatlan a haladás tudatos szolgálata. Ebből következik a marxista-leninista felfogás szerint a hivatásérzet, a hivatás-szeretet és a hivatástudat politikai meggyőződéssel, szaktudással, valamint vezetői rátermettséggel megalapozott erkölcsi viszonyulás, tudat és cselekvés.

Elméleti és gyakorlati viszony. A politika és a haladás között mindig sajátos összefüggés volt található. Így a hivatástudatban az adott társadalmi rendszerhez való viszony és a haladáshoz való viszony fejeződik ki elsősorban. Hazaszeretet, internacionalizmus, osztályhűség, közösségi érzés, felelősség és becsület tartalmu nevelés jelenti a szocialista katonai hivatásra való nevelést is. A kapcsolatok közül talán a munkához és a haladáshoz fűződő viszony közelsége és tudatossága tűnik leginkább szembe, mert a hivatásérzet, hivatásszeretet és hivatástudat gyakorlati kihatásainak eredményei a mindennapi önfeláldozó munka végzésén keresztül nyernek igazolást.

Tudja és belátja az egyén, hogy a társadalomnak, a közöségnek szüksége van az ő munkájára, ezért a kötelezettségeit, sokszor áldozatot jelentő tevékenységét nem külső jogi előírások hatására teszi, hanem belső meggyőződésből, erkölcsi kötelességtudatból, mely magában foglalja azokat a követelményeket, melyeket a haladás és népe támaszt az egyénnel szemben. A szocialista társadalom segíti az erkölcsi kötelességtudat fejlesztését, a hivatásszerűen végzett munka fejlesztését. Társadalmi méretben megteremti ennek objektív alapját, ösztönzi az egyén értelmi, érzelmi és akarati fejlesztésének lehetőségét. A kötelesség és az óhajok közeledésének társadalmi feltételeit a hivatástudat egyik alapját, melyben a kötelesség meghatározó szerepet játszik, ugyancsak a szocialista társadalom képes elősegíteni.

A hivatást sokszor azonosítják a hajlammal, s a foglalkozással tévesztik össze. Érdemes megvizsgálni, hogy ezek a fogalmak, hivatás, hajlam, foglalkozás azonosak-e, rokonságban állnak-e egymással, vagy miben különböznek egymástól?

A hivatás fogalmának vizsgálatánál célszerű először a hivatás és a hajlam között megtalálható lényeges különbséget elemezni. A hajlam fogalmában kifejezésre jut az egyén be-

állítottsága, s ez azt jelenti, hogy magatartása bizonyos meghatározott ténykedésre, cselekvésre irányul. A hajlam törekvést jelent arra, hogy az ember meghatározott és állandósuló tevékenységet végezzen. A hajlam sokszor összefüggésben áll az érdeklődéssel, de nem azonos vele, sőt különbözik tőle. A lényeges különbség az, hogy az érdeklődés valaminek, vagy valakinek megismerésére, a hajlam viszont tevékenységek végzésére irányul. Például, ha valaki szereti a zenét, akkor gyakran jár hangversenyre. Ez érdeklődés a zene iránt. Ha valaki a zenét szereti és ön maga is játszik hangszeren, ez már több mint érdeklődés, ez már hajlam. Az érdeklődés és a hajlam együtt is jelentkezik az emberben.

Ezek után nézzük meg mit nevezhetünk foglalkozásnak? A foglalkozás a társadalmi szükségletből ered, elnyert, megszerzett, tehát elfoglalt állandó tevékenység, illetőleg munkavégzés az egyén által. Miben különbözik egymástól a hivatás, a hajlam és a foglalkozás? A hivatás mást jelent mint a hajlam és többet mint a foglalkozás. A hivatás fogalmában is benne rejlik a meghatározott és állandóvá vált tevékenység végzése, de a hivatás a hajlamtól abban különbözik, hogy a hivatás gyakorlásánál az ember felismeri az elvégzendő feladat társadalmilag szükséges voltát. A hajlamnál a társadalmi szükségletek szerepe elhalványul és nem fedezhető fel úgy, mint a hivatásnál. A hivatás gyakorlásánál az ember felismeri a társadalmi szükségletekből eredő munkafeladatok elvégzésének jelentőségét és tudatosan vállalja a munkafeladatok elvégzését. Tudja és belátja, hogy a közösségnek szüksége van az ő munkájára. Ennek végzését teszi meg élete céljának, s ez kitölti egész életét, lelkesedik érte és nehéz körülmények között is végzi. A hivatás-szeretet tehát a munkához való viszony legmagasabb érzelmi formája, egy pálya áldozatvállalással párosult szenvedélyes szeretete.

Az ahhoz való ragaszkodás és olyan munkavégzés, amit az egyén élete céljának tart. Ha valaki szereti a hivatását, akkor világosan látja azt is, hogy munkája szoros kapcsolatban van az általa támogatott társadalom érdekeivel. Ez még nagyobb munkaeredmények elérésére serkenti. Nem válhat hivatássá az a munka, amit nem szívesen végez az egyén, nem szereti és ezért nem is leli örömét benne. Aki nem szereti a munkáját, az nem hajlandó érte áldozatot hozni. Nem is ragaszkodik hozzá, sőt ha jobbat, könnyebbet, tetszetősebbet talál, akkor ott is hagyja. Ha nem szeretünk egy munkát, akkor annak végzése nem jelentheti életünk célját sem.

Az ilyen munka csak foglalkozás, amely létrehoz ugyan értéket, de nem hivatás, mert nincsenek meg végzőjében a hivatás-szeretetet meghatározó, az előbb már felsorolt tényezők és érzelmek. Ezek különböztetik meg a hivatást és a foglalkozást. A katonai hivatás-szeretet tartalma alapjaiban megegyezik az általában vett hivatás-szeretet tartalmával. Pontosabban: magában foglalja azt a tartalmat is, de a hadsereg sajátos rendeltetéséből eredően több annál. A polgári életben egy hivatás szeretete nem feltétlenül öntudaton alapul. Ha megvan a politikai öntudat, akkor az mélyebbé teszi a hivatás szeretét. A szocialista katonai hivatás szeretete a katonai pályának politikai öntudaton alapuló olyan szenvedélyes szeretete, a katonai feladatokkal való olyan intenzív és áldozatos foglalkozás, amelyet a hivatásos tiszt, vagy tiszthelyettes élete céljának tekint és azt meggyőződéssel valósítja meg.

Miért több ez és mivel több mint az előbbi meghatározás? Több azért, mert a hadsereg mint fegyveres szerv a munkásosztály hatalmát van hivatva biztosítani. Ha valaki a katonai pályát választja élethivatásul, akkor kialakítható benne az a tudat, hogy egyedül a munkásosztály hatalma képes biztosítani a társadalmak további fejlődését.

Ennek tudatában kész fegyverrel harcolni és ha kell ezért a hatalomért az életét is feláldozni. A kötelesség teljesítése nem csupán jogi forma, hanem erkölcsi, lelkiismereti kategória. A katonai hivatás szeretete politikai meggyőződöttséget is jelent. A néphadsereg tisztje, vagy tiszthelyettese már azzal a ténnyel is politikai meggyőződöttségét nyilvánítja ki, hogy a katonai pályát választja élethivatásnak. Vizsgáljuk meg röviden a hivatásérzet kialakulását. Nyilvánvaló tény, hogy igen hosszú utat kell megtenni az ifjunak, amíg eljut jövőendő pályája kiválasztásáig, amíg a választott pálya hivatássá, életeszménnyé fejlődik tudatában. A választást és a fejlődést megkönnyíti, illetve befolyásolja a család, a környezet és az iskola együttes és összehangolt nevelő munkája. Ennek eredményeként az ifjuban az egyes pályák iránti kezdeti változó és gyermekies érdeklődést egyre inkább egy pálya iránti határozott érdeklődés váltja fel.

Már akkor is a jövő pályával kapcsolatban rendkívül sok romantikus elképzelés él a fiatalban. A nevelő akkor jár el helyesen, ha ebből a szempontból is igyekszik megismerni a fiatalokat és a romantikus elképzeléseket a reális lehetőségek felé irányítja. Az egy, reális pálya iránti érdeklődés kialakításában nagy szerepet játszik a nevelés. A serdülőkor befejeztével már megvan a fiatalokban az a törekvés is, amely saját maguk érvényesítésére irányul. Ugyanakkor már az önbiztosítás, önbizonyítás is működik bennük, mellyel jövőjüket, céljaikat, vágyaikat igyekeznek elérni és további életüket biztosítani.

Általában már az általános iskola elvégzése után választ kell adni arra a kérdésre, hogy milyen pályát választson a fiatal, ugyanis a pályameghatározás fontos az életkörülmények további alakulása szempontjából.

A hivatástudat kialakulása kapcsán még szoltunk a hivatásérzetről, mely megerősödve, elméleti, gyakorlati tapasztalatokkal gazdagodva a társadalmi és egyéni feltételek szűrőjén hivatás-szeretetté válik. A további fejlődés, alkalmassá válás, hatékonyság, siker racionális tartalommal bővülése, valamint az emberi haladás szolgálatába állítása az egyén által eredményezi a hivatástudat kialakulását. A hivatástudat az objektív fejlődés elősegítésében vállalt egyéni, érzelmi, értelmi, akarati részvétel a választott pályán való tevékenység által. Az objektivitás érdekében kifejtett produktum. Így tehát az emberi haladást lassító tudatos, vagy nem tudatos tevékenység nem nevezethető a szó marxista-leninista értelmében hivatásnak, mert az az emberi fejlődés kiteljesedése ellen szól, hat. Fékezi azt a folyamatot, hogy a hivatásszerűen végzett munka az emberek élet-szükségletévé váljék.

Eredmények és feladatok a katonai hivatástudatra nevelésben

- Történeti áttekintés -

A világ politikai viszonyai bonyolultabbá váltak. Belső életünk, fejlődésünk sem mentes az ellentmondásoktól. A békés egymás mellett élés eszmerendszere még nem nyert egyértelműen tért, sőt ellene offenzívát indított az USA vezérletével a nemzetközi reakció.

Ennek biztosításaként a katonai tényezők jelentős szerepet játszanak a világ jelenlegi helyzetében. Ez teszi szükségessé a szocialista katonai hivatástudat kialakulásának történelmi vizsgálatát is. Megítélésem szerint kiemelten kell foglalkozni azokkal a magyar nemzeti sajátosságokkal, amelyek alapvetően befolyásolják a katonai hivatás mai értelmezését.

A katonai hivatástudat tartalmáról Uszta Gyula nyugalmazott altábornagy, az antifasiszta ellenállási mozgalom egyik vezetője így nyilatkozik:

..."megőriz valamit magában az ember, amit falujából meg az anyja kis házából hoz. Valamit, ami nagyon bajosan fogalmazható meg."⁵⁸ "Az olyan szép kifejezéseket, mint a nemzeti hagyomány, a szabadságharcos tradíció - itt nagy szavaknak tűnnek - de az ember nem felejtí azt, amit az iskolapadban és az édes szájából tanult."⁵⁹

A politikai tudatosság és a szocialista katonai hivatás

Népünknek az emberi életért, a kizsákmányolók ellen vívott harcainak jelentős állomásai voltak az 1437-ben Budai Nagy Antal, 1514-ben Dózsa György vezetésével végbement jobbágyfelkelések. Az elmúlt évezred folyamán népünk életében alig akadt olyan nemzedék, amelynek ne kellett volna küzdenie a szabadság védelmében, vagy annak visszaszerzéséért. Ennek neves és névtelen hősei voltak.

A török hódítók elleni harcban történelmünknek olyan hősi alakjai emelkedtek ki és váltak sokszor világszerte ismert és tisztelt hadvezérekké, mint Hunyadi János, Dobó István, Szondy György és a két Zrinyi Miklós. Századokon át kellett küzdeni a habsburgok elnyomása ellen is. A függetlenségi küzdelmek sorából kiemelkedik a II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharc, mely ugyan nem vált egységes népi felszabadító háborúvá, de jelentősen befolyásolta nemzeti fejlődésünket. Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc, melynek első győztes csatája a pákozdi győzelem 1848. szeptember 29-én, ennek emlékére ünnepeljük a Fegyveres Erők Napját, a nép és a hadsereg a forradalom és a haladás ügyének elválaszthatatlanságát, nemzeti tudatunk fejlődését bizonyítja.

Az ügy méltó folytatása volt a Kommunista Párt megalakulása, az 1919 március 21-én létrejött Tanácsköztársaság. Hősi harcai új fejezetet nyitnak a magyar hadászat és a magyar katonai metodológia történetében, mert hadseregét az új típusú párt szervezte, irányította és a csatatereken jó példával járt elől. A Tanácsköztársaságot és hadseregét a tulerő leverte, de szelleme és hagyománya tovább él és tanulságaival együtt a szocialista hadsereg dicső elődjének tekintjük. Zalka Máté, Münnich Ferenc, Szalvay Mihály, Rajk László és mások tevékenysége, valamint Mogan Kommanité harca jelzi, hogy egy hivatalos Magyarországon kívül létezik egy másik is. Történelmünk folyamán nemzetünk sokszor küzdött a világ haladó erőinek első vonalában, de szolgált reakciós célokat is. A fegyveres erők sokszor a nép előtt más és más időpontokban jelentették a szabadságért, önállóságért, haladásért való hősi küzdelmet, de sokszor jelentette az elnyomást, a rémtettet és az igazságtalanság eszközét is.

Az igazság zászlaja a nemzeti hovatartozástól független. Szabadságunkért sokszor küzdöttek más nemzetek fiai is. Mintahogy honfitársaink és küzdöttek már népek szabadságáért. "A II. világháború kitörésekor például francia földön 25.000 magyar élt. A francia ellenállás mintegy 120 magyar származású hősi halottat tart nyilván".⁶⁰ Az egyik délvidéki röplap - magyar nyelvű - a következőket írja: "Magyarok! Vezetőitek halaszthatják a döntő határozatot napról napra, hónapról hónapra, éveken keresztül. Magyarok! Készen vagytok-e harcolni most, mint szabad emberek. És nagyon sok magyar Északon és Délen, Nyugaton és Keleten hajlandó volt idegen országban vérét ontani, életét áldozni a szabadságért."⁶¹ A brjanszki erdőtől Párizsig dörgött a fegyver a hitrelisták ellen harcoló magyar partizánok kezében. Hazánk területein kívül Szovjetunióban, Lengyelországban, Csehszlovákiában, Jugoszláviában, Franciaországban, Belgiumban magyarok is harcoltak az ottani partizánok oldalán. A Szovjetunióban alakultak meg az első magyar partizánegységek, melyek igyekeztek csapást mérni a visszavonuló fasiszta alakulatokra. A hazai ellenállási és partizánmozgalom fő gerincét a kommunisták által vezetett munkások képezték. Budapest munkáskerületeiben partizán csoportok, akciógárdák működtek, melyek fegyveres rajtaütéseket, vállalkozásokat hajtottak végre a német és a magyar fasiszta alakulatok, intézmények ellen. Egyre szélesedő fegyveres ellenállás bontakozott ki vidéken is. Elsősorban ott, ahol az ipari munkások, bányászok nagy csoportjai éltek. A borsodi iparvidék bányászkerületeiben tevékeny harci csoportok működtek, amelyek mind több gondot okoztak a német katonai parancsnokságnak és a magyar fasisztáknak. 1944 végén és 1945 elején a horthysta hadsereg soraiban is mindinkább szélesedett azok köre, akik fegyvereiket a haza igazi ellenségei, a német megszállók és nyilas cinkosai ellen fordították.

Ha az ellenállási és a partizán mozgalmunk arányai nem is mérhetőek, a szovjet, jugoszláv, lengyel és más népek partizánharcának mértékeivel büszkén vallhatjuk, hogy népünk legjobbjai küzdöttek a társadalmi haladásért. A nyilas hazaárulók kötél általi halálra ítélték és kivégeztek három magyar honvédtisztet az ellenállási mozgalom három bátor szervezőjét Kiss János tábornokot, Nagy Jenő ezredest és Tarcsay Vilmos századost.

"Közel száz éve, hogy honvédtiszteket akasztottak Magyarországon. Aradon történt 1849-ben, hogy honvéd tábornokokat állítottak bitó alá a német véreskezű Haynau parancsára. Akkor is az ország szabadságáról volt szó, de akkor a császári reakció maga végezte ezt a hóhér munkát, míg most a Gestapó bérencei, maguk a nyilasok. Ők vetik a hurkot azok nyakára, akik bátor, jó hazafiként az országot és népét ki akarják menteni a német hordák rabságából. Ami azonban nem sikerült Haynau-nak bitókkal, nekik sem fog sikerülni... Kiss János és hős társainak nevét a magyar dolgozók milliói örökre szívébe zárták,"⁶² - írja a Kommunisták Pártja lapja, a Szabadnép 1944. december 8-i száma. Ugyanezen szám a Csepel ismét az élen című cikkében felszólítja a magyar honvédeket, hogy ne engedjék a gyárat kitelepíteni, fogjanak össze a lakossággal. A munkások, parasztok, katonák, akik felismerték és önként, szabad akaratuktól vezérelve vállalták a harcot a haladásért, a történelem szükségszerűségének megfelelően cselekedtek. Hőstettük elősegítette a győzelmet, a konszolidációt és a magyar újjászületést.

Néphadseregünket a fasiszta elnyomás alól felszabaduló népünk azzal a szándékkal hozta létre, hogy a Vörös Hadsereg oldalán bekapcsolódjék az ország felszabadításába, a hitleri Németország ellen vívott háborúban.

Az új magyar állam fegyveres erejének megteremtése szervesen illeszkedett abba a forradalmi folyamatba, amelynek eredményeként hazánkban a dolgozó nép vette kezébe a hatalmat. Néphadseregünk új szocialista hazát eredményező társadalmi forradalomban született meg és azzal együtt fejlődve vált a szocialista átalakulás, a forradalmi vívmányok fegyveres védelmezőjévé. A forradalmi átalakulásban született Magyar Néphadsereg hivatásos állománya, tisztjei és tiszthelyettesei dolgozó népünk fiai a külső védelem feladatainak teljesítése mellett résztvettek a társadalom előtt álló feladatok megoldásában is és ha kellett életüket áldozták az osztályellenség, vagy a természeti erők elleni harcban.

A párt honvédelmi politikájának tükrében a dolgozat vázlatos összefoglalását adja a teljességre való törekvés igénye nélkül a haza fegyveres védelmét, a katonai hivatást vállaló állomány létrehozásának, megteremtésének, fejlesztésének legfontosabb eredményeiről és a hivatástudatra nevelés legfontosabb feladatairól.

A szocialista átalakulás - a nemzeti osztályharc törvényszerűségeiből következően - kezdettől fogva az osztályellenség változó erejű ellenállása, a nemzetközi imperializmus katonai fenyegetése, a szocializmus egységének bomlasztására irányuló törekvések, újabban agressziók és helyi háborúk, fenyegetések körülményei között megy végbe. Ezért a szocialista országok honvédelmi képességének fejlesztését, magas színvonalon tartását a proletáriátus és a burzsoázia közötti nemzeti és nemzetközi méretű osztályharc követeli meg. E tekintetben is fontos utmutatással szolgálnak számunkra Lenin hadügyvel kapcsolatos, ma is helytálló tanításai. Már 1916-ben a "Proletár forradalom katonai programja"⁶³ című cikkében - elemezve az imperializmus korszakát és a

szocialista forradalom lehetőségeit - levonja azt a következtetést, hogy a szocialista forradalom nem győzhez egyidejűleg valamennyi országban. Először egy, vagy egynéhány országban fog győzni.

A szocialista vívmányok védelmére vonatkozó lenini utmutatások szerepe és hatóköre korunkban jelentősen kiszélesedett az által, hogy a szocializmus és a kapitalizmus közötti küzdelem két világrendszer között folyik. Ezt a gondolatot fejezi ki a kommunista- és munkáspártok 1969-es moszkvai tanácskozásának fő dokumentuma "A szocializmus ellenségei nem mulasztanak el egyetlen lehetőséget sem arra, hogy megkíséreljék aláásni a szocialista államhatalom alapjait, hogy lehetetlenné tegyék a társadalom szocialista átalakítását és hogy visszaállítsák a maguk uralmát. Az ilyen kísérletek határozott visszautasítása a munkásosztály vezette tömegekre és a munkásosztály kommunista élcsapatára támaszkodó szocialista állam elengedhetetlen funkciója. A szocializmus védelme a kommunisták nemzetközi kötelessége." ⁶⁴

A haza védelmében döntő jelentősége van a párt honvédelmi politikájának, amely a szocialista állam összpolitikájának szerves része, alkotó eleme. A politika mint a felépítmény meghatározó eleme magában foglalja a honvédelmi politikát is. A kettő viszonyában meghatározó szerepe a politikának van. A honvédelmi politika fogalmán a pártnak a honvédelem erősítésére, a védelmi erők fejlesztésére, a honvédelmi eszközök és lehetőségek felhasználásának szabályozására irányuló elvi elemző és gyakorlati tevékenységét értjük. A honvédelmi politika kiterjed a védelem objektív /anyagi alapok/, szubjektív /a társadalmi rendszer erkölcsi-politikai ereje, szilárd egysége, az egész nép és köztük a katonák igaz ügyben vetett hite, stb/

tényezőire, egészében a társadalmi, állami élet valamennyi területére, magában foglalva a nemzet minden oldalú fejlesztését.

A párt honvédelmi politikája a kongresszusok és a párt vezető szerveinek határozataiban egységes egész alkot, átfogja mindazokat a legfontosabb területeket és feladatokat, amelyek az ország védelmi erejének magas színvonalon tartásához, a korszerű honvédelemhez szükségesek. A honvédelmi politika a párt általános politikájával együtt történelmi folyamatban formálódott.

A párt honvédelmi politikája 1945-től 1948-ig

A fasiszta államgépezet fegyveres erejének szétverése Magyarországon is lehetővé tette a nép forradalmi erőinek aktivizálását, - egy antifasiszta, demokratikus, fegyveres erő létrehozását - amely a társadalomban és a hadseregben folyó éles politikai küzdelmek ellenére is létrejött pillanatától néphadsereg volt.

Néphadseregünk a Magyar Kommunista Párt katonapolitikájának megfelelően a felszabadulás időszakában, a népi demokratikus forradalom folyamatában, a szovjet hadsereg szövetségeseként a demokratikus rend biztosításának céljával és feladatával 1945 tavaszán jött létre. Az új magyar hadsereg a többi közép- és kelet európai népi demokratikus ország hadseregénél később alakult meg, miután a magyar ellenállási mozgalom nem nőtt partizánháborúvá, antifasiszta népfelkeléssé, de jellegét tekintve antifasiszta hadsereggé szerveződött. Létrehozásának lehetőségét Magyarország Ideiglenes Nemzeti Kormánya, valamint a Szovjetunió és szövetségesei közötti fegyverszüneti szerződés 1945. január 20-i, moszkvai aláírása teremtette meg.

A felszabadító Szovjet Hadsereg kötelékében magyar katonai egységek nem harcoltak, - Magyarországon tehát a hadsereg szervezését teljesen előlről, az alapok lerakásánál kellett elkezdni.

Az új, demokratikus hadsereg alapvetően a lakosság köréből toborzott, valamint a Szovjetunióból hazatért hadifogoly önkéntesekből alakult meg. Önkéntesek hadserege volt, ahova a munkás-paraszt fiatalok ezrei nem behívó parancsra, nem kényszerből, hanem lelkesen, a politikai meggyőződésüktől hajtva vonultak be, mert tudták, hogy nemcsak a fasizmussal, hanem a kizsákmányolók, a nagybirtokosok és a gyárosok hatalmával, Horthyék egész torz politikai rendszerével is le kell számolniuk. A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt 1945 január 30-án kidolgozott közös javaslata a hadsereg jellegéről és feladatairól az alábbiakat rögzítette:

"A honvédség néphadsereg, amelyet a nemzet akarata hív életre, hogy létért, becsületért, szabadságért és függetlenségért újra kezdje harcát, s vivja ki az összes szabadságszerető népek megbecsülését. A honvédség hivatása tehát a Németország elleni szabadságharc folytatása a végső győzelemig, az ország határainak a megvédése a külső támadással szemben és a belső demokratikus rend biztosítása."⁶⁵

A hadsereg gyökeresen megváltozott jellegéhez és feladataihoz igazították az új Szolgálati Szabályzat és a honvédeskü szövegét is.

A Magyar Kommunista Párt tudatában volt annak, hogy az új, népi hadsereg demokratikus jellegének biztosítása szempontjából rendkívül fontos kérdés a megfelelő osztályszemléletű tisztikar létrehozása.

A munkás- és paraszt fiataloknak a Horthy rendszerben nem volt lehetőségük tiszti rendfokozat és szakképzettség megszerzésére. A tisztikar legnagyobb részét a szovjet hadifogoly táborban szolgálattételre jelentkező, gyakran igen vegyes összetételű hivatásos és tartalékos tisztek-ből kellett kiválasztani megfelelő igazolási eljárás után.

A hadsereg népi jellegének, demokratikus szellemének biztosításában döntő tényező volt a Nevelő Tiszti Intézmény bevezetése 1949-ben, amely lehetőséget adott a kommunista pártnak, hogy politikai befolyását a hadseregben kiterjessze. A Kommunista Párt a katonai szervező munka érdekében antifasiszta iskolát, partizániskolát végzett, a munkásmozgalomban résztvett párttagokat küldött a hadseregbe nevelő tiszti beosztásba, akik szorgalmukkal, lelkesedésükkel, odaadó, áldozatos munkájukkal nagy tekintélyt vívtak ki az állomány körében.

Az első időszakban a honvéd Nevelő Tiszti Intézmény csak a nevében volt tiszti intézmény, miután a nevelőtisztek többsége honvéd, őrvezető, tizedes volt és tiszti rendfokozattal csak egynéhányan rendelkeztek. A nevelőtiszteknek nagyon komoly politikai feladatot kellett megoldaniuk. Az állomány politikai nevelésén, egységes szemléletének kialakításán tulmenően képviselték a katonák érdekeit, védtek jogaikat. A nevelőtisztek javaslatára miniszteri utasítás tiltotta meg a szigorú fenyítési módokat, - eltörölték a kaszt-jellegre utaló tiszti előjogokat, bevezették a bajtárs megszólítást, megakadályozták, hogy az előljárók önérzetükben megbántsák, sértegetssék, esetleg bántalmazzák a beosztottakat. A Nevelő Tiszti Intézmény nem a felső állami szervek, egyes parancsnokok bólogató végrehajtó szerveként jött létre, hanem aktív, a népi demokrácia, a népi hatalom érdekeit megvédő kommunista töltésű politikai szervezetként. Gyakorlatilag a Honvéd Nevelő Tiszti Intézmény a Magyar

Kommunista Párt ideológiai, politikai befolyása alatt állt, - a nevelőtiszti helyekre zömmel a Kommunista Párt tagjai kerültek, - de mindenképpen demokratikus, baloldali gondolkodású, munkás, paraszt származású katonák, akik nyilvánvalóan a feladatokat a hadseregben a Kommunista Párt politikájának megfelelően oldották meg.

A Magyar Kommunista Párt mindig fontos feladatának tekintette a honvédelem, a hadsereg fejlesztését. A hadsereg a párt mindenkori honvédelmi politikájának megfelelően társadalmunk szerves részeként fejlődött a népi demokratikus átalakulás, majd a szocialista építés folyamatával. A párt a szocialista forradalom kibontakoztatásával egyidőben olyan új típusú hadsereg szervezését kezdte meg, amely célját, rendeltetését, összetételét tekintve a munkásosztály hatalmát megtestesítő szocialista állam érdekeit szolgálta. Gazdasági és politikai szempontból ezért rendkívül fontosnak tartotta a hadsereg bekapcsolását a lerombolt ország újjáépítésébe, amelynek legfőbb politikai eredménye az volt, hogy erősítette a dolgozó osztályok és a néphadsereg politikai kapcsolatait, segítette, fejlesztette a hadseregben belüli demokratizálódás folyamatát.

A forradalmi erők következetes küzdelmének eredményeként a fordulat évében, a proletárdiktatura létrejöttével a néphadsereg osztálytartalmában is gyökeres változás bontakozott ki. A párt I. és II. katonakonferenciája utmutatásainak megfelelően a párt a néphadsereg tisztikarára fordította a legnagyobb figyelmet. A politikai hatalom megszerzése után határozott lépéseket tett az államhatalom szocialista jellegének megfelelő munkás-paraszt származású tisztikar létrehozására.

A megfelelő osztályszemléletű tisztképzés megszervezése és beindítása érdekében kiterjedt felvilágosító és szervező munkával 1947 őszén létrehozták a Honvéd Kossuth Akadémiát, majd a Hadi Akadémiát, amelynek feladata a magasabb beosztású parancsnokok kiképzése volt. Előtérbe került a tisztikar demokratikus, szocialista nevelése, a kommunista párt politikájának, katonapolitikai célkitűzéseinek megnyerése. Igen fontosnak tartották, hogy a hadsereg nevelőtisztjeit megfelelő politikai, társadalomtudományi ismeretekkel és magas színvonalú katonai szakismeretekkel felvértezzék. A nevelőtisztek továbbképzésével egyidejűleg tanfolyamokat indítottak a tisztek világnézeti átképzésének az érdekében is, aminek következtében a fordulat évében a Kommunista Párt befolyása hadseregben belül ugrásszerűen megnövekedett. 1948-ban a néphadsereg személyi állományának jelentős része a Kommunista Párt tagja. Tehát a Kommunista Pártnak a hadsereg demokratikus, népi jellegének a kiteljesedéséért folytatott éles, kemény politikai küzdelme győzelemmel végződött, hadseregünk népi demokratikus hadsereggé vált, amelyben az erős kommunista pozíciók a szocialista jellegű néphadsereg kifejlesztését garantálták.

Összegezve az 1945-48 közötti időszak politikai munkáját a hadseregben, az alábbi következtetések vonhatók le. A hadseregben folyó politikai nevelő-, oktató munka anyagai tartalmilag jól összeállítva alkalmasak voltak arra, hogy elősegítsék a katonák nevelését, új és igaz ismereteket adva számukra.

A "nevelési tervezetekben" előírt témák összhangban voltak a társadalmi haladás követelményeivel, s a nemzeti függetlenség, a demokrácia, sőt a szocialista építés által megkívánt tudatformálást is szolgálják. A hadseregben folyó politikai nevelőmunka általános nevelési-oktatási feladatokat is megvalósított, pótolva ezzel az alapiskolázottság óriási hiányát.

A politikai nevelő-oktató munka igen nagy pozitívuma, hogy az illetékes vezetők elsősorban a kommunisták, már 1945-ben megfogalmazták, majd a későbbiekben gyakorlatban megvalósították a kiképzési-oktatási és a kiképzésen, oktatáson tuli időszak viszonylag szoros egységét. A politikai oktatás, a honvédelmi nevelés fejlődése első időszakának vizsgálata alapján bizonyítható, hogy kialakult az oktatás azon metodikája, a nevelő munka rendszerének olyan formája, melyek keretében eredményes lehetett az oktatás, a honvédelmi nevelés, melyek biztosították a folyamatosságot, az átvezető utat a további fejlődéshez, s szerves kapcsolatot jelentettek a korábbi és a mai módszerek között.

A Magyar Dolgozók Pártja honvédelmi politikája 1948 és 1956 között. A szocialista hadsereg létrehozása

A proletárdiktatura kiépítésének az időszakában szükségszerűen és kikerülhetetlenül napirendre került a szocialista vívmányok védelmének megszervezése, a szocialista hadsereg kiépítése. Nyilvánvalóvá vált, hogy szilárdan a Kommunista Párt irányítása alatt álló új típusu proletárhadsereg biztosíthatja csak a vereséget szenvedett, de meg nem semmisült belső osztályellenség ellenforradalmi törekvéseinek visszaszorítását.

"A párt honvédelmi politikáját a belső politikai, társadalmi erőviszonyokon kívül a nemzetközi osztályharc kiéleződése határozta meg. A nyugati imperialista hatalmak 1946-ben Churchill fultoni beszédével meghirdették a szocialista országok elleni hidegháborút és katonapolitikai intézkedésekkel felidéztek a Szovjetunió és a népi demokratikus országok elleni katonai agresszió veszélyét. A nemzetközi impe-

rializmus agresszivitása és a háborus veszély fokozódása világossá tette, hogy az ország honvédelme nem korlátozódhat csupán nemzeti keretekre."⁶⁶ 1948-tól kétoldalu barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződések, majd 1955-től a Varsói Szerződésben többoldalu szerződés alapján néphadseregünk szerves része lett a szocialista közösségek katonai erejének, aktív részese a szocialista integráció folyamatának.

A Magyar Dolgozók Pártja - honvédelmi politikáját a szocialista építés feladataival összhangban - a programnyilatkozatában 1948-ban fogalmazta meg az alábbiak szerint:

"A Magyar Dolgozók Pártja a magyar állam területi épségének megvédésére, nemzeti függetlenségének biztosítására minden esetleges imperialista támadással szemben, a demokratikus országokkal kötött barátsági és kölcsönös segítségnyújtási szerződéseinkben vállalt kötelezettségek teljesítésére erős, demokratikus néphadsereg kiépítését és korszerű felszerelését szorgalmazza. A magyar honvédségből gyökeresen ki kell irtani a régi hadsereg népel lenes szellemét, le kell dönteni a régi válaszfalakat a nép és a hadsereg között, a dolgozókat, elsősorban az ifjúságot arra kell nevelni, hogy a katonai szolgálat dicsőség és állampolgári kötelesség. A honvédségben a katonai kiképzést az állampolgári neveléssel kell összekötni: a honvédséget a demokrácia iskolájává kell fejleszteni."⁶⁷

Az adott történelmi körülmények között külső és belső feladatokra egyaránt alkalmas szocialista néphadsereg kiépítésének legalapvetőbb feltételét a forradalmi marxista-leninista párt irányító és ellenőrző szerepének maradék-

talan érvényesítése képezte. A szilárd pártirányítás megvalósítása érdekében a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége a hadsereget a legfelsőbb szinten közvetlen irányítása és ellenőrzése alá vonta. A katonai fejlesztési tervek végrehajtását egyre inkább gátló, fojtogató tiszthiány megoldására a párt tömegesen küldte a hadseregbe a párttag munkás és paraszt fiatalok legjobbjait, akik részére a szakfegyvernemi csapatoknál jelentkező tiszthiány pótlására a Politikai Bizottság határozata alapján létrehozták és megszervezték a különböző fegyvernemi tisztiiskolákat, ahol a tisztképzés idejének átmeneti leszállításával is próbálták felgyorsítani a tisztképzés ütemét. A feladat nagyságrendjét jól érzékelteti az a tény, hogy a tisztképzésben részesülők tették ki az 1948-49-es kiképzési évben a hadsereg létszámának 25 %-át. Természetes, hogy a kiválogatás legfontosabb szempontja a megfelelő tisztikar létrehozásában a szocialista rendszer iránti politikai megbízhatóság volt. A munkás-paraszt fiatalok általános műveltségének alacsony volta, a katonai szaktudományok oktatásának gyorsított üteme, a képzés tömegessége természetesen engedményekkel járt együtt az összkövetelmények optimális elérése terén. A hivatásos tiszti pályát vállalók akkor a munkapadot éppen otthagyva egyik napról a másikra kerültek olyan felelős katonai beosztásokba, ahol a feszített feladatokat csak óriási önfeláldozások árán erejük felvégső megfeszítésével, nem egyszer egészségük, családjuk rovására tudták csak megoldani. Ennek a tisztikarnak, hivatásos állománynak elévülhetetlen érdemei vannak abban, hogy néphadseregünk korszerű, szocialista hadsereggé vált, s eleget tud tenni a párt és a kormány által támasztott magasfoku követelményeknek.

A személyi kultusz éveiben tapasztalható torzulások, a revizionista árulás a hadsereget sem kímélte. A szektás, dogmatikus politikát folytató pártvezetés sok tekintetben szubjektíven ítélte meg a nemzetközi helyzet alakulását,

politikájában egyoldaluan csak az imperialisták konkrét háborús törekvéseivel számolt, nem vette figyelembe a demokrácia, a béke erőinek erősödését, a törvénytelen, konstruált koncepciók pereket is az erőltetett ütemű hadsereg fejlesztés indoklására használta fel. A rendkívül feszített fejlesztési ütem, a mennyiségi szemlélet, a gyakori átszervezések következtében a hadseregen belül sok ellentmondás halmozódott fel, amely akadályozta a hivatásos állománynak magasszinvonalu képzését is.

A felfokozott ütemű mennyiségi fejlesztés növelte a tiszti igényt és nehezen teljesíthető feladatokat állított a katonai kádereképzés elé. A megfelelő létszámu, felkészültségű, politikailag elkötelezett tisztikar biztosítása szintén megoldhatatlannak tűnő követelménynek számított. Ezekben az években csaknem husz tisztiiskola és katonai akadémia foglalkozott a tisztek képzésével és továbbképzésével, hogy a háromszorosára nőtt létszámgigényeknek eleget tegyenek. A felemelt nagyságrendű kádermennyiséget csak a minőségi követelmények csökkentésével, a képzés gyorsításával, rövidítésével lehetett biztosítani. Ez nem jelentette egyértelműen az értelmi, érzelmi és akarati azonosulást a hivatással. Sokan a szükséges feltételek alapjaival sem rendelkeztek. A párt politikájának szektáns torzulásai a gyakorlati politikai munkában is jelentkeztek, kialakulóban volt egy olyan helytelen politikai gyakorlat, amely minden kedvezőtlen jelenségért a politikai apparátust tette felelőssé; az országos állapotnál is fokozottabb mértékben megmutatkozott a bizalmatlanság légköre.

A politikai oktatás metodikájának tanulmányozása során, az 1949-56-os években azt tapasztalhatjuk, hogy a hadsereg korábbi "előnye" a káros előzménynélküliség válik hátránnyá annak következtében, hogy a hadsereg közvetlenebb kapcsolatban lévén a politikai felépítmény hatalmi jellegével, mint az iskola, erősebben magán viselte a szocialista építés

során jelentkező torzulásokat, és a személyi kultusz hatását, melyek akadályozták, fékeztek a nevelési, oktatási módszerek fejlődését, s visszahatottak a tematika tartalmára is.

Az ellenforradalom kitörése felkészületlenül találta a hadsereg vezetését, a párt és az állami vezetés egységének hiánya, a hadseregen belül is jelentkező revizionista árulást felerősítette az 1953-56 között meglévő ellentmondásokat, dezorganizálta az ellenforradalmi lázadás fegyveres leverésére alkalmas katonai erőket. Nem volt egységes a vezetés sem. Ezzel kapcsolatban joggal állapította meg Révész Géza honvédelmi miniszter az MSZMP 1957. júniusában tartott pártértekezletén: "A hadsereg szétesésének alapvető oka nem a hadseregen belül, hanem a kormány és a pártvezetés bizonytalanságában, majd Nagy Imre árulásában keresendő." 68

Összegezve az 1950-56 közötti időszak eredményeit, gondjait, az alábbi következtetéseket vonhatjuk le. Az 1949 végén kiadott oktatási, nevelési alaprendelet és annak további módosításai kialakították azt a rendszert, amely központi célok megvalósítása érdekében biztosítani tudta a sorállomány politikai oktatását. Ez az oktatás azonban tartalmát és metodikáját tekintve sok ellentmondást hordozott magában. Az oktatás alapvető dokumentumai közül sok hiányzott, s ami megvolt az sem volt pedagógiailag kellően megalapozott. Az oktatási utasítás nem volt megfelelője a tanterveknek, mert bár tartalmazta az oktatási célt, s megvalósítását többé-kevésbé lehetővé tevő feladatrendszert, de nem emelte ki az oktatás által elérendő nevelési célokat, nem vette kellően figyelembe a szocialista közoktatáspolitikai iskolával kapcsolatos általános követelményeit, és nem is épített tudatosan erre.

Hiányoztak a megalapozott óratervek, a szükséges módszertani utasítások, a foglalkozásvezetők számára készített utmutatók és a tananyagot igényesen feldolgozó tankönyvek. Minden azt tükrözte, hogy nem építettek kellően a szükségeknek és lehetőségeknek megfelelően az általános iskolai tapasztalatokra és gyakorlatra, s megpróbálták még egyszer felfedezni azt, amit mások már régen alkalmaztak, uttoróként végigjárva egy már kitaposott utat. E megállapítás vonatkoztatható az oktatás metodikájára is. E metodika nagyon jelentős fejlődésen ment keresztül az 1950 előtti időszakhoz képest, de elmaradt a realizálhatótól és technikai, valamint segédeszközeit illetően is szegényes volt. Ugyancsak gondot okozott az oktatás kiemelten fontos célja a meggyőződés és magatartás alakítása.

A képzés nagy pozitívuma az eddig vizsgált időszakra vonatkozóan az, hogy megőrizte és tovább vitte általános műveltségpótló hagyományait, szolgálva ezzel a proletárdiktatura kulturális nevelő funkciójának megvalósítását, hozzájárult az általános iskolázottság feltételeinek javításához. A hadsereg Kossuth-köreinek tanfolyamait elvégző fiatalok nemcsak megfelelő alpműveltséget szereztek, hanem kedvet is kaptak hiányos iskolai végzettségük kiegészítéséhez. A természettudományos oktatás pedig terjesztette a materialista szemléletmódot.

Ugyancsak nagy jelentőségű az a tény és megvalósított gyakorlat, hogy a kiképzés és a kiképzésen tuli időszak oktató-nevelő munkáját egységben látták és végezték. Ennek jól kialakult formái máig megtalálhatók a hadseregben. A politikai oktatás értékelésével kapcsolatos dokumentumok elemzése során a hagyományostól, megszokottól eltérő, teljesen új gyakorlatot lehetett kialakítani. A katonák széleskörű megismerésének igényei, s ennek utasításban való

megfogalmazása az oktatási célok realitását, az objektive elérhető szinteket, az egyes ember fejlődésének útját tette követhetővé. Az egyén tanulmányi eredményeinek szoros összefüggése rajuk, szakaszuk, századuk, stb. minősítésével, vagy a közösségformáló erő is azt bizonyítja, hogy a fizikai munka mellett más eljárások is alkalmasak erre. Ugy vélem, a jelenleg érvényben lévő szocialista versenymozgalom kollektív formái többek között ezekben az értékelési módokban is gyökereznek.

Az oktatási anyag és megvalósítását szolgáló módszerek azonban nem voltak mindig szinkronban egymással, s ez mindkettőre károsan hatott. A dokumentumokban jelentkező maximalizmus, mely irreális követelmények megvalósítására ösztönöz, szurós célratörékvéssel párosult, s ez mindenkit komoly erőfeszítésre inspirált.

Az oktatási anyag feldolgozásának komoly elméleti felkészültséget igénylő irodalma és a rendelkezésre álló oktatási füzetek színvonala, valamint a katonák előképzettsége között jelentős szakadék tátongott. A sorállomány, a behívásra kerülők és a tartalékosok egy része nem tudta igazán elsajátítani a tematikát, s a társadalom életében feszülő, illetve az otthon jelentkező politikai problémák jó részére sem talált választ.

Az 1956-ban bekövetkezett ellenforradalom ideológiailag felkészületlenül érte a személyi állományt. Ekkor kellett volna realizálódnia az oktatási csoportok által elért "eredményeknek." Ez azonban persze más okok következtében nem következett be. A metodikai fejlesztés kérdései csak jóval később kerültek előtérbe. De ez mint ahogy 1945-48-ban, ekkor sem okozott túl nagy gondot, mert a mondanivaló marxista tisztasága ismét kiváltotta

az őszinte érdeklődést, a teljes aktivitást és ideiglenesen "pótolta" a módszerek kidolgozatlanságát. E korszak részletes elemzését, e dolgozat következő fejezetének feladatául szánom.

A lenini elvek alkotó alkalmazása tükröződik az MSZMP pártértekezletének állásfoglalásában is, amely a viszonyainknak legjobban megfelelő szervezeti megoldások kialakításával kapcsolatban leszögezte: "Az októberi tapasztalatok azt mutatták, hogy a néphadseregben a párt politikai munkája, a pártszervezetek irányítása, a pártellenőrzés és a pártvezetés munkálatai nem feleltek meg a követelményeknek. Ennek bizonyos mértékben szervezeti okai is voltak. Ezért a Központi Bizottság javasolja, hogy a Szervezeti Szabályzatban módosítsuk a hadseregben lévő pártszervezetek irányítását. A múltban a katonai pártszervezetek a Politikai Főcsoportfőnökség és a parancsnokok politikai helyettesei irányítása alá tartoztak. A módosítás szerint katonai pártszervezetek küldött értekezletein megválasztják a hadosztályok és a hadsereg felső pártszerveit, amelyek munkáját a Politikai Főcsoportfőnökség és a parancsnokok politikai helyettesei kötelesek támogatni. A honvédség és a határőrség felső pártbizottságának munkáját a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága irányítja. A fegyveres erők pártszervezeteinek szoros kapcsolatban kell állniuk a területi pártbizottságokkal, hogy maradjon szoros kapcsolat a területi pártszerveken keresztül az egész dolgozó magyar néppel, ahonnan a honvédség személyi állományát meríti.

Ez az állásfoglalás kiegészült a Politikai Bizottság 1957. november 12-i határozatával, amely az ellenforradalom tanulságait levonva rögzítette, hogy a Magyar Néphadsereg egész tevékenységét a Központi Bizottság irányítja és ellenőrzi. E szerint saját jogkörében foglalkozik a hadsereg fejlesztésével, szervezésével, kiképzésével, a honvédelmi

kiadások mértékével, a pártpolitikai munka irányításával, s dönt a káderkérdésekben." 69

A Központi Bizottság és szervei a hadsereggel kapcsolatos feladatainak tisztázása, a pártirányítás érvényesítése, hadseregbeli csatornáinak kialakítása, az egyszemélyi parancsnoki vezetés elvének megerősítése, a pártszervezetek jog- és feladatkörének bővítése jelentette az ellenforradalom utáni változás lényegét. A párt általános politikájának megfelelően és jelenlegi formájában a Politikai Bizottság 1967 márciusi határozatában ölt testet. E határozatban rögzítettek nem jelentenek merőben újat. A változás lényegét a korábbiakhoz képest a lenini pártvezetési elvek alkotó alkalmazása és következetes érvényesítése adja meg. A szervezeti megoldást tekintve a fegyveres erők pártvezetése némiképp eltér ugyan a szocialista országokétól - amit sajátos történelmi körülményei indokolnak - de tartalma azonos.

Bár a hadsereg nem úgy töltötte be hivatását, ahogy az elvárható lett volna a szocializmus védelme érdekében, a személyi állományt, benne a hivatásos állományt nem sikerült az ellenforradalom céljainak megnyerni. Az alakulatok tulnyomó többsége megvédte laktanyáit, több helyőrségben öntevékenyen felszámolták az ellenforradalmat.

1956 november 5-én megalakult a Magyar Néphadsereg Katonai Tanácsa, amely a karhatalomban való részvételre mozgósította a kommunistákat. 1956 november 10-től nagy lendülettel megindult a karhatalmi egységek és alegységek szervezése. A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány nagy politikai jelentőséget tulajdonított annak, hogy a fegyveres ellenforradalmi bandák felszámolásában a fegyveres erők tagjai is résztvegyenek. A karhatalom megszervezésében a

párt elsősorban a fegyveres erőknek a szocializmushoz hű tisztjeire támaszkodott. A határozott politikai vezetés, a világos politikai program jelentőségét mutatja, hogy a tisztikar nagy része a katona tanács felhívására azonnal jelentkezett szolgálattételre. A tisztikarnak a politikailag bizonytalan, ingatag egyéneitől való megtisztítását szolgálta a "Tiszti Nyilatkozat" aláírása. A nyilatkozat aláírásával a tisztek elítélték az ellenforradalmat, kinyilvánították készségüket az ellene való határozott harcra. Emlékeztetőül had idézzek a Tiszti Nyilatkozatból: "Ünnepélyesen kijelentem, hogy a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány intézkedéseit magamra nézve feltétel nélkül kötelezőnek elismerem és a katonai eskühöz hiven a katonai parancsoknak öntudatosan alávetem magam ... Kijelentem, hogy feltétel nélkül csatlakozom az 1956 november 4-én megalakult Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányhoz." ⁷⁰

A Tiszti Nyilatkozat kiadása, aláírásának megkövetelése hozzájárult a tisztikar megszilárdításához, az ingadozóktól és a gyáváktól való megtisztulásához.

Az MSZMP honvédelmi politikája és a katonai hivatásra való nevelés a hadseregben 1956-tól napjainkig

Az 1956-os ellenforradalom leverése a párt honvédelmi politikájának szempontjából is fordulatot jelentett. Akárcsak az összpolitikában - a párt honvédelmi politikájában sem az alapvető marxista-leninista elvek, célok változtak meg, hanem a változásokat azok torzításmentes értelmezésében és következetes gyakorlati érvényesítésében tapasztalhattuk. Az MSZMP - internacionalista politikájának megfelelően figyelembe vette a Varsói Szerződés kötelezettségeinek és előnyeinek gyakorlati érvényesítéséből adódó konzekvenciákat, - következetesen számolt a korszerű hadügy követelményeivel, maradéktalanul érvényesítette a hadsereg

pártirányításának és ellenőrzésének lenini elvét. A párt katonapolitikai elveit 1959-re dolgozta ki és a VII. Pártkongresszuson emelte határozattá. Ekkorra értek meg a hosszabb távra szóló honvédelmi politika gazdasági, társadalmi, politikai feltételei, melyet belpolitikai vonatkozásban a szocializmus konszolidációja, a szocializmus építésének sikerei, - nemzetközi vonatkozásban a Magyar Népköztársaság egyre növekvő tekintélye jelzett. A konszolidáció folyamata a hadseregben is csak 1959 végére fejeződött be. A hadsereg fejlesztését illetően a párt abból indult ki, hogy a honvédelem nemcsak katonai feladat, hanem az egész szocialista társadalom közös ügye. Csak össznemzeti feladatként, a szocializmus építésének szerves részeként fogható fel. A párt és a kormányzat hosszutávú politikai céljait megfogalmazva feladatként tűzte ki a "korszerű" had-erő létesítését, ehhez szükséges anyagi előfeltételek megteremtését, az egész társadalom támogatásának megnyerését a honvédelem ügyének."⁷¹

A párt katonapolitikai céljainak megfogalmazásakor tisztában volt azzal, hogy a néphadsereg nagyságát, szervezetét több tényező határozza meg, adottak létszámviszonyaink, korlátozott országunk teherbíró képessége. A párt által kiadott honvédelmi politika alapvető elveit és követelményeit az országgyűlés által a honvédelemről elfogadott 1960. évi IV. törvény emelte törvényerőre... A törvény külön fejezetben szabályozta a fegyveres erők hivatásos állományával szembeni követelményeket és a hivatásos szolgálat legfontosabb kérdéseit abból kiindulva, hogy a "hivatásos állomány tagjainak önként vállalt élethivatásuk alapján kötelessége a haza és a néphatalom fegyveres szolgálata és védelme, melyet hűséggel és önfeláldozásig terjedő odaadással kötelesek teljesíteni."⁷² Megállapította, hogy a hivatásos állomány megnövekedett szerepe és jelentősége abban is tük-

rögződik, hogy egyszemélyi politikai vezetőként, nevelőként a szabályzatban rögzített jogainál, kötelezettségeinél, hatalmánál fogva beosztottjai előtt a szocialista társadalmat, az államot, a néphadsereget személyesíti meg. A hivatásos állományal szembeni magasfoku követelményeket megerősítve a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1971-ben a hivatásos állomány szolgálatáról szóló törvényerejű rendeletben újólág szabályozta a hivatásos szolgálat legfontosabb kérdéseit, magasabb követelmények támasztásával emelve a hivatásos szolgálat társadalmi tekintélyét.

A néphadsereg sokoldalú fejlesztésének alapvető feltétele a korszerű követelményeknek megfelelő tisztikar képzése, továbbképzése, hivatástudatának elmélyítése. A tiszti pálya a honvédelem szerepéből adódóan nagy politikai felelősséggel járó és magasfoku helytállást követelő, kötött jellegű értelmiségi pálya, amely társadalmi helyét és hasznosságát tekintve a kiemelt hivatások között foglal helyet.

Szocialista hazánkban a fegyveres erők tisztje politikai tényező, akinek tetteiben pártunk politikájának szolgálatát várják, kinek tevékenysége méltó arra, hogy belőle a jövő nemzedéke is merítsen.

A korszerű technika tömeges rendszerbeállítása növelte a hadseregen belül a tisztek arányát és növekedett a velük szemben támasztott követelmény. 1967 óta négy évre emelkedett a kiképzési idő a katonai főiskolákon. A végzős hallgatók a felsőfoku katonai ismeretek mellett üzemmérnöki, illetve tanári képesítést kapnak. A rendkívül cél tudatos minőségi fejlesztés eredményeként a felsőfoku szakmai, katonai végzettségű tisztek aránya jelenleg már meghaladja a tiszti állomány nyolcvan százalékát.

A hadsereg jelenlegi állományának munkájától jelentős mértékben függ az is, hogy milyen lesz mennyiségét és minőségét tekintve a tiszti és tiszthelyettes utánpótlás. Kétségtelen, hogy a hivatásos pályára való felkészítés alapvető színhelye a tanintézeti képzés. Az itt tapasztalt oktatói, nevelői ráhatások a fiatalokat katonai pályájukon sokáig elkísérik, az iskolában elért eredményeik az avatás után is befolyásolják katonai előmenetelét, pályafutását, egzisztenciáját. A katonai szolgálat és benne a tiszti hivatás felelősségteljes, kitüntető feladat. A tiszti hivatás nélkülözhetetlen előfeltétele, hogy a kötelesség teljesítésében, a jog gyakorlása során érvényre jusson a Szolgálati Szabályzat és a társadalmi, erkölcsi szabályokban rögzített alapelvek, melyek elősegítik a tiszti hivatás társadalmi elismerését, megbecsülését is. A tiszti tevékenység zöme politikai, honvédelmi, katonapolitikai szükségletek kielégítése, politikai célok és érdekek érvényesítésére irányul.

A hadsereg előtt álló egyre magasabb szintű feladatok teljesítése megkívánja, hogy a katonai pályát választó fiatalok a korszerű haditechnika elsajátításán, kiszolgálásán túl a katonai pályát élethivatásnak is tekintsék. Az élethivatás vállalása nem spontán létrejövő kötődés, hanem egy rendkívül folyamatos, céltudatos nevelőmunka eredménye. Ezért kiemelten fontos feladatként kell kezelni a hivatástudat fejlesztését. A katonai hivatásra nevelés lényegét tekintve azt jelenti, hogy meg kell tanítani a hallgatókat szocialista módon gondolkodni, élni, dolgozni, szolgálni. A katonai hivatás csak hosszú évek szorgalmas munkájával megszerzett elméleti tudás és gyakorlati tapasztalatok egy-
ségében ötvöződik ki. A szocialista katonai hivatás kibontakozásának alapvető szinterei a kiképzési foglalkozások, a szolgálat ellátás, a politikai mozgalmi élet területei, a közművelődés, valamint egyéb közösségi tevékenység. A hallgatók hivatásra való felkészítésében döntő jelentősége

van a gyakorló csapatszolgálatnak, ahol betekintést kaphatnak a leendő pálya apró részleteibe. Az itt tapasztalt szervezetlenség, kapkodás, esetenként lelketlen bánásmód könnyen eltérítheti a fiatalokat a katonai pályáról. A hivatásra nevelésben központi feladatunk, hogy hallgatóinkat a csapatéletre neveljük, hiszen a csapatoknál kell majd a gyakorlatban átlátniuk a fiatal tiszteknek a hadsereg, a fegyvernem, az egység és magasabb egység előtt álló feladatokat.

A katona hivatásának kifejlesztésében nagy gondot kell fordítani a fegyverbarátság elmélyítésére, a fegyvertársi hűség kialakítására. Meg kell értetni velük azt a katonai tényt, hogy a jövő háborúja, amely feltehetően koalíciós háború lenne, társadalmi rendszerünk csak a szocialista országok katonai összefogásával véghezve. Oktató-nevelő munkánk során el kell mélyíteni a hazafiságot, amely nem más, mint az embernek saját országához, népéhez, osztályához, a katonáknak az alegységen, egységen át a hadsereghez és a baráti hadseregekhez fűződő viszonya, áldozatkész szolgálata. Összegezve: a párt katonapolitikai célkitűzéseinek tükrében, a hadsereg kifejlesztésével és ezen belül alapvetően a hivatásos állomány mennyiségi és minőségi kifejlesztésével kapcsolatos eredményeinek vázlatos áttekintése is azt bizonyítja, hogy honvédelmünk együtt erősödött hazánk szocialista fejlődésével.

A pártirányítás és ellenőrzés következetes érvényrejuttatásának eredményeként megvalósult a csapatok korszerű fegyverzettel történő felszerelése, a tisztikar magasfoku követelményeknek megfelelő katonai, szakmai, politikai felkészítése. Hadseregünkben magasfoku szolgálati fegyelem, rend és törvényesség uralkodik. Hivatásos állományunk érti, fenntartás nélkül képviseli pártunk politikáját és nagy szakmai hozzáértéssel teljesíti szolgálati

feladatait. Néphadseregünk a főbb minőségi mutatók tekintetében korszerű, szocialista hadsereggé fejlődött, teljes értékű részét képezi a szocialista védelmi közösségnek, megbízható, szilárd védője társadalmi rendünknek, nemzeti függetlenségünknek és a békének, a belső és külső ellenséggel szemben.

Miután a hatalomért folytatott harc eldőlt, a belső körülmények, különösen pedig a nemzetközi helyzet rendkívüli kiéleződése szükségsszerűvé tette a szocialista néphadsereg gyorsított ütemű kiépítését, jelentős mértékű mennyiségi és minőségi fejlesztését, a honvédelmi nevelőmunka végzését. A párt egész politikájához és a szocialista építés folyamatához hasonlóan az MDP honvédelmi politikája és a Magyar Néphadsereg fejlődése is igen ellentmondásosan alakult, annak hangsúlyozásával, hogy ez az időszak minden hibájával és torzulásával együtt a szocializmus alapjainak lerakásáért, a szocialista honvédelem megszervezéséért folytatott harc szerves részét képezi. E hibákból tanulnunk kellett, de alapvető eredményeit vállalni és tudatosítani kötelességünk.

A történelmi igazságnak és egyben politikai jelentőségének megfelelően hangsúlyozni szükséges, hogy - minden hiba és torzulás ellenére - a Magyar Néphadsereg az előbb tárgyalt ellentmondásos időszakban is alapvetően szocialista néphadsereg volt, úgy a nevelésben, mint a honvédelmi nevelőmunka más területén is. Olyan alapvető jelentőségű - szinte felbecsülhetetlen - eredményeket ért el, mint

- a szocializmus ügyéhez döntő többségben elkötelezett munkás-paraszt származású tisztikar megteremtése,
- a szocialista hadsereg politikai strukturájának és az egyszemélyi parancsnoki rendszernek a képzése,

- a szocialista hadtudomány gyakorlati alkalmazására való áttérés,
- a szocialista pedagógia tételeinek elterjesztése, elméleti és gyakorlati alkalmazása.

Ezen alapvető eredmények természetesen nem homályosíthatják el azokat a súlyos áldozatokkal és keserves tapasztalatokkal járó hibákat és torzulásokat - az ország teherbíró képességét jelentősen meghaladó, tulnyomó részt mennyiségi irányultságú, voluntarista és kapkodó hadseregfejlesztés, honvédelmi nevelés, a hadsereg pártirányítása lenini elveinek durva megsértése, a személyi kultusz és a törvénytelenségek hadseregen belüli felfokozott mértékű jelentkezése, a szektásság, majd a revizionizmus jellemzőinek jelentkezése a hadseregen belüli politikai nevelésben és mozgósításban, - amelyek együttevén és egymást erősítve végül is meggyengítették a honvédelmi nevelőmunkát, a hadsereg politikai morális egységét, harckészségét, korlátozák az ellenforradalom elleni alkalmazhatóságát, rongálta a hadsereg és a tömegek kapcsolatát.

Mindez a párt- és állami vezetés egységének hiányával, a korabeli hadseregvezetés tehetetlenségével, valamint a hadseregen belül jelentkező revizionista árulással együtt ad magyarázatot a Magyar Néphadsereg ellenforradalom alatti ellentmondásos magatartására. Néphadseregünk egy része - a fentebb említett okok ellenére - főleg vidéken fegyveresen harcolt az ellenforradalom ellen, nagyobb része azonban megbénult és a revizionista árulás következtében dezorganizálódott.

Természetesen ez csak a történelmi igazság egyik oldala. A további fejlődés szempontjából óriási jelentőségű volt az a tény, hogy "az ellenforradalmi és revizionista

erők - a belső problémák és még formális parancs ellenére sem /tudják/ tudták saját céljaiknak a hadsereg főleg a hivatásos állomány alapvető tömegeit megnyerni, a szocializmus, valamint az internacionalista segítségnyújtó szovjet hadsereg ellen fordítani."72

Ebben jutottak kifejezésre az 1956 előtti honvédelmi nevelés maradandó eredményei, s ezek képezik szilárd alapját a karhatalom gyors megszervezésének, eredményes tevékenységének, valamint a hadsereg rövid idő alatti gyökeres átszervezésének, a honvédelmi nevelőmunka szilárd alapokra történő helyezésének. A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány és az MSZMP ideiglenes Központi Bizottságának megalakulása a szocialista honvédelemben és a "Magyar Néphadsereg fejlődésében is új történelmi szakaszt nyitott meg. Az ellenforradalom leverése, majd a konszolidáció időszakában a párt katonapolitikájának központi elemét egyrészt az ellenforradalom elleni fegyveres adminisztratív és politikai harcban jelentős szerepet vállaló forradalmi karhatalom megszervezése, másrészt a fegyveres erők és testületek újjászervezése képezte."73 E közben éppen az ellenforradalom által szerzett tapasztalatok alapján a fegyveres erők szocialista osztályjellegének megszilárdítása, a nevelés tömegesítése volt napirenden.

A Tiszti Nyilatkozat aláírása politikai választóvív elé állította a hadsereg tiszti karát, s negyedszázad távlatából is joggal állapíthatjuk meg, hogy a hadsereg hivatásos tiszti karának tulnyomó többsége kiállta az ellenforradalom nehéz próbatételét. Megértette Kádár János elvtárs által megfogalmazott és az ellenforradalom által is igazolt alapvető politikai igazságot, hogy ... "ha szükség van forradalmi erőszak alkalmazására, azt habozás nélkül a legkeményebben kell megtenni mindenkivel szemben."74

Az 1956. november 9-től fokozatosan szerveződött, s 1956 végére mintegy 18.000 főt felsorakoztató forradalmi karhatalom kiemelkedő szerepet töltött be a konszolidáció első döntő szakasza feladatainak eredményes megoldásában, megteremtve egyben a hadsereg és más, fegyveres testületek újjászervezésének legfontosabb pedagógiai, politikai feltételeit. A karhatalom /tagjaik/ tagjainak döntő többségét ugyanis az MSZMP politikája iránt megingathatatlanul elkötelezett Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány utasításainak feltétel nélküli végrehajtását vállaló tisztek tették ki. Tisztikarunk politikailag megszilárdult egységgé vált, kijárta az ellenforradalom elleni katonai és politikai harc kemény, tanulságos iskoláját, s a szovjet hadsereggel szorosan együttműködik.

A hadsereg szocialista jellegének megerősítésében létfontosságú szerepet töltött be a pártirányítás lenini elvei következetes gyakorlati érvényesítésének helyreállítása. Kádár János elvtárs mondta az MSZMP 1957. évi júniusi értekezletének zárszavában:

"Az ellenség elleni harchoz szükséges a párt és a fegyveres erők összeforrottsága. Annak idején, amikor megkezdtük ezt a harcot figyelembe vettük, hogy a pártot elsősorban a munkásosztályban és a fegyveres erőknél erősítsük. Ha e két területen erős a párt, nem kell félteni a néphatalmat." 75

Az MSZMP megalapozott honvédelmi politikáját 1959-re dolgozta ki, s azt a párt VII. kongresszusa emelte határozattá. Fő célkitűzései és elvei azóta is töretlenül érvényesülnek, konkrét tennivalói folyamatosan fejlődnek. Következétesen figyelembe veszi a két világrendszer közötti küzdelem alakulása fő tendenciáinak, a szocialista katonai koalícióhoz való tartozás előnyeinek és kötelezettségeinek, valamint a fejlett szocializmus építése céljainak és konkrét feladatainak konzekvenciáját és nemzeti saját-

tosságait. A honvédelem fejlesztését össznemzeti feladatnak tekinti, s a szocialista építés szerves részeként oldja meg. Minden eddiginél jobban számol a korszerű hadügy és hadtudomány követelményeivel, s azokat a gyakorlatban is érvényesíti. Ez a politika, a korszerűség középpontba állításával a fejlesztés főbb követelményeinek egyidejűleg és kiegyensúlyozottan tesz eleget. Honvédelmi politikánk elvei és követelményei az 1960-as, majd az 1976-os honvédelmi törvényekkel léptek hatályba, s az elmúlt több mint két évtizedben kiállták a gyakorlat nehéz próbáját. Hazánk védelmi képessége, ezen belül a Magyar Néphadsereg együtt erősödött az ország szocialista fejlődésével, minőségileg magasabb szintre emelkedett, miközben elmélyült és kiteljesedett azocialista jellege. Megvalósult a csapatok korszerű fegyverzettel történő felszerelése, kialakult néphadseregünk korszerű szervezete, fejlődött a honvédelmi nevelés egész rendszere. Kialakult a hátország-védelem egységes szervezete. Megfelelően folyik a tisztikar felkészítése a korszerű háborús követelményekhez. Fejlődött néphadseregünkben a pedagógiai tudatosság, javultak a katonák szolgálati- és életkörülményei, fokozódott a katonai szolgálatot teljesítők társadalmi megbecsülése. A honvédelmi nevelőmunka végzése is elősegítette társadalmunk és népgazdaságunk megbonthatatlan egységének kialakítását. A hadsereg alapvető feladatának teljesítése mellett számottevő mértékben vesz részt a népgazdasági feladatok megoldásában, az ország társadalmi, politikai, kulturális és tudományos közéletében, a honvédelmi nevelőmunka végzésében.

Néphadseregünk a főbb minőségi mutatók tekintetében korszerű szocialista hadsereggé fejlődött, lépést tart a Varsói Szerződésben tömörült testvérhadseregek fejlődésével, teljes értékű részét képezi a szocialista védelmi közösségnek.

Kész és képes arra, hogy bármikor teljesítse a hazai védelméből, a szövetségi kötelezettségekből adódó magasztos hivatását. Hazánk védelmi képességének, ezen belül néphadseregünk minőségi fejlesztésének eredményei egyértelműen bizonyítják, hogy a védelem és a hadsereg fejlesztése terén is levonjuk a szükséges következtetéseket a keserves tapasztalatok árán szerzett tanulságokból.

A levont és a gyakorlat által is igazolt legfontosabb tanulságok az alábbiakban fogalmazhatók meg.

- a./ A Magyar Néphadsereg fejlesztésével összefüggő rövid-, közép- és hosszutávú feladatokat csakis a társadalom szocialista fejlődése, valamint a hadügy forradalma által meghatározott követelmények és lehetőségek messzemenő figyelembevételével, valamint komplex érvényesítésével, a honvédelmi nevelőmunka fejlesztésével lehet helyesen kijelölni és eredményesen megvalósítani.
- b./ Néphadseregünk fejlődésének alapvető feltétele és erőforrása a társadalom és a hadsereg fokozódó mértékű integrálódása, mind szorosabb és tartalmasabb kapcsolata.
- c./ A hadsereg-fejlesztés feladatait csakis a személyi állomány - ezen belül a hivatásos állomány - politikai elkötelezettségét, hivatástudatát, fegyelmezett és áldozatkész munkáját igényelve, önálló alkotó és kezdeményező tevékenységét továbbfejlesztve lehet eredményesen teljesíteni.

E tanulságok állandó számontartása, eredményes megoldása kiemelkedően fontos feladata minden pedagógusnak úgy az elméleti, mint a gyakorlati honvédelmi nevelőmunkában.

A hadsereg társadalmunk szerves része. Így a hadseregben végzett nevelőmunka is az állampolgári nevelés szerves része. A katona hivatására való nevelés a korszerű háború győztes megvívásához elengedhetetlenül szükségesek olyan politikai, erkölcsi és lélektani tulajdonságok, amelyeket csak katonai környezetben, a katonai élet sajátos viszonyai között lehet eredményesen és hatékonyan kialakítani. Ezek főleg szituatív módon tanulhatók. A tulajdonságok a legfőbb szabályzatokban /elsősorban az alap és harcászati szabályzatainkban/ előírásként szerepelnek. A bátorság, áldozatkészség, engedelmes-ség, önzetlenség, öntevékenység, kezdeményező készség és bajtársiasság olyan tulajdonságok, amelyek a polgári élet területén nem ismeretlenek, de a katonai életben - különösen harci viszonyok között - kiemelkedő jelentőségűek. Nagy jelentőségű a kedvező szokások kialakítása, melyek tehermentesítik az agy működését, elősegítik a személyiség kedvező irányú fejlődését. A honvédelmi törvény megjelenése óta egyre inkább fellendült és szervezetté vált az ifjúság körében végzett honvédelmi nevelés. Ennek a nevelő munkának nagy gyakorlati haszna, hogy a sajátos katonai normákat, követelményeket már előre megismerteti a fiatalokkal, mintegy előkészíti őket azok befogadására, vagyis arra, hogy ezek a normák magatartásuk szerves részévé váljanak a katonai szolgálat gyakorlása során. Minél hamarabb és hatékonyabban legyenek képesek a haza védelmére. Bevonulásuk előtt már egy alap igényszinttel, felelősség és kötelességtudattal rendelkezzenek, melynek fejlesztésére a katonai nevelés építhet.

Az önként vállalt katonai hivatásra - tiszti pályára - való felkészítés négy éve során a tanterv és a folyamat-terv meghatározza a katonai főiskolák részére a képzés célját. E szerint: "A szocializmus-kommunizmus eszméihez hű, materialista világnézetű, a kommunista erkölcsi normák szerint élő, pártunk és kormányunk célkitűzéseit magáénak valló, hivatásukat értő és szerető tisztek nevelése, akik

összegyéniségük alapján képesek alegységük harcát, harci alkalmazását, döntések meghozatalával, a végrehajtás megszervezésével, irányításával vezetni; alárendeltjeik erkölcsi-politikai nevelésével, társadalmi, tömegszervezeti, mozgalmi, kulturális és tömegsport tevékenységekkel összefüggő feladatok végzésére, irányítására; a meghatározott oktatási, nevelési feladatokat végezni, melyek az oktatottak általános és szakkiképzésével, képességeik, személyiségük kibontakoztatásával függnék össze; az alárendelt alegységek belső rendjének, a szolgálat ellátásának, a fegyver és harci technikai eszközök karbantartásának, megóvásának, irányításával, a naponta végzendő feladatokkal függnék össze."79

Ezt a kiképzési rendszert és feladatot politikai és a szakkiképzés-nevelés folyamatában komplex ráhatással, a katonai közösségek jól értelmezett kölcsönhatásában való-síthatjuk meg. A nevelésben a közösségre való politikai nevelő ráhatások kettős értelmet nyernek, egyrészt a katonai közösségek szervezését, irányítását, másrészt pedig ha nem is valamiféle modellt, de tapasztalatot nyújtani arról, hogy a jövő parancsnokai magas felelősségérzettel és kötelességtudattal szervezzék, neveljék a rájuk bízott katonai közösségeket és az egyéneket.

A közösségi élet feltételeit több szempontból vizsgálhatjuk. Azonban bármilyen vizsgálati szemléletről és bármilyen nagyságrendű közösségről is legyen szó, elsődlegessége van az összetartó erők körének. Semmit sem tudunk a közösségről, ha nem ismerjük a közösség tagjait összetartó objektív és szubjektív erők komponenseit, azokat a feltételeket, amelyek lehetővé teszik és biztosítják ezen közösségek együttélését, működését és fejlődését. A közösséget összetartó erők nagysága, a célok, a cselekvési lehetőségek, a benne helyetfoglaló tagok erkölcsi és képességbeli tulajdonságai, a közös értékek érdemelnek alapvetően figyelmet.

Másrészt a kiképzők minőségi felkészültsége, nevelő tevékenységük hatékonysága, valamint a társadalmi háttér. Az objektív tendenciák lényege a kollektivizmus. Az emberi sokoldalúság létfeltételei ebben az igazi közösségben adóttak: a sokoldalúság objektív alapja a kollektív ember valóságos kapcsolatainak, viszonyainak, vonatkozásainak gazdagsága.

A közösség a sokoldalú kommunista személyiség nevelésének olyan átfogó kategóriája, amely egységbe foglalja mind a nevelés célját, mind általános rendszerét, mind pedig szervezeti formáját. A közösség pedagógiai jelentőségét jól összefoglalja a következő formula: a közösségnek, a közösség által, a közösségben. Ennek analógiájára mondhatjuk: a kommunista nevelés logikája a közösségben való nevelés.

A közösség olyan cél szolgálatában egyesíti tagjait, amely életük, fejlődésük szempontjából jelentős. A legfontosabb közösségi összetartó erő a közös cél, amellyel összhangban vannak az egyéni célok. A közös cél megvalósítása közös munkát, erőfeszítést igényel a kollektíva egészétől és tagjaitól is. A közösség fontos ismérve tehát a közös cél elérése érdekében közösen szervezett kollektív munka. Az egyén értékét főképpen az határozza meg, hogy ebben a közös munkában hogyan veszi ki részét. A kisközösség a szocialista társadalom része: szervesen összefügg és szervezett kapcsolatot tart a többi közösségekkel. Tagjai csak ezen keresztül válnak a társadalom tagjává, tehát összekötő kapocs és közvetítő az egyén és a társadalom között. A közösség előtt álló cél az egész szocialista társadalom, az egész ország előrehaladását szolgálja, megvalósítása tehát a közösség becsületbeli ügye.

A nevelési feladatok hatékonyságának növelése a képzés és a szakképzés folyamatában

"A nevelő-oktató munka eredményes végrehajtása érdeké-

ben valamennyi tanárnak szem előtt kell tartani azokat az életkori sajátosságokat, amelyek a hallgatókat jellemzik. Az életkori sajátosságoknál szellemi és fizikai érettségi fokuknál, érdeklődésük alapján alkalmasak arra, hogy képessé váljanak bonyolultabb feladatok megoldására, alkotó teljesítményre, önálló munkára. A hozzájuk fűződő pedagógiai viszonyt, nevelői stílust ezek figyelembevételével kell kialakítani. Ehhez úgy jutunk el eredményesen, ha alaposan megismerjük hallgatóinkat.

A megismerés lehetőséget biztosít arra, hogy meg tudjuk ítélni a katonák fejlődésének tendenciáit. Ehhez egy-egy és megfelelő képet kell alkotni a hallgatók világnézeti, politikai állásfoglalásairól - erkölcsi, fegyelmi állapotukról, hivatástudatukról, katonai, politikai, szervezői és vezetői képességükről, érdeklődési körükről. A közösséghez és önmagukhoz való viszonyukról, fizikai és emocionális állapotukról. Arról, hogy hogyan viszonyulnak a főiskolai életrendhez, milyen a magatartásuk a tanórán, tanórán kívül, szolgálatban, vagy a magánéletben. Milyen a tanulmányi munkájuk, fegyelmeük, aktivitásuk, akaratuk, érzelmi viszonyuk, igény szintjük. E jellemzők figyelembevételével kell megtervezni a legcélszerűbb pedagógiai hatásokat, melyek megvalósítása csakis a tanárok és a tanulók szigorú együttműködésével, a tanórai és a tanórán kívüli nevelőmunkával valósíthatók meg." ⁸⁰

A katonai főiskolás hallgatók hivatásérzetét, tudatát befolyásoló tényezők

Minden szintű nevelő ahhoz, hogy beosztottjait a Magyar Néphadseregben lévő elvárásoknak megfelelően nevelni, formálni tudja, a szocialista hadsereg tisztjére jellemző személyiségjegyeket, tulajdonságokat bennük kialakíthassa, az egyes hallgatókról az alábbi információkkal kell rendelkeznie.

Néhány gondolat a pálya sajátosságairól

Tény, hogy a felvételi anyag adatai alapján lehet és kell megvizsgálni, milyen összetételű embercsoportból kívánunk az oktatás, képzés során tiszteket nevelni. Ha egy szakaszt tekintünk vizsgálati anyagnak, máris rendkívül heterogén és lényeges eltéréseket mutató kvalitásokat találunk. Az ország különböző területeiről, különféle középiskoláiból, különböző családi- és környezeti ráhatásokkal érkeznek a főiskolára a hallgatók. Előnevelésük színvonala, szokásaik minősége, a magukkal szemben támasztott igényszint és önismeret realitása szerint különböznek egymástól. A korábbi nevelőik /bölcsőde, óvoda, általános iskola, középiskola/ tulnyomó többsége nő volt, ebből következően szociális érésüket, felnőtté válásukat ez befolyásolta. A katonai főiskolákon a bánásmódot felnőtt férfihez méretezik. A jelentkezők egy szűkebb csoportjánál már az első félévben kiderül, hogy csak szülői ráhatásra, vagy a könnyű élet reményében léptek a tiszti pályára, s ezek a fiatalemberek nem tudnak, legtöbbször nem is akarnak korábbi lazább életvitelükkel szakítani, ezért legtöbbször előbb, vagy utóbb visszalépnek. Olyan előnevelést kaptak a szülőtől, mely alapjaiban invididualista és egoista. Problémát jelent az is, hogy a fiatalok nagymértékben érzékenyek. Kellő tapasztalat híján "idealista-romantikus" elképzeléseik vannak a tiszti pályáról. A kemény, férfias, katonás stílus már önmagában is visszatetsző, idegen lehet számukra. Ezenkívül sokszor nem tudják, hogy mire vállalkoztak. A tiszti rendfokozat csak a korábbinál nagyobb fizikai, szellemi és politikai érzelmi, akarati megterhelés árán érhető el és ez a megterhelés az évek folyamán növekvő.

A megismerés szempontjai a következők lehetnek:

- milyen a politikai meggyőződése, emberi magatartása, tulajdonságai. Ezen belül ismerni kell az MSZMP politikájához való viszonyát, a KISZ-ben végzett munkáját, a KISZ-hez való hozzáállását, társadalmi, közéleti tevékenységét, politikai érettségét, a munkához, a katonai szolgálathoz, a közösséghez való viszonyát,
- milyen szintű a képzettsége, mire képes? Ismerni kell iskolai végzettségét, fel kell figyelni a katonai előkészítő tanfolyamot végzett hallgatókra, fontos a szak-képzettség, a gépjárművezetői tudás és a katonai elő-képzettség színvonalának ismerete. Meg kell ismerni az egyéni érdeklődést és a különleges képességeket,
- milyen a fizikai állóképessége és egészségi állapota?
- milyenek a pszichikai adottságai, érzelmi, értelmi, akarati tulajdonságai, milyen a vérmérséklete, értelmi stabilitása, szilárdsága, kapcsolatteremtő készsége. Fel kell figyelni az olyan tulajdonságokra, mint a meg-gondolatlanúság, agresszivitás, gátlásosság, félelem, az esetenkénti depressziós állapot,
- milyen a hallgató családi és szociális háttere? Ismerni kell honnan vonult be, ott milyen szokások, hagyományok vannak. Milyen a katona családi állapota, családjához való viszonya, az otthonmaradottak anyagi és szociális helyzete, milyen neveltetésben nőtt fel. Külön figyel-met kell fordítani a nehéz szociális helyzetű hallgatók-ra,
- milyen volt a hallgató bevonulása előtti életmódja, élet-vitele? Kik voltak barátai, milyen volt a szórakozási igénye, illetve szokása.

E hatalmas mennyiségű és nagyon nagy körütekintést igénylő információt a nevelők több információs forráson keresztül tudják megszerezni, illetve a gyakorlaton keresztül a megismerést realizálni.

Az ismeretek gerincét az iskolák, munkahelyek és a speciális katonai szervek biztosítják, amelyek a bevonulásig folyamatosan, személyre szólóan gyűjtik és személyi adatlapon rögzítik a különböző információkat. Ezek az információk tájékoztatást adnak a bevonuló hallgatók legfontosabb jellemzőiről. Fontos információt jelent a felvételi vizsga anyagának tanulmányozása, az orvosok, pszichológusok és pedagógusok véleménye. A megismerési folyamat másik fontos területe a személyes jellemvonások ismerete.

A főbb személyiségjegyeket tartalmazó jellemvonások

A főbb személyiségjegyek megismerését öt nagyobb területre és ezen belül egyes jellemvonásokra osztottam fel.

A./ Beállítottsággal /világnézet, meggyőződöttség/ kapcsolatos jellemvonások

- 1./ Társadalmunkhoz, politikánkhoz való viszony
 - a./ Ismeri, érti, igényli, magáénak vallja, kezdeményez.
 - b./ Ismeri, érti, igényli, magáénak vallja.
 - c./ Ismeri, érti, igényli.
 - d./ Ismeri, érti.
- 2./ Világnézete
 - a./ Tudatos, szilárd, marxista-leninista.
 - b./ Aktiv, szilárd, marxista-leninista.
 - c./ Könnyen aktivizálható, marxista-leninista.
 - d./ Passzív.

3./ KISZ szervezetről alkotott véleménye

- a./ A KISZ tevékenységével egyetért, munkájában támogatja azt.
- b./ A KISZ tevékenységével egyetért, módszerét kritizálja, munkájában támogatja azt.
- c./ A KISZ tevékenységével egyetért, módszerét kritizálja, munkájában nem támogatja.
- d./ A KISZ tevékenységével nem ért egyet.

4./ Társadalomtudományokhoz való viszonya

- a./ Jó képességű, érdeklődő, szorgalmas.
- b./ Érdeklődő, szorgalmas.
- c./ Érdeklődő.
- d./ Passzív.

5./ Politikai ismereteik

- a./ Kimagaslóan jól tájékozott, sokoldalú.
- b./ Jól tájékozott.
- c./ Közepes.
- d./ Hiányos.

B./ Személyes jellemvonások

1./ Közéletiség, általános műveltség

- a./ Kimagasló.
- b./ Jó.
- c./ Közepes.
- d./ Hiányos.

2./ Honnan

- a./ napilapok
- b./ rádió, televízió,
- c./ filmszínház,
- d./ színház,
- e./ szaklapok,
- f./ szakkönyvek.

3./ Vitakészség

- a./ Aktiv vita kezdeményező, megalapozott, helyes érvekre támaszkodik.
- b./ Aktiv vita kezdeményező, kevés vitaalap.
- c./ Közömbös, mert:
- d./ Ellenzi a vitát, mert:

4./ Magatartás

- a./ Magatartása ismereteit tükrözi.
- b./ Magatartása ismeretei mögött elmarad.
- c./ Magatartása ismereteit megelőzi.

5./ Önismeret

- a./ Képességeit reálisan értékeli.
- b./ Képességeit leértékeli.
- c./ Képességeit felértékeli.

6./ Megjelenés

- a./ Ápolt, gondozott, szimpatikus, határozott.
- b./ Ápolt, gondozott, szimpatikus.
- c./ Ápolt, gondozott.
- d./ Átlagos.
- e./ Félszeg.
- f./ Hanyag.
- g./ Ellenszenves.

7./ Testi felépítés

- a./ Erős fizikumu, kisportolt.
- b./ Jó fizikumu.
- c./ Közepes fizikumu.
- d./ Gyenge fizikumu.

8./ Idegrendszere

- a./ Erős
- b./ Közepes
- c./ Gyenge

C./ Katonai szolgálathoz, más emberekhez való viszonyt kifejező jellemvonások

1./ Parancshoz való viszony

- a./ Fegyelmezetten, tudatosan végrehajtja.
- b./ Fegyelmezetten végrehajtja.
- c./ Végrehajtja, megjegyzést fűz hozzá.
- d./ Csak kényszerrel hajtja végre.

2./ Munkához való viszony

- a./ Tud, igyekszik
- b./ Tud, nem igyekszik
- c./ Ügyetlen, akar
- d./ Többször visszahuzó a viselkedése

3./ Paracsnokhoz való viszony

- a./ Paracsnokot élvi alapon tiszteli, támogatja munkájában.
- b./ Paracsnokot tiszteli, mert személyes kapcsolatok fűzik hozzá.
- c./ Paracsnokot tiszteli, mert függ tőle.
- d./ Paracsnok személyét elszenvedí.
- e./ Paracsnokot gátolja, mert ...

4./ Érdekvizonyok

- a./ Közösséget belső meggyőződöttségből szolgálja.
- b./ Közösséget külső tényezők hatására szolgálja.
- c./ A közösség segítésében könnyen aktivizálható.
- d./ A közösség segítésében nehezen aktivizálható.
- e./ A közösséggel szemben képmutató.

5./ Közéleti jellemzők

- a./ Aktiv közéleti egyéniség
- b./ Aktiv
- c./ Könnyen aktivizálható
- d./ Nehezen aktivizálható

6./ Egymáshoz való viszony

- a./ Nyílt, őszinte, határozott
- b./ Nyílt, őszinte,
- c./ Nyílt, őszinte, határozatlan
- d./ Zárkózott,
- e./ Zárkózott családi ügyekben, mert ...
- f./ Zárkózott közösségi ügyekben, mert ...
- g./ Zárkózott társadalmi ügyekben, mert ...
- h./ Zárkózott nőügyekben, mert ...

D./ Katonai szolgálat háttere

1./ Aadekvált sorkatonai környezete

- a./ Aktív, példamutató katonák
- b./ Aktív katonák
- c./ Könnyen aktivizálható katonák
- d./ Passzív katonák

2./ Másodlagos /civil, baráti/ környezete

- a./ Katonai fejlődését elősegítő, mert ...
- b./ Katonai fejlődésével közömbös, mert...
- c./ Katonai fejlődését gátló, mert ...

3./ Családi háttér

- a./ Kötött - nős, eljegyzett
- b./ Rövid időn belül kötött
- c./ Kötetlen

E./ Fegyelemmel kapcsolatos szokások

1./ Fajtái

- a./ Munkafegyelemmel rendelkezik
- b./ Kollégiumi fegyelemmel rendelkezik, fegyelmezettebb életet igényli
- c./ Kollégiumi fegyelemmel rendelkezik, fegyelmezetlenebb életet nem igényli
- d./ Más káros szokásai:

2./ Akarati tulajdonságok

- a./ Magas önuralom, kitartó cselekedetek
- b./ Önuralom, kitartás
- c./ Önuralom, példa segítségével
- d./ Önuralom kényszerből

Mi az előnye ennek a csoportosításnak? Miért jó e csoportosítás alapján a megismerés? Az eddigi személyiség megismeréseknél sokan és gyakran estek abba a hibába, hogy csupán egyes, erőteljes jellemvonásokra figyeltek fel és ezek alapján alkottak véleményt az emberről. Másik hallgatónál más volt ez az erőteljes jellemvonás és itt ez alapján alkottak véleményt. Súlyos hiba csupán az erőteljes jellemvonások figyelembevételével megítélni valakit, mert ez a szűk látókörű megismerés nem tükrözi a valódi, reális képet.

Mindenkinél figyelembe kell venni az összes felsorolt személyiségjegyeket és így megismerésünk következetes lesz, a hivatásra való nevelés feladatai konkrétan megjelölhetők. Melyek pozitívak, illetve mely hibáit kell konkrétan megszüntetni, mely területen kell a nevelői munkát fokozni.

A felsorolt személyiségjegyek megismerésének módszerei és folyamata

A személyiség megismerés történhet kutatási és vizsgálati módszerrel.

A kutatási módszeren belül:

1./ Megfigyelés

- önmegfigyelés,
- másik megfigyelése,
 - kérdőív,
 - exploráció,
 - vita,
 - produktum.

2./ Kisérlet

- laboratóriumi,
- természetes.

3./ Szociometria

Vizsgálati módszerek

1./ Teljesítménytesztek

- intelligencia teszt,
- emlékezetvizsgálat,
- alkalmassági vizsgálat

2./ Projekciós teszt

- Rorschach
- Szondi
- Lüscher
- szinpiramis
- TAT

3./ Személyiség teszt

- MMPI
- Leary

A felsorolt személyiség megismerési módszerei közül a megfigyelés az, amivel legjobban el lehet dönteni, melyik az a tulajdonság, mely az egyes hallgatót alapvetően jellemzi.

A hallgató a szolgálatteljesítés során gyakran kap parancsot, utasítást, melyet végre kell hajtani. Nagyon jól megfigyelhető a parancshoz való viszonya a személyiségjegynél:

- fegyelmezetten, tudatosan végrehajtja,
- fegyelmezetten végrehajtja,

- végrehajtja, megjegyzést fűz hozzá,
- csak kényszerre hajtja végre.

Ha az adott hallgató a parancs tudomásulvétele után fegyelmezetten, szívvvel lélekkel oldja meg, akkor fegyelmezetten, tudatosan végrehajtja, ez jellemző rá. Ha a tudomásulvétel után mentál tükre kedvezőtlen, akkor a "végrehajtja" réteghez tartozik. Ha csak többszöri erőteljesebb formában megfogalmazott parancsot hajlandó végrehajtani, akkor a "csak kényszerre hajtja végre" jellemző rá.

A hallgató a kiképzés során sokféle más-más jellegű feladatot old meg, különféle témájú foglalkozásokon vesz részt. Például politikai foglalkozásokon véleményt nyilvánít, akkor társadalmunkhoz, politikánkhoz való viszonyának, elméleti felkészültségének szintjét el lehet dönteni, ugyanakkor azt mindig egyeztetni kell a tevékenységgel: vagy ismeri, érti, igényli, magáénak vallja, kezdeményez, vagy ismeri, érti, igényli, magáénak vallja, vagy ismeri, érti, igényli, vagy ismeri, érti.

Amilyen szintű, értékű az összetevékenysége, olyan pont jellemzi.

Néhány területről azonban csupán megnyilvánulásai figyeléséből kapunk választ. Például: másodlagos, baráti környezete:

- katonai fejlődését elősegítő, mert ...
- katonai fejlődésével közömbös, mert ...
- katonai fejlődését gátló, mert...

Melyik jellemző rá és miért? A hallgatókkal való beszélgetés során ezekre a kérdésekre is választ kaphatunk. A beszélgetésnél átgondolt kérdéseket kell feltenni. Nem szabad durván

fogalmazni, mindig figyelembe kell venni a beszélgető sajátos jellemvonásait, pszichikai jellemzőit. Ügyelni kell a diszkrécióra. Teremtsünk oldott légkört, baráti hangon beszélgessünk, az őszinteséget ne erőltessük, ne ítélkezzünk. Így beszélgetésünk sikeres lesz, meg lehet itélni, mely jellemvonás jellemző rá és miért.

Ugyanigy beszélgetéssel képet alkothatunk családi háttéréről:

- katonai fejlődését elősegítő, mert ...
- katonai fejlődésével szemben közömbös, mert ...
- katonai fejlődését gátló, mert ...

Családtervezésről:

- eljegyzett, mikor nősül, kit választott,
- mikor kíván családot alapítani,
- milyen a családja, hogyan viszonyul családjához, stb.

Harmadik jelentős megismerési módszer a szociometria vizsgálat. A szociometria információkat ad a személyiség közösségben betöltött helyéről, szerepéről. A szociometria alapelve rokonszenvi választások alapján tükrözi a közösség aktuális érzelmi kapcsolatrendszerét.

Szemponatok:

- ellenszenvi választást ne kérjünk,
- pontos élethelyzetre kérdezzünk /konkrét szituációk/
- hangoztassuk a titkosságot
- a vizsgálatot a megismerő ember /parancsnok/ végezze
- a felmérést mindig kövesse értékelés /a kapott adatok felhasználása!/

A szociometria vizsgálat során választ kapunk közéleti jellemzőire:

- aktiv közéleti egyéniség: centrum szerepe van, sokan kötődnek hozzá
- aktiv : közösség nagy részével kapcsolata van
- könnyen aktivizálható : a centrummal való kapcsolata erős, kötődése révén bevonható a munkába, a közösségi feladatokba
- nehezen aktivizálható : nincs kapcsolata a centrummal, csupán egyes emberekkel érintkezik.

Az erővonalak alapján lemérhető az egymáshoz való viszony:

- nyílt,
- zárkózott.

A személyiség megismerés nyújtotta információk, felhasználásának lehetőségei a hivatástudat kialakításában

A hallgatók reális megismerésével könnyebb a személyre, vagy kollektívára méretezett feladatszabás, megalapozottan lehet javasolni alparancsnoki, vagy mozgalmi vezetők kijelölését, megválasztását. Könnyebbé válik a közösség /raj, szakasz/ szerkezetének kialakítása, a beosztottal történő kapcsolattartás, beilleszkedés, meggyorsítható, illetve az ebből adódó gyakorlati problémák mérséklése, megszüntetése.

Konkréten segíti az alparancsnokok kiválasztását, az ismertetett módon el lehet dönteni az adott személy

- társadalmunkhoz, politikánkhoz való viszonyát,
- parancshoz való viszonyát,
- parancsnokhoz való viszonyát,
- idegrendszerének állapotát,
- munkához való viszonyát,
- érdekviszonyait,
- magatartását,

- önismeretét,
- világnézetét,
- megjelenését, stb...

minden olyan tulajdonságot, mely szükséges egy ilyen feladat ellátásához. Mindezt átfogóan, konkrétan, rendszerbe foglalva, összefüggésében lehet megtudni és így a megismerés és a befolyásolás könnyebb, gyorsabb, eredményesebb.

Ugyanigy a közösség kialakításánál

- önismeret,
- magatartás,
- vitakészség,
- érdekviszonyok,
- közéleti jellemző,
- általános műveltség,
- munkához való viszony, stb.

jellemvonások ismerete segítséget nyújt a megfelelő arányú jellemzőkkel rendelkezők helyes összeválogatására. Konkrétan rajon, szakaszon belül a megfelelő összetételt kell keresni. El kell kerülni az egyes szobák, rajok, szakaszok minőségi különbözőségét.

A hivatástudatra nevelés jelenlegi helyzete és

a további feladatok

A politikai vezetés pozitívan értékelte a néphadsereg erkölcsi-politikai állapotát, fegyelmi helyzetét. Egyetértett azzal, hogy a néphadsereg erkölcsi-politikai állapota folyamatosan fejlődött, jó alapot biztosít rendeltetésének magasszinvonalu teljesítésére. Megállapította, hogy a néphadseregben a pártnak nagy tekintélye van, amely a politikája iránti bizalomra épül. Megállapította továbbá, hogy mélyült a személyi állomány marxista-leninista műveltsége, felkészültsége. A nemzetközi politika főbb kérdéseiben eligazodik, megfelelően ismeri az imperializmus szándékait, célját, az állomány reagálása kiegyensúlyozott, szélsőségektől mentes. Jelentős részük aggódik az enyhülés eredményeinek megőrzéséért, de szorványosan kishitűséggel és kételyekkel is lehet találkozni. A Varsói Szerződés hadseregeihez, különösen a szovjet hadsereghez fűződő barátságtudat szilárd. A személyi állomány érzékenyen reagál a belpolitikai eseményekre. Nagyra becsülik, hogy a párt és a kormány a nehezebb körülmények ellenére is megfelelő színvonalon gondoskodik a hadseregről.

A hivatásos állomány ismeri gazdasági életünk problémáit, a párt gazdaságpolitikájával egyetért. Kritikusan szemléli gazdasági életünk egyenetlenségeit, bírálja a negatív jelenségeket, türelmetlen a következetlenségek miatt. A párttagság és a hivatásos állomány nagy szorgalommal dolgozik a honvédelmi politika megvalósításáért és képes mozgósítani a katonatömegeket. A lakossággal, a területi párt- és állami szervekkel, az oktatási intézményekkel kapcsolatok jó. A hivatásos állomány megérti a népgazdasági feladatokban való részvétel szükségességét, de elfoglaltságát, igénybevételét és a családtól való távollétet ez tovább növeli. A hivatásos állomány családi- és magánélete kiegyensúlyozott, nagy körültekintéssel és lelkiismeretesen gondoskodik gyermekei neveléséről.

A körökben előforduló válások száma és aránya lényegesen kisebb a társadalmi átlagnál.

Tartalmas munka folyik a párt ifjúságpolitikájának megvalósításaért. A kommunisták, a hivatásosak értik, hogy a katonai szolgálat idején sokat kell tenniük az ifjúság szocialista neveléséért. A tiszti és tiszthelyettesi hivatás gyakorlása a társadalmi átlagtól eltérő, magasabb igénybevételt, valamint szigorubb kötöttséget jelent. Többségük vállalja ezt az életformát és magánéletét kész alárendelni a szolgálat érdekeinek. A felgyorsult ütemű minőségi fejlesztés fő terheit mindenekelőtt a tisztek viselik és nagy áldozatokat hoznak érte. A tisztek többsége munkájának él, színvonalasan dolgozik. Életmódja, életvitele szerény, kiegyensúlyozott. Egymáshoz való viszonyukat és a sorállományhoz fűződő kapcsolataikat az elvtársiasság, a bajtársiasság jellemzi. A tiszthelyettesek száma és szerepe az utóbbi években megnőtt. Fontos feladatok hárulnak rájuk a sorkatonák nevelésében. Többségük szorgalmasan, egyenletesen, növekvő hozzáértéssel végzi munkáját. A sorkatonák tulnyomó többsége a katonai szolgálat szükségességét megérti, elfogadja és becsületesen teljesíti. Egymáshoz való viszonyuk jó, de az öreg katonák és a tisztek részéről esetenként előfordulnak visszaélések is.

Gondot jelent, hogy a sorkatonák 30 %-a nős és az is, hogy bevonulás előtt nem lehet megbízhatóan kiszűrni az idegileg és pszichésen sérült fiatalokat, ami számos baj forrásává válik. Nem sikerült érdemben előrelépni az alkoholfogyasztás visszaszorításában, sőt kábítószeres jelenségek is előfordulnak. A korábbiakhoz képest emelkedett a bevonulók között a már büntetettek, veszélyeztetettek, a hátrányos helyzetűek és az alkoholizálók száma.

Minden állománycsoportnál nőtt a saját járművekkel okozott balesetek száma, de a saját járművek vezetésével megvalósított ittas vezetéssel elkövetett szabálysértések és bűncselekmények száma is emelkedett.

A hivatástudatra való nevelés fejlesztésének feladatai
a hivatásos állomány körében

E tevékenység során abból kell kiindulni, hogy a csapatokhoz érkező fiatal tisztek, tiszthelyettesek még nem rendelkeznek szilárd, kialakult hivatástudattal, illetve ez a folyamat még nem fejeződött be. Kötődésük a hadsereghez, a katonai pályához, azonosulásuk annak követelményeihez és a katonai életformához részben kiforratlan és feltételekhez kötött. Nagymértékben az előljáróktól, az idősebb tisztektől, a pártszervezetektől függ, hogy a csapatoknál milyen tapasztalatokra tesznek szert, miként alakul hivatástudatuk, emberi, erkölcsi magatartásuk és felfogásuk. Másrészt azzal is számolni kell, hogy a rangban és beosztásban előrehaladva törés következhez be az emberek erkölcsi beállítottságában. A szocialista etika térhódításáért folytatott küzdelem tartalma és lényege: a jelenre és a jövőre vonatkozó pozitív normák, az előrelendítő társadalmi és egyéni célok kidolgozása és fogadtatása a célszerű és boldog élet élveinek és gyakorlatának vázolása. Az életkorban, a karrierben való előrehaladással az erkölcsösség és az erkölcsiség fejlődése nem feltétlenül párhuzamos, nem automatikusan tart lépést. Minden helyzetnek és kornak megvannak a sajátos etikai problémái. Fokozódtak, különösen a vezetők magatartásával, közéleti tisztaságával kapcsolatos elvárások és a kritikai szellem is megélénkült.

A hivatástudat fejlesztésében újabb feladatok is megoldásra várnak. A politikai elkötelezettség, a marxista-leninista meggyőződöttség, a hazafiság és az internacionalizmus, a fegyverbarátság erősítése mellett mindenekelőtt olyan tennivalók ezek, amelyek növelik a katonai pálya vonzerejét, a hivatásos katonák társadalmi presztizsét.

"Elsősorban kell emlitenünk azt, hogy előbbre kell és lehet lépni az előljárók és alárendeltek közötti viszony és kapcsolat szocialista jellege, a kulturális, a közösségi élet fejlesztése terén. E viszonyrendszer a hadsereg legfőbb belső erkölcsi erőforrása. Az alárendeltek megnyerése, támogatása és aktivitása nélkül az előljárók békében is nehezen, háboruban pedig egyáltalán nem tudják feladataikat megoldani. Békében ideig-óráig kényszerrel, fenyegetéssel is elérhető az alárendeltek - legalább látszólagos - lojalitása. Hosszabb távon azonban az effajta vezetői magatartás elidegenít a hivatástól, a katonai pályától.

A közösségi élet szervezője és ihletője, a kapcsolatok kezdeményezője mindig az előljáró, a magasabb rendfokozatu katona. Mint fontos erkölcsi értéket, a vezetéshez és a neveléshez szükséges eszközt: a személyes tekintélyt, a bizalmat és az elismerést kinek-kinek elsősorban magának kell kivívnia. Elérésének, megszervezésének a példamutatás, az áldozatkész munka, a szerénység, a feddhetetlenség és az igazságosság, az emberséges bánásmód, a következetesség és az alárendeltekről való gondoskodás a legrövidebb és a legbiztosabb útja.

A beosztottakhoz, az alárendeltekhez való viszonyban a vezető sohasem dönthet szubjektív benyomások, ellenszenv, vagy rokonszenv, egyéb, esetleges benyomás alapján. Az embereket munkájuk és magatartásuk alapján kell értékelni. A rossz közérzet és sértődöttség leginkább az értékelésben elkövetett szubjektív hibák miatt fordul elő.⁸¹ Ugyanakkor a vezető, a parancsnok a jó elvtársi, bajtársi kapcsolatok közepette sem kerülhet anyagilag, pszichikailag és erkölcsileg függő helyzetbe alárendeltjeitől, nem lehet elkötelezettjük.

A hivatásos katonáknak ahhoz, hogy a haza védelmében vállalt kötelezettségüknek eleget tudjanak tenni, felül kell emelkedni a felszines napi személyes és társadalmi problémákon, a különböző társadalmi csoportok által vallott törekvéseken, divatos magatartásmódokon. Így például el kell határolnia magát az anyagi javak megszerzéséért folytatott hajszától és a versengéstől, az igénytelen és kulturálatlan életmódtól.

Soha, semmilyen körülmények között sem tévesztheti szem elől, hogy milyen testület tagja, legyen tartása, legyenek igényes barátai, ismerősei, valamint a szórakozás helyének és módjának megválasztása is igényes legyen.

A katonai hivatásának és a beosztottak nevelésében, kiképzésében reá háruló feladatoknak csak úgy tud eleget tenni - de előrehaladásának is egyik döntő feltétele - ha nagy gondot fordít politikai és szakmai, valamint általános műveltségének növelésére, a rendszeres önművelésre. Az önképzés és az önművelés persze nagyfoku céltudatosságot követel és lemondást is jelent más, talán érdekesebb, könnyebb, szórakoztatóbb időtöltési módokról. A gyarapodó tudás és műveltség ahhoz is szükséges, hogy a hivatásos katona valóban minden szempontból képes legyen betölteni értelmiségi státusából adódó - kultúra átadó és közvetítő, értékteremtő - szerepét.

Szellemi és fizikai igénybevitelük, időbeli elfoglaltságuk terén nagyobb tervszerűsége és szervezettségre van szükség. Mindezt úgy kell alakítani, hogy a hivatásos katonáknak is elegendő idejük maradjon a regenerálódásra, a művelődésre, a családi életre és a gyermekek nevelésére.

Az eddigieknél határozottabban kell törekedni a szolgálat és a magánélet optimálisabb összhangjának biztosítására.

Az ugynevezett katonai kötöttségeket sem lehet minden részletükben öröknek és változhatatlannak tekinteni. A katonai életmódot és életformát a társadalmi haladás követelményeihez igazodva kell alakítani. A katonai vezetőknél a beosztott tisztek, tiszthelyettesek érdekvédelmét is el kell látniuk. A tisztnek, tiszthelyettesnek éreznie, tudnia kell, hogy a hadsereg egészségügyi, szociális, kommunális és kulturális intézményei érte és családja ellátásáért felelősséggel tartoznak és kötelesek számukra - a meghatározott normák alapján - minden tekintetben előzékeny és magas színvonalu szolgáltatásokat biztosítani. Sok megoldandó feladat van még a tisztekről és tiszthelyettesekről való gondoskodás terén, elsősorban a munka- és szolgálati körülmények javítása érdekében.

Minden szempontból megkülönböztetett figyelmet kell fordítani a fiatal tisztek és tiszthelyettesek beilleszkedésének segítésére, a család- és otthonalapítással járó problémáinak, valamint más természetű anyagi és egzisztenciális /pl. a feleségek munkába, a gyermekek bölcsődébe, óvodába, kollégiumba való elhelyezésének támogatása/ gondjaik enyhítésére, a "pályán tartásra", a katonai pálya megszerettetésére, a csapathoz, a kollektívához, a testülethez való érzelmi kötődés erősítésére.

Jegyzék a felhasznált fontosabb irodalomról

- Lenin: Válogatott művek, Szikra 1949.
- Lenin: Válogatott művek I. Szikra 1949.
- Lenin: Mi a teendő? /L.Ö.M.6. kötet Kossuth, 1964./
- Lenin: Beszéd a munkás-paraszt- és katona küldöttek moszkvai szovjetjében /L.Ö.M. 36. köt. Kossuth 1972./
- Marx-Engels válogatott művei /Kossuth 1968/
- MSZMP XII. Kongr. jegyzőkönyv
- Kádás János: Internacionalizmus, nemzeti érdek /Magvető 1976./
- J.Andropov: 60 éves a Szovjetunió 1982.december 21-22.,
Moszkva. /Fáklya XXVII.évf.2.számának melléklete/
- SZKP tézisei V.I.Lenin születésének 100. évfordulójára.
/Fáklya XIV. évf. 1. számának melléklete/
- A.A.Jepisev: Pártpolitikai munka a szovjet hadseregben és
flottában.
/Zrinyi Katonai Kiadó, Budapest 1974./
- MSZMP - Tiszti Nyilatkozat
- Dr.Koncz János: A pedagógus hivatása
- A szovjet fegyveres erők ötven éve /Zrinyi Katonai Kiadó
Budapest, 1969./
- Volkogonov: A szovjet tiszt etikája /Zrinyi Katonai Kiadó
Budapest, 1976./
- Dr.Ágoston György: Neveléstudomány /Tankönyvkiadó Budapest 1970./
- Király István: Hazafiság és forradalmiság /Kossuth 1974./
- Horváth István v.örgy.: Honvédelem /Különkiadás 1982.6-23 old./
- Honvédelem 1981. Az MSZMP politikájának és a Magyar Néphadsereg
fejlődésének negyedszázada.
- "Acta 20" Szeged, 1980.
- Honvédelem: 1981/1
Iványi Nándor alez: A pályakezdő tisztek, tiszt-
helyettesek beilleszkedéséről
/45-55 old./
- Honvédelem: 1980/2
Stefancsik Ferenc szds: Még egyszer a tisztképzés-
ről /37-44.old./

Honvédelem: 1982/11

Kastaly Ildikó adjunktus: A katonatiszt társadalmi presztizséről /91-105 old./

Honvédelem: 1981/2

Kovács Pál altbgy: A katonai pályára irányítás főbb tapasztalatai és időszerű feladatai /12-23 old./

Honvédségi Szemle: 1983/2

Szabó László: Hogy látom a katonatisztet? /70-74.old./

Dr.Tarján Imre: Pályakezdő fiatal tisztek

Dr.Bálint Sándor: A személyiség erkölcsi formálásának néhány kérdése a Magyar Néphadseregben

Dr.Halász János: A katonai hivatástudatra nevelés

Jegorov: Katonapszichológia /1959 - Zrinyi KK/

Miksik: Katonapszichológia /1968 - Zrinyi KK/

Katonapszichológia /összesítés/ 1981 - Zrinyi HK/

I d é z e t e k

Orosz nyelvű irodalom

1. Lenin: A háborúról, a hadseregről és a hadtudományról.
A proletár forradalom katonai programja, Zrinyi
KK. 1958., 444. old.
2. Mizikovszkij G.U.: A tanulók honvédelmi nevelésének
tapasztalatai az elemi honvédelmi ismeretek óráin.
Szovjetszkaja pedagógika, 1975. 5.sz. 38. oldal.
3. Mizikovszkij G.U.: A tanulók honvédelmi nevelésének
tapasztalatai az elemi honvédelmi ismeretek óráin.
Szovjetszkaja pedagógika, 1975. 43. oldal.
4. Szoldatenkov A.D.: A tanulók hazafias nevelése, tanul-
mányozásának tapasztalatai. Szovjetszkaja pedagógika
1974. 10. sz. 46. oldal.
5. Szoldatenkov, A.D.: A tanulók hazafias nevelése, tanul-
mányozásának tapasztalatai. Szovjetszkaja pedagógika
1974.
6. Ugyanott 52. oldal
7. Ugyanott 50. oldal
8. K.D. Usinszkij: A nevelés tartalmi kérdései. Zrinyi
KK. 1962. 32. oldal
9. Szoldatenkov, A.D.: A tanulók hazafias nevelése, tanul-
mányozásának tapasztalatai. Szovjetszkaja pedagógika
1974. 18. oldal.
10. Ugyanott 23. oldal

11. Mizikovszkij G.U.: A tanulók honvédelmi nevelésének tapasztalatai az elemi honvédelmi ismeretek óráin. Szovjetszkaja pedagógika, 1975. 52. oldal.
12. Ugyanott 57. oldal
13. Ugyanott 62. oldal
14. Szoldatenkov A.D.: A tanulók hazafias nevelése, tanulmányozásának tapasztalatai. Szovjetszkaja pedagógika 1974. 78. oldal.
15. Ugyanott 94. oldal.

Bolgár nyelvű irodalom

16. Jotov, K.-Koszev H.: A hallgatók hazafias és internacionalista szellemű neveléséért. Problemi na vizseto obrazovanie 1973. 39. oldal. 5.szám.
17. Jotov K.-Koszev, H.: A hallgatók hazafias és internacionalista szellemű neveléséért. Problemi na vizseto obrazovanie 1973. 39. oldal.
18. Madzsarov A.G.: Változások a bolgár alsó tagozati oktató-nevelő munkában és az iskolai előkészítés. Preducsilist aovoszpatine, 1973. 8.sz. 1. oldal.
19. Madzsarov, A.G.: Változások a bolgár alsó tagozati oktató-nevelő munkában és az iskolai előkészítés. Preducsilist aovoszpatine, 1973. 9. oldal.
20. Tibola, B.: Alapfoku katonai oktatás a bolgár egységes középfoku politechnikai iskolákban. Naradna prosveta, 1974. 6.sz. 55. oldal.

21. Ugyanott 59. oldal.

22. Tibola, B.: Alapfoku katonai oktatás a bolgár egységes középfoku politechnikai iskolákban. Naradna prosvete, 1974. 60. oldal.

Cseh nyelvű irodalom

23. Fend, J.: A tanulók érdeklődésének felkeltése a honvédelmi nevelés iránt a csehszlovák iskolákban. Telesná Vychova Mládeze, 1973. 4.sz. 151. oldal.

24. Fend, J.: A honvédelmi nevelés és az állampolgári ismeretek. Spolecenske vedy ve skola, 1974.

25. Jim, V.: A honvédelmi nevelés egységes rendszere a csehszlovák mezőgazdasági iskolákban. Zemedelská skola, 1973. 7.sz. 105. oldal.

26. Jim, V.: A honvédelmi nevelés egységes rendszere a csehszlovák mezőgazdasági iskolákban. Zemedelská skola, 1973. 93. oldal.

Német nyelvű irodalom

27. A "Hans Beimler" - sportverseny megszervezéséről és végrehajtásáról. Verfügungur und Mitteilungen des Ministeriums tüf. Volksbildung 1968. 19.sz. 299. oldal.

28. Ugyanott 266. oldal.

29. Ugyanott 241. oldal.

30. Ajánlás a "Készültségi Nap" tartalmának kialakításához és megszervezéséhez. Verfügungen und Mitteilungen des Ministeriums für Volksbildung 1973.4.sz.: 29. oldal.
31. Birkner S.: Az iskolai szocialista honvédelmi nevelés célja, tartalma és módszerei. Berlin 1973. 83. oldal.
32. Orcwelow H.: Konferencia az iskolán kívüli nevelésről a Rostocki Egyetemen. Pedagogik, 1975.6.sz. 5698. oldal.
33. Engst W.: A honvédelmi nevelés eredményei az NDK iskoláiban. Deutsche Lehrerzeitung, 1972. 39.sz. 3. oldal.
34. Ertel S - Schmidt H.: A szocialista honvédelmi nevelés néhány alapfogalma. Padagogische Forshung 1974. 3/4.sz. 107. oldal.
35. Kiel W - Trobich J.: Az internacionalista és hazafias érzés fejlesztése és jelentősége a meggyőződés kialakításában. Padagogik, 1975. 11.sz. 1027. oldal.
36. Kivonat az Oktatásügyi Minisztérium és a Nemzetvédelmi Minisztérium megállapodásából a tanulóifjúság honvédelmi nevelésének támogatásáról. Verfügungen und Mitteilungen der Ministeriums für Volksbildung, 1974. 3.sz. 25. oldal.
37. Ugyanott 42. oldal.

Román nyelvű irodalom

38. Kivonat a Román Oktatásügyi Minisztérium és Nemzetvédelmi Minisztérium megállapodásából. 52. oldal.
39. Ugyanott 55. oldal.
- . -
40. Honvédségi Közlöny: Czinege Lajos vezérezredes
41. Hazafiság Honvédelem a Magyar Pedagógiai Társaság Hazafias és Honvédelmi Nevelési Szakosztályának időszakos tájékoztatója. Dr. Bodó László, 69. oldal.
42. KISZ Központi Bizottság Egyetemi és Főiskolai Tanácsa Honvédelmi Nevelési Munkabizottsága.
43. Művelődési Miniszter 164/1968. sz. utasítása.
44. KISZ KB. Egyetemi és Főiskolai Tanácsa Honvédelmi Nevelési Munkabizottsága /felmérés kézirat/ 32. old.
45. KISZ KB. Egyetemi és Főiskolai Tanácsa Honvédelmi Nevelési Munkabizottsága /felmérés kézirat/ 35. old.
46. Kiképzési Főfelügyelő elvtárs által kijelölt bizottság kéziratából, 10. oldal.
47. Kiképzési Főfelügyelő elvtárs által kijelölt bizottság kéziratából, 20. oldal.
48. Kiképzési Főfelügyelő elvtárs által kijelölt bizottság kéziratából, 24. oldal.
49. Kiképzési Főfelügyelő elvtárs által kijelölt bizottság kéziratából, 27. oldal.

50. Az MSZMP és a szocialista honvédelem, Zrinyi KK.
41. oldal.
51. A hadügy forradalma, Cikkgyűjtemény, Zrinyi KK.
1966. 11. oldal
52. A hadügy forradalma, Cikkgyűjtemény, Zrinyi KK.
1966. 27. oldal
53. Néphadsereg, 1978. febr. 25-i sz., 2. bek.
54. Lenin művei 31. kötet, Zrinyi KK. Bp., 1958. 410. old.
Lenin művei I. kötet, Zrinyi KK., Bp. 1958. 692. old.
illetve 687. oldal.
55. Kalenyin: Kommunista erkölcs, katonai kötelesség,
Zrinyi KK., 1962. 24. old.
56. Engels F: Bugeand marsall a harc erkölcsi tényezőiről.
Kossuth 1968. 165. oldal.
57. Acta Universitatis Szegediensis 22. 90. oldal.
58. Uszta Gyula: A katonai hivatás, honvédelem, 1978. 2. old.
3. bekezdés,
59. Ugyanott 3. oldal.
60. Magyarok a második világháboruban. Zrinyi KK. 1973.
25. oldal.
61. Ugyanott 26. oldal.
62. Szabadnép 1944. dec. 8-i száma. Új vértanúk c. cikk.

63. Lenin: Proletár forradalom katonai programja 28.kötet, Budapest Szikra 1952. 120. oldal.
64. Moszkvai tanácskozás főbb dokumentumai. Kossuth Bp., 1969. 8. oldal.
65. Az MSZMP határozatai és dokumentumai, Kossuth Kiadó 1964. 25. oldal.
66. Horváth István v.örgy.: Honvédelem. Különkiadás 1982. 22. oldal.
67. MDP III. Kongresszusa, Szikra Kiadó 1948. 30. oldal.
68. MSZMP 1957. júliusi pártértekezlet, Révész Gyula fel-szólalása.
69. A Politikai Bizottság 1957. novemeber 12-i határozata.
70. A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány: Tiszti Nyilatkozat
71. VII. Pártkongresszus, Kossuth Kiadó 1958. 115.oldal.
72. V. Baszkalov: A tisztképzés folyamatának korszerűsítése. Honvédelem 1972. 9.sz.
73. Horváth István v.ögy. Honvédelem különkiadás 1982. 130. oldal.
74. Az MSZMP határozatai és dokumentumai 1956-1962. Kossuth Kiadó 30. oldal.
75. 1957. júniusi Pártértekezlet Kádár János elvtárs fel-szólalása.

76. Baszkalov: A tisztképzés folyamatának korszerűsítése. Honvédelem 9.sz. 1972.
77. Waldapfel János: Közművelés és nevelés 1983. 184.old.
78. Mihail Boncs - Brujevics: Honvédelem 1974 8.sz.
79. A tisztképzés korszerűsítése. Honvédelem 1978.5.sz.
80. Takács Miklós: A nevelési feladatok hatékonyságának növelése. Katonai Főiskolai Közlemények 105. oldal.
81. Takács Miklós: A honvédelmi nevelőmunka feladatai. Katonai Főiskolai Közlemények pályázatán díjat nyert pályamű részlet. 1982/83. 62. oldal.

Tartalomjegyzék

Bevezető	1-5 oldal
A Varsói Szerződéshez tartozó országok honvédelmi oktatása	6-25 oldal
Szovjetunió	6-15 oldal
Bolgár Népköztársaság	15-18 oldal
Német Demokratikus Köztársaság	18-23 oldal
Román Szocialista Köztársaság	23-24 oldal
Összehasonlító kimutatás	25 oldal
 A Magyar Népköztársaság honvédelmi oktatásának elemzése és soron következő feladatai	 26-47 oldal
A "Honvédelmi Ismeretek" oktatásának és a honvédelmi nevelés helyzete a felső oktatási intézményekben	30-33 oldal
 Az országos felmérés eredményei	 33-36 oldal
milyenek a "Honvédelmi Ismeretek" c. tantárgy oktatásának személyi feltételei	33-34 oldal
milyenek a "Honvédelmi Ismeretek" c. tantárgy oktatásának tárgyi feltételei	34-35 oldal
a "Honvédelmi Ismeretek" c. tantárgy oktatásának tapasztalatai	35-36 oldal
 A felsőfoku oktatási intézményekben folytatott honvédelmi oktatás követelményei, tárgykör és óraelosztása, tartalma	 36-47 oldal
a honvédelmi oktatás általános követelményei	36-38 oldal
a honvédelmi oktatás tárgykör és óraelosztása, valamint a tárgykörök tartalma	38-46 oldal

Összegezett kimutatás	47 oldal
A szocialista és a burzsoá hadsereg közötti néhány alapvető különbség	47-57 oldal
A katona hivatása és a szocialista ember	58-62 oldal
A hivatás értelmezése	62-68 oldal
Eredmények és feladatok a katonai hivatástudatra nevelésben. Történelmi áttekintés.	69 oldal
A párt honvédelmi politikája 1945-től 1948-ig	69-80 oldal
A Magyar Dolgozók Pártja honvédelmi politikája 1948-1956. között. A szocialista hadsereg létrehozása	80-89 oldal
Az MSZMP honvédelmi politikája és a katonai hivatásra nevelés a hadseregben 1956-tól napjainkig	89-109 oldal
A honvédelmi nevelőmunkát befolyásoló tényezők	110-113 oldal
A katonai főiskolás hallgatók hivatásérzetét, tudatát befolyásoló tényezők	113-121 oldal
A felsorolt személyiségjegyek megismerésének módszerei és folyamata.	121-126 oldal
A hivatásra nevelés jelenlegi helyzete és a további feladatok	127-132 oldal